

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ АВІАЦІЙНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН
КАФЕДРА МІЖНАРОДНИХ ЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИН І БІЗНЕСУ

ДОПУСТИТИ ДО ЗАХИСТУ
Завідувач випускової кафедри
_____ С. В. Сіденко
« _____ » _____ 2020 р.

ДИПЛОМНА РОБОТА

(ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА)

ВИПУСКНИКА ОСВІТНЬОГО СТУПЕНЯ МАГІСТРА
ЗА СПЕЦІАЛЬНІСТЮ 292 «МІЖНАРОДНІ ЕКОНОМІЧНІ ВІДНОСИНИ»
ОСВІТНЬО-ПРОФЕСІЙНОЮ ПРОГРАМОЮ
«МІЖНАРОДНИЙ БІЗНЕС»

Тема: «Роль міжнародних кредитно-фінансових організацій в сучасній світовій економіці»

Виконавець: Мітрікова Дар'я Олегівна,
група МБ-204М

(підпис виконавця)

Керівник: д.е.н., професор, завідувач кафедри
міжнародних економічних відносин і бізнесу
ФМВ НАУ
Сіденко Світлана Володимирівна

(підпис керівника)

Нормоконтролер: Сидоренко Катерина Вікторівна

(підпис нормоконтролера)

Київ - 2020

НАЦІОНАЛЬНИЙ АВІАЦІЙНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет міжнародних відносин

Кафедра міжнародних економічних відносин і бізнесу
спеціальність 292 «Міжнародні економічні відносини»
освітньо-професійна програма «Міжнародний бізнес»

ЗАТВЕРДЖУЮ
Завідувач кафедри
_____ Сіденко С.В.
«__» _____ 2019 р.

ЗАВДАННЯ

на виконання дипломної роботи

Мітрової Дар'ї Олегівни

1. Тема роботи «Роль міжнародних валютно-фінансових організацій у сучасній світовій економіці» затверджена наказом ректора від «01» жовтня 2019 р. № 2248/ст.
2. Термін виконання роботи: з 28 листопада 2019 року по 26 січня 2020 року.
3. Вихідні дані до роботи: законодавчі та підзаконні нормативно-правові акти щодо співробітництва України з міжнародними фінансовими організаціями, статистичні матеріали Міністерства фінансів України, Державної фіскальної служби України, Державної служби статистики України, матеріали й аналітичні, щорічні звіти міжнародних організацій: Міжнародного банку реконструкції та розвитку (МБРР), Міжнародного валютного фонду (МВФ), Європейського Банку реконструкції й розвитку (ЄБРР), Світового банку (СБ).
4. Зміст пояснювальної записки: теоретичні основи діяльності міжнародних валютно-фінансових організацій, характеристика діяльності окремих міжнародних валютно-фінансових організацій – МВФ, МБРР, ЄБРР, характеристика впливу діяльності вказаних організацій на світову економіку, стан, проблеми та перспективи розвитку співпраці України з зазначеними організаціями
5. Перелік обов'язкового ілюстративного матеріалу: у роботі розміщено 20 таблиць, 12 рисунків.

6. Презентація основних результатів дипломної роботи в електронному вигляді.
Розроблена презентація в Microsoft Office Power Point, складає 20 слайдів.

7. Календарний план-графік

№ пор.	Завдання	Термін виконання	Відмітка про виконання
1.	Вивчити літературні джерела з предмету дослідження та написати заяву про затвердження теми дипломної роботи	16.09.2019	Виконано
2.	Затвердити план дослідження та отримати завдання до виконання дипломної роботи	28.10.2019	Виконано
3.	Розкрити теоретичні основи діяльності міжнародних валютно-фінансових організацій (1 розділ)	29.10.2019- 10.11.2019	Виконано
4.	Проаналізувати особливості діяльності окремих найбільш важливих міжнародних валютно-фінансових організацій (2 розділ)	11.11.2019- 01.12.2019	Виконано
5.	Визначити вплив діяльності міжнародних валютно-фінансових організацій на світову економіку, проаналізувати особливості співпраці України з міжнародними валютно-фінансовими організаціями та визначити наявні проблеми та перспективи розвитку такої співпраці (3 розділ)	02.12.2019- 22.12.2019	Виконано
6.	Написати реферат, вступ, висновки та оформити список використаних джерел і додатки	13.01.2020- 19.01.2020	Виконано
7.	Оформити дипломну роботу	20.01.2020- 24.01.2020	Виконано
8.	Передати дипломну роботу рецензенту для рецензування (за 10 днів до захисту)	24.01.2020	Виконано
9.	Попередній захист дипломної роботи	27.01.2020	Виконано
10.	Передати дипломну роботу науковому керівникові для написання відгуку (за 7 днів до захисту)	27.01.2020	Виконано

8. Дата видачі завдання: «28» жовтня 2019 р.

Керівник дипломної роботи

_____ Сіденко С. В.
(підпис керівника) (П.І.Б)

Завдання прийняв до виконання

_____ Мітрікова Д. О.
(підпис випускника) (П.І.Б)

РЕФЕРАТ

Пояснювальна записка до дипломної роботи «Роль міжнародних кредитно-фінансових організацій в сучасній світовій економіці»: 121 с. , 12 рис., 20 табл., 83 літературних джерела.

Перелік основних слів та словосполучень: МІЖНАРОДНІ ФІНАНСОВІ ОРГАНІЗАЦІЇ, МІЖНАРОДНИЙ ВАЛЮТНИЙ ФОНД, СВІТОВИЙ БАНК, МІЖНАРОДНИЙ БАНК РЕКОНСТРУКЦІЇ ТА РОЗВИТКУ, ЄВРОПЕЙСЬКИЙ БАНК РЕКОНСТРУКЦІЇ ТА РОЗВИТКУ, ФІНАНСУВАННЯ, КРЕДИТУВАННЯ.

Об'єкт дослідження – міжнародні фінансові організації, універсальні МФО (МВФ та Світовий банк), регіональні МФО, а саме регіональні банки розвитку.

Предмет дослідження – природа, місце та напрями діяльності МФО у світовій фінансовій архітектурі, а також їх роль щодо соціально-економічної трансформації країн світу та регулювання міжнародної фінансової системи.

Мета дипломної роботи – проаналізувати особливості впливу міжнародних валютно-фінансових організацій на світову економіку та специфіку співпраці України з цими організаціями.

Методи дослідження: загальні методи (аналіз, систематизація, класифікація, узагальнення), аналіз наукових видань та публікацій, статистичний аналіз, аналіз нормативно-правової документації, порівняльний аналіз.

Отримані результати та їх новизна: Міжнародні кредитно-фінансові організації відіграють ключову роль у регулюванні світової фінансової системи та кредитування соціально-економічного розвитку країн світу.

Значущість виконаної роботи та висновки: співробітництво України з МФО є важливим чинником забезпечення стабільності економіки країни. Завдяки співробітництву в Україні вдалося запобігти виникненню та розвитку фінансових криз, стабілізувати курс національної валюти, підвищити рівень золотовалютних запасів НБУ, реалізувати багато проектів в різних сферах економіки.

Рекомендації щодо використання результатів: матеріали дипломної роботи рекомендується використовувати для написання звітів та інших наукових публікацій в розрізі питань співробітництва України з МФО та її подальших перспектив.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	6
РОЗДІЛ 1	
ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ МФО В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ СВІТОВОГО ГОСПОДАРСТВА.....	10
1.1. Міжнародні валютно-фінансові організації як складова міжнародної фінансової системи.....	10
1.2. Загальна характеристика міжнародних валютно-фінансових організацій.....	13
1.3. Механізми діяльності МФО.....	25
РОЗДІЛ 2	
ВПЛИВ МІЖНАРОДНИХ КРЕДИТНО-ФІНАНСОВИХ ОРГАНІЗАЦІЙ НА СВІТОВЕ ГОСПОДАРСТВО.....	35
2.1. Основні напрями діяльності МВФ.....	35
2.2. Особливості діяльності Світового банку.....	49
2.3. Основні напрями співпраці ЄБРР з країнами світу.....	64
РОЗДІЛ 3	
ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ МІЖНАРОДНИХ КРЕДИТНО- ФІНАНСОВИХ ОРГАНІЗАЦІЙ.....	69
3.1. Вплив міжнародних кредитно-фінансових організацій на розвиток країн світу.....	69
3.2. Основні напрями співпраці України з міжнародними кредитно- фінансовими організаціями.....	80
3.3. Проблеми та перспективи взаємодії України з міжнародними кредитно-фінансовими організаціями.....	98
ВИСНОВКИ.....	111
СПИСОК БІБЛОГРАФІЧНИХ ПОСИЛАНЬ ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	114

ВСТУП

Актуальність проблеми дослідження. Новий масштаб міжнародної діяльності, характерний сучасній стадії розвитку людської цивілізації, є наслідком дії тенденції до глобалізації у планетарному вимірі. Цей процес складається з множини глибинних трансформацій, які відбуваються в різних сферах людської діяльності. Переплітаючись та взаємодіючи, вони формують нову якість, що більша за суму окремих елементів: створюється глобальна система, яка в економічному середовищі проявляється як глобальна економічна система. В її виникненні і формуванні беруть участь різні чинники і суб'єкти, однак визначальна роль належить міжнародним організаціям, які як глобальні інституції виступають безпосереднім носієм цих процесів.

В умовах глобалізації перед країнами світу постає проблема, як найбільш ефективно здійснювати та координувати економічну політику, аби забезпечити економічне зростання, безпеку і стабільність у межах власних кордонів. Зближення національних економік та фінансових ринків сформувало передумови для створення механізму глобального регулювання та глобальної координації дій країн у фінансово-економічній сфері.

Надзвичайно відповідальну роль у цьому процесі покладено на міжнародні організації, зокрема, міжнародні фінансові організації, бурхливий розвиток яких відбувся у ХХ ст. Якщо на початку ХХ ст. у світі існувало близько 30-ти міжнародних організацій, то вже наприкінці 90-х рр. їх налічувалося більше, ніж 250.

В даний час найбільш активними рушійними силами у стимулюванні глобалізаційного розвитку є міжнародні фінансові організації. Саме вони, у процесі включення у світовий валютно-фінансовий простір усі країни, формують сталі і системні зв'язки між ними, які виходять за межі суто валютно-фінансових і розвиваються як економічні в цілому. Проблема полягає в тому, що роль окремих груп країн у цьому процесі визначається міжнародними фінансовими організаціями,

оскільки вони перебирають на себе функції створення рамкових умов світового економічного порядку, зокрема валютного, акумулювання у світовому масштабі тимчасово вільних валютних коштів і їх розподіл між країнами-позичальниками. Реалізація цих функцій міжнародних фінансових організацій і є одним з основних чинників творення глобальної економічної системи і інтеграції в цю систему національних економік.

Міжнародні організації є дієвим регулятором міжнародних відносин в економічній сфері. Їх значення як інституційних одиниць міжнародної економіки дедалі зростає. Фінансове співробітництво з міжнародними інституціями є потужним джерелом й ефективним інструментом розвитку національної економіки. Ресурси міжнародних фінансових інститутів використовуються для реалізації програм, які спрямовуються на ринкове реформування, на забезпечення стабільності національної валюти, на вирішення соціально-економічних проблем, на економічне зростання, на фінансування дефіциту державного бюджету та збалансування платіжного балансу. Але фінансова заборгованість перед цими установами робить економіку країни вразливою, залежною від іноземних кредиторів.

Співробітництво з міжнародними кредитно-фінансовими організаціями в даний час є надзвичайно актуальними для багатьох країн світу. В повній мірі це стосується й України, оскільки на сучасному етапі основними партнерами України, які відіграють важливу роль у кредитуванні її економіки, є такі міжнародні організації, як Міжнародний валютний фонд, Світовий банк та Міжнародний банк реконструкції та розвитку. Помітний економічний потенціал країни на сьогодні частково реалізується саме за допомогою тісної співпраці з ними в багатьох напрямках. То ж все наведене свідчить про надзвичайну важливість та актуальність питань взаємодії України з міжнародними кредитно-фінансовими організаціями, що обумовлює актуальність проблеми даного дослідження.

Теоретичні основи генезису та еволюції МФО, реформування світової фінансової системи, закономірностей їх функціонування у світовій економіці, форм і рівнів їх взаємодії з національними економіками, а також формування та видозмін світової фінансової архітектури були предметом дослідження у працях зарубіжних

науковців, зокрема Дж. Ботон, Д. Брадлоу, Дж. Вільямсона, Д. МакДовел, А. Насірі, Д. Окампо, Дж. Стігліц, Т. Сінклер, Дж. Сорос, Е. Труман та багатьох інших.

Для вітчизняної науки дослідження проблематики МФО є відносно новим. Питання співробітництва МФО з країнами світу, зокрема з Україною, переваги та недоліки від такої співпраці, були предметом дослідження у роботах таких вітчизняних вчених як: Білорус О. Г., Данилишин Б. М., Д'яконова І. І., Козак Ю. Г., Колосова В. П., Клименко К. В, Лютий І. О., Мозговий О. М., Савостьяненко М. В., Сіденко В. Р., Патица Н. І., Резнікова Н. В., Рогач О. І., Філіпенко А. С., Терещенко Г. М. та ін.

Мета дослідження магістерської роботи – проаналізувати особливості впливу міжнародних валютно-фінансових організацій на світову економіку та специфіку співпраці України з цими організаціями.

Об'єкт дослідження – міжнародні фінансові організації, насамперед універсальні МФО, а саме МВФ та Світовий банк, а також регіональні МФО.

Предметом дослідження є природа, місце та напрями діяльності МФО у світовій фінансовій архітектурі, а також їх роль щодо соціально-економічної трансформації країн світу та регулювання міжнародної фінансової системи.

Завдання дослідження визначені наступним чином:

- дослідити сутність та типологію сучасних міжнародних валютно-фінансових організацій;
- дослідити механізми діяльності сучасних міжнародних кредитно-фінансових організацій;
- проаналізувати особливості діяльності Міжнародного Валютного Фонду;
- проаналізувати особливості діяльності Міжнародного Банку реконструкції та розвитку;
- проаналізувати особливості діяльності Європейського банку реконструкції та розвитку;
- дослідити вплив міжнародних валютно-фінансових організацій на світову економіку;

- проаналізувати особливості співпраці України з міжнародними валютно-фінансовими організаціями;

- визначити переваги, проблеми та перспективи подальшого розвитку співпраці України з міжнародними валютно-фінансовими організаціями.

Для вирішення поставлених завдань були використані наступні **методи дослідження**:

- теоретичні – аналіз наукової літератури з проблематики дослідження, систематизація, класифікація, узагальнення, синтез, індуктивний та дедуктивний методи дослідження;

- емпіричні – аналіз окремих нормативно-правових документів, аналіз звітності окремих міжнародних кредитно-фінансових організацій;

- математико-статистичні для аналізу числових даних про діяльність відповідних організацій;

- графічні для представлення даних аналізу та ін.

Інформаційною основою дослідження є монографії та статті зарубіжних та вітчизняних науковців; аналітичні матеріали Міжнародного валютного фонду, Групи Світового банку та інших міжнародних організацій; законодавчі та нормативно-правові акти України з питань співпраці з міжнародними фінансовими організаціями, грошово-кредитної та валютної політики; статистичні та аналітичні дані НБУ, Державної служби статистики України, Міністерства фінансів України, Міністерства економічного розвитку і торгівлі України та Рахункової палати України та ін.

Структура дипломної роботи. Дипломна робота складається із вступу, трьох розділів, висновків, списку бібліографічних посилань використаних джерел та додатків. В роботі розміщено 20 таблиць, 12 рисунків. Список бібліографічних посилань використаних джерел включає 81 найменування на сьомі сторінках.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ МФО В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ СВІТОВОГО ГОСПОДАРСТВА.

1.1. Міжнародні валютно-фінансові організації як складова міжнародної фінансової системи

Одним зі складових елементів сучасної міжнародної економіки є міжнародні валютно-фінансові чи міжнародні фінансові організації (МФО).

Міжнародна фінансова організація – це об'єднання держав, установ, фізичних осіб, що спільно реалізують програму або мету на основі певних правил та процедур, і діяльність яких виходить за національні кордони; важлива складова сучасної інституційної структури світових валютно-фінансових відносин. Сьогодні в світі майже немає держав, які б не були членами певної міжнародної фінансової організації (МФО).

Міжнародні й регіональні валютно-фінансові організації – організації, які створені на базі багатосторонніх валютних відносин поміж державами.

Міжнародні валютно-кредитні і фінансові інститути – різні організації, які виконують функції регулювання міжнародних валютних, фінансових і кредитних відносин, провадять дослідження з проблем валютно-кредитної і фінансової сфер світової економіки, виробляють рекомендації і пропозиції.

Міжнародні валютно-кредитні та фінансові організації (далі – міжнародні організації) – це організації, які створені державами-членами і отримують кошти безпосередньо від країн-членів. В цих організаціях є спільна мета – розвиток співробітництва та забезпечення цілісності, а також стабілізація складної світової економічної ситуації. Міжнародні фінансові організації безпосередньо займаються регулюванням світових фінансових і валютних ринків.

Поява міжнародних валютно-кредитних і фінансових організацій спричинена розвитком інтернаціоналізації господарювання (в тому числі виникненням транснаціональних корпорацій), розвитком міждержавного регулювання, потребою спільного вирішення проблем розвитку світової економіки.

Основні етапи розвитку МФО представлені на рис. 1.1.:

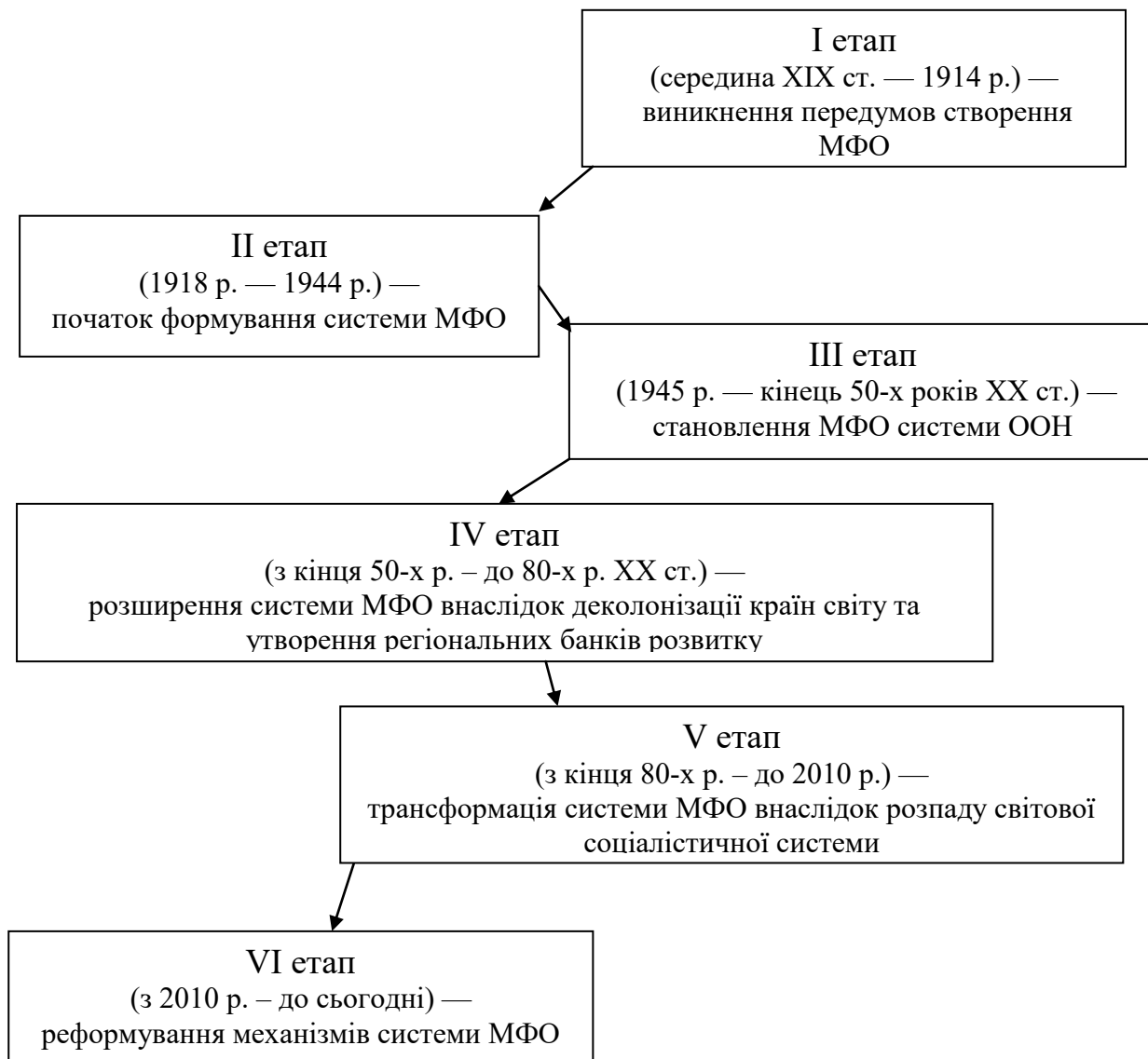

Рис. 1.1 Основні етапи розвитку міжнародних фінансових організацій

Примітка. Побудовано за даними Кульбіда М. В. Роль міжнародних фінансових інституцій в міжнародній фінансовій архітектурі / Економіка, фінанси та управління: проблеми та сучасні шляхи розвитку: матеріали міжн. наук.-прак. конф. (Львів, 25-26 грудня 2015). 2015. — Ч. 1. — С.17-19.

Головним стимулом до створення найбільш важливих нині МФО, а саме Міжнародного валютного фонду та Світового банку, стали Велика депресія 1929-1933 рр. та Друга світова війна.

Серед головних причин виникнення МФО можна виокремити такі:

- поширення інтернаціоналізації господарського життя;
- міжнародний поділ праці;
- вихід відтворювального процесу за національні границі;
- інтенсивний розвиток та посилення значення транснаціональних корпорацій і банків у світовій економіці;
- активізація міждержавного та наднаціонального регулювання всіх форм сучасних міжнародних економічних стосунків;
- потреба в створенні організаційних основ міждержавного механізму спільного вирішення країнами валютно-фінансових проблем світового економічного розвитку.

Цілі та функції МФО наведені в табл. 1.1.:

Таблиця 1.1

Цілі та функції МФО

Цілі	Функції
стабілізація і розвиток міжнародної валютно-фінансової системи	виступають регулятором світового господарства і міжнародних валютно-фінансових відносин
міждержавне валютне та кредитно-фінансове регулювання	здійснюють нагляд за міжнародною валютною системою
розробка та координація стратегії і тактики розвитку світової фінансової та валютної системи	стимулюють макроекономічну стабільність та структурну перебудову реального сектору економіки
аккумуляція фінансових ресурсів та їх використання для забезпечення стабільності національного, регіонального та світового економічного розвитку	надають технічну допомогу та консультації країнам-членам, а також діляться досвідом з країнами, що здійснюють соціально-економічні трансформації
збір та аналіз інформації, а також дослідження з проблематики міжнародних фінансових відносин	здійснюють моніторинг за станом економіки країн-членів та виконанням ними взятих на себе зобов'язань перед МФО

Примітка. Складено автором за даними офіційних сайтів Міжнародних фінансових організацій.

Основне призначення міжнародних фінансових організацій регулювання міжнародних валютно-кредитних і фінансових відносин з метою ефективного розвитку світогосподарських відносин.

Отже, в умовах розвитку глобалізації економіки міжнародні фінансові організації є типом міжурядових міжнародних організацій, що виконують різноманітні функції у сфері валютно-фінансового регулювання та кредитування, а також функції з надання інформаційно-консультативної, аналітичної, дослідницької та технічної допомоги, на універсальному чи регіональному рівні. Виникнення МФО було об'єктивним наслідком розвитку суспільства, інтенсифікації міжнародних економічних відносин та потребою в становленні нової валютної системи після Другої світової війни.

Наразі система МФО, яка пройшла декілька етапів еволюції, являє собою розгалужену мережу, центральне місце у якій займають мегарегулятори міжнародних валютно-фінансових та економічних відносин, а саме МВФ та Світовий банк. Поява регіональних фінансових організацій, зокрема регіональних банків розвитку, зумовлена посиленням ролі країн, що розвиваються, у світовій економіці, а також специфічними потребами регіонального розвитку.

1.2. Загальна характеристика міжнародних валютно-фінансових організацій

В кінці ХХ сторіччя утворилася розгалужена й досить складна інституціональна структура міжнародного валютно-кредитного ринку. Основними структурними блоками є такі групи інститутів [23]:

1. Державні органи й заклади, що контролюють міжнародну валютно-кредитну діяльність країни – міністерства (фінансів, економіки), національні банки й інші установи.
2. Багатонаціональні банки (БНБ).
3. Валютні біржі.

4. Міжнародні валютно-кредитні організації, котрі в свою чергу, поділяються на групи й види:

- міжнародний валютний фонд (МВФ);
- група Світового банку (МБРР, МАР, МФК, БАГІ, МЦУІС);
- банк міжнародних розрахунків (БМР);
- група Європейських міжнародних банків, організаційно пов'язаних з ЄС (ЄІБ, ЄБРР, ЄЦБ);
- регіональні банки розвитку;
- неспецифічні органи ООН (ЕКОСОР, ЮНКТАД);
- клуби кредиторів (Паризький, Лондонський);
- консультативні групи (Г-5, Г-7, Г-10, Г-20, Г-24, Г-30, Г-77, та ін.).

Структура видів сучасних МФО представлена на рис. 1.2. організації, а також інші валютно-фінансові установи.

Нас в даному дослідженні цікавить саме МФО. Потрібно зазначити, що загалом до МФО належить досить значна кількість різних організацій. Всі ці організації можна поділити на певні групи за різними критеріями.

Відповідно до сфери функціонування розрізняють МВФО у системі ООН та регіональні МВФО.

Науковець Олійник А.А. при дослідженні впливу міжнародних фінансових організацій на процес фінансової інтеграції суб'єктів фінансової глобалізації, зокрема країн, до світової фінансової системи, розподіляє їх на ті, до компетенції яких входить діяльність у сфері регулювання, підтримки та трансформації елементів національної фінансової системи, зокрема вирівнювання платіжних балансів, валютна співпраця через встановлення норм регулювання валютних курсів, контроль за їх дотриманням, підтримка багатосторонньої системи платежів і усунення валютних обмежень (МВФ), банківське регулювання, управління золотовалютними резервами центральних банків, грошово-кредитне та валютне співробітництво (БМР) та тих, що забезпечують країну необхідним рівнем капіталу для інтегрування в глобальний економічний простір.

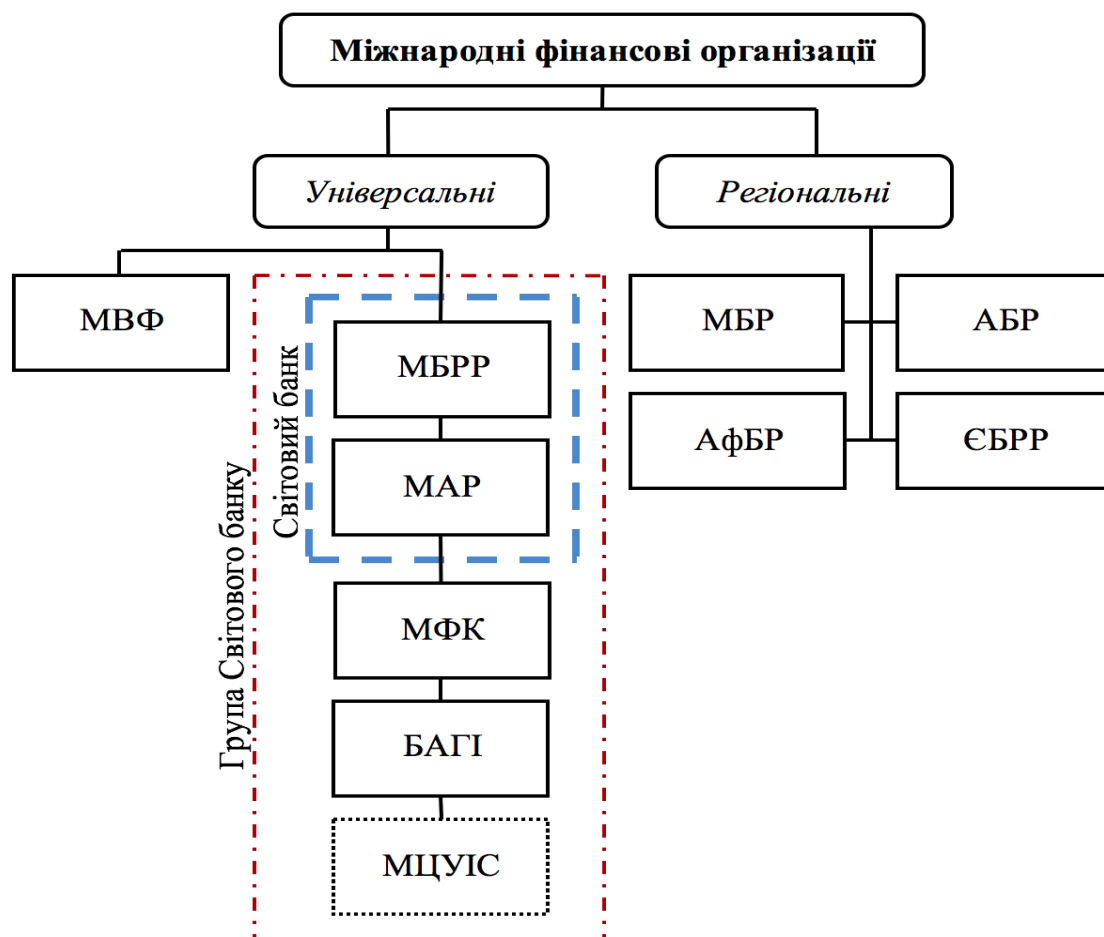

Рис. 1.2. Міжнародні фінансові організації

Примітка. Побудовано автором заданими Кульбіда М. В. Роль міжнародних фінансових інституцій в міжнародній фінансовій архітектурі / Економіка, фінанси та управління: проблеми та сучасні шляхи розвитку: матеріали міжн. наук.-прак. конф. (Львів, 25-26 грудня 2015). 2015. – Ч. 1. – С.17-19.

У міждержавному регулюванні валютних та кредитних відносин головна роль відводиться спеціальним міжнародним валютно-фінансовим організаціям, серед яких чільне місце займають Міжнародний валютний фонд (МВФ), Світовий банк, Міжнародний банк реконструкції і розвитку (МБРР), регіональні банки та валютно-кредитні організації ЄС – Європейський інвестиційний банк ЄІБ), Європейський фонд валютного співробітництва, Європейський банк реконструкції і розвитку (ЄБРР).

Міжнародний валютний фонд (МВФ) – це міжурядова валютно-кредитна організація, що реалізує функції регулювання, фінансування, нагляду та

консультування держав-членів у сфері валютно-фінансових відносин. Він був утворений на міжнародній конференції в м. Бреттон-Вудсі (США) в 1944 р., а розпочав працювати з 1947 р. Має статус спеціалізованого закладу ООН. У 1959 р. членами Фонду були 49 держав, у 1970 р. – 116, 1992 р. – 157, 1997 р. – 182 держава. Станом на 2019 рік членами Фонду є 189 держав.

МВФ – організація акціонерного типу. Його ресурси формуються за рахунок внесків країн-учасниць відповідно до встановленої для кожної країни квоти. Розмір квоти залежить від рівня економічного розвитку країни та її ролі в світовій економіці й міжнародній торгівлі. Квота переглядається кожні 5 років. Квота України у 1996 р. разом з 10 іншими країнами своєї групи становила 4,88 (для порівняння: США – 17,78, Німеччини та Японії – по 5,54, Франції та Великобританії – по 4,98%). Залежно від розмірів квот розподіляються голоси між країнами під час прийняття рішень в керівних органах МВФ. Кожна держава має 250 голосів плюс один голос на кожні 100 тис. СПЗ її квоти. Величина квоти визначає можливість країни впливати на політику МВФ.

Відповідно до статуту, метою МВФ є сприяння міжнародному співробітництву у валютній сфері та стабілізація валютних курсів, створення багатосторонньої системи платежів і розрахунків, підтримання рівноваги платіжних балансів країн-членів Фонду. Цим МВФ сприяє зростанню та збалансованості міжнародної торгівлі, відіграє активну роль у поліпшенні економічного клімату окремих країн і стабілізації світового господарства в цілому.

Основними завданнями МВФ є [62]:

- сприяння розвитку міжнародної торгівлі та валютного співробітництва встановленням норм регулювання валютних курсів та контролю за їх дотриманням;
- сприяння багатосторонній системі платежів та ліквідація валютних обмежень;
- надання валютних кредитів державам-членам для вирівнювання платіжних балансів;
- організація консультативної допомоги з фінансових і валютних питань.

Завданнями МВФ є [62]:

- реалізація системи заходів відносно регулювання валютних курсів, сприяння конвертованості валют;
- надання короткострокових кредитів країнам-членам Фонду для покриття тимчасового дефіциту їхніх платіжних балансів;
- ліквідація валютних обмежень, організація консультативної допомоги з фінансових і валютних питань.

Основні напрями діяльності МВФ наступні [74]:

- міжнародне співробітництво у валютній сфері, яке здійснюється шляхом підтримки загальної системи розрахунків та системи розрахунків за спеціальними правами запозичення;
- фінансова допомога країнам-членам, яка здійснюється відповідно до розробленого механізму й фінансової політики;
- консультаційна й технічна допомога з надання консультацій з питань валютних операцій, удосконалення фінансових систем країн-членів, координації технічної допомоги як у межах МВФ, так і в співробітництві з іншими міжнародними організаціями.

Наступним важливим МФО є група Світового банку – багатостороння спеціалізована, неурядова кредитно-фінансова установа ООН, яка координує політику економічної взаємодопомоги промислово розвинених держав і надає технічну допомогу країнам, які розвиваються, у розробці програми їх економічного розвитку.

Група СБ є неполітичним об'єднанням. Відповідно статутом забороняється при прийнятті рішень брати до уваги політичні міркування або втручатися в політичні справи країн-членів організацій.

Головною метою роботи Світового банку є досягнення економічного й соціального прогресу завдяки підвищенню ефективності функціонування економічної системи, створення сприятливого інвестиційного клімату, заохочення приватних іноземних довгострокових інвестицій та регулювання їхнього міжнародного потоку.

Світовий банк як багатостороння кредитна установа складається з п'яти тісно пов'язаних між собою інститутів [24]:

1. Міжнародний банк реконструкції та розвитку (МБРР).
2. Міжнародна асоціація розвитку (МАР).
3. Міжнародна фінансова корпорація (МФК).
4. Багатостороннє агентство з інвестиційних гарантій (БАІГ).
5. Міжнародний центр по врегулюванню інвестиційних суперечок (МЦВІС).

Перші три структури виконують функцію розвитку, наступні дві – призначені стимулювати приплив іноземних інвестицій у держави, що здійснюють перехід до ринкової економіки. Всі названі організації тісно пов'язані між собою. Вони належать і підзвітні урядам країн-членів організацій.

Організації, які поєднані в групу СБ, реалізують спільні цілі, які можна об'єднати у наступні блоки [45]:

- стабілізація міжнародних фінансів і світової економіки;
- міждержавне валютне і кредитно-фінансове регулювання;
- розробка та координація стратегії і тактики світової валютної і кредитно-фінансової політики. Для реалізації вказаних цілей кожна з утворених фінансових установ виконує специфічні функції.

Наступна велика група за кількістю (хоча за розмірами фондів ця група не є найбільшою) – це міжнародні регіональні банки розвитку (МРБР).

Утворення міжнародних регіональних банків розвитку Азії, Африки і Латинської Америки у 60-х роках обумовлено низкою причин. До внутрішніх причин належать [31]:

- розпад колоніальної системи, завоювання політичної незалежності, підвищення ролі країн, що розвиваються;
- необхідність вирішення регіональних завдань, які не завжди враховуються МВФ і групою СБ;

- залучення кредитних ресурсів з різних, у тому числі, зовнішніх джерел з метою кредитування проектів соціально-економічного розвитку країн певного регіону;
- підтримка регіонального співробітництва та економічної інтеграції країн, що розвиваються.

Характерною рисою регіональних банків розвитку є участь у них не тільки країн, що розвиваються, а й розвинутих країн; остання група країн виконує функції фондів.

Азійський Банк Розвитку (АзБР – AsianDevelopmentBank), був утворений 1965 року із штаб-квартирою в Манілі (Філіппіни). Метою діяльності Банку є підтримка економічного і соціального розвитку в країнах, що розвиваються Азії та Тихого океану. В рамках своїх повноважень Банк надає позики на фінансування проектів у сфері економічного й соціального розвитку та технічної допомоги, сприяє надходженню приватних інвестицій у цей регіон [31].

Африканський Банк Розвитку (АфБР – AfricanDevelopmentBank) утворився 1963 року. Операції здійснює з 1965 року. Штаб-квартира знаходиться в Абіджані (Кот-д'Івуар). Ініціативу про створення Банку висунула Організація Африканської Єдності (ОАЄ). В 1990 р. до складу Банку входило 75 країн, у т.ч. 50 незалежних країн Африки та 25 країн із-за меж регіону (Саудівська Аравія, Австрія, Бельгія, Бразилія, Китай, Данія, Фінляндія, Франція, Іспанія, Індія, Японія, Канада, Німеччина, США, Швейцарія, Швеція, Великобританія) [31].

Головною метою Банку є економічний розвиток і соціальне вирішення питань у країнах регіону. Банк фінансує проекти і програми економічного розвитку, надає технічну допомогу, створює необхідні умови для припливу іноземного капіталу в африканські країни, бере участь у вирішенні проблем внутрішньої заборгованості багатьох країн регіону, підтримує розвиток приватного сектора, бере участь у фінансуванні проектів у сфері охорони навколишнього середовища, а також надає кредити для фінансування структурних змін у різних галузях економіки.

Міжамериканський Банк Розвитку (МаБР – Inter-AmericanDevelopmentBank) створений 1960 року. Розпочав свою діяльність у 1961р. Це найстаріший

регіональний банк розвитку. Штаб-квартира його знаходиться у Вашингтоні. Метою Банку є надання фінансової допомоги для прискорення економічного та суспільного розвитку в країнах Латинської Америки та Карибського басейну.

Банк фінансує такі види проектів, які мають суттєве значення для економічної інтеграції регіону [31]:

- регіональні проекти для кількох країн (близько 20 % кредитів Банку);
- проекти для 2-3 країн (близько 30 % кредитів);
- проекти, що реалізуються тільки в одній країні (майже 50 %).

У 1992 р. деякими країнами-членами Банку створено Багатосторонній інвестиційний фонд (БІФ), мета якого полягає у сприянні інвестиційній програмі в регіоні через надання позик і субсидій у невеликих розмірах.

У структуру Банку входить Міжамериканська інвестиційна корпорація (МІК), яка створена для сприяння економічного зростання регіональних країн, що розвиваються та створення і модернізації малих і середніх підприємств.

Ісламський банк розвитку (ІБР – IslamDevelopmentBank) заснований 1973 року 23 країнами-членами Організації Ісламська конференція (ОІК). Приступив до операцій з 1975 р. і базується у м. Джидда (Саудівська Аравія). У своїй діяльності основну увагу Банк приділяє наданню позик для фінансування проектів у сфері інфраструктури, участі у капіталі сільськогосподарських підприємств, фінансуванні проектів, які мають швидку віддачу (лізинг, продаж у розстрочку, фінансування імпорту та технічної допомоги країнам-учасникам).

Декілька кредитно-фінансових інститутів здійснює операції в ЄС. З 1958 року відповідно до Римської угоди здійснює операції Європейський інвестиційний банк (ЄІБ – EuropeanInvestmentBank) із штаб-квартирою в Люксембурзі. Метою Банку є покращення фінансування проектів з усіх галузей економіки за допомогою позик і гарантій, зокрема проектів, що стосуються слаборозвинутих регіонів, модернізації чи перекваліфікації підприємств, проектів, якими спільно зацікавлені кілька членів ЄС і які через свої розміри не можуть у повному обсязі фінансуватися з різних джерел окремих членів ЄС.

Найбільше кредитів Банк надав на розвиток економічної інфраструктури, промисловості, сільського господарства і сфери послугу країнах ЄС. Банк підтримує процеси економічної інтеграції і створення єдиного економічного простору в країнах ЄС. Значну увагу Банк приділяє фінансуванню інвестиційних проектів у сфері охорони навколишнього середовища і модернізації підприємств.

ЄІБ працює в тісному зв'язку з іншими інститутами ЄС, зокрема, Європейським Парламентом, Радою Європи та Європейською Комісією.

Європейський Інвестиційний Фонд є дочірньою компанією ЄІБ. За межами ЄС ЄІБ здійснює свою діяльність більш, ніж у 150 країнах.

Європейський банк реконструкції та розвитку (ЄБРР) – міжнародний банк, засновником якого є 42 держави та дві міжнародні організації: Комісія ЄС та Європейський інвестиційний банк. Створений для сприяння економічним реформам у країнах Східної Європи та колишнього СРСР. Завданнями ЄБРР є створення в постсоціалістичних країнах конкурентоспроможної промисловості, розвиток взаємовигідних зв'язків між західноєвропейськими і східноєвропейськими фірмами, надання кредитів під великі проекти в галузях енергетики, транспорту, зв'язку, охорони навколишнього середовища та ін. ЄБРР сприяє формуванню в цих країнах сучасних ринкових структур, створенню законодавчої бази, впорядкуванню валютного регулювання, переходу до конвертованості валют тощо. Це також сприятиме просуванню західноєвропейського бізнесу на Схід, розширенню економічного співробітництва між країнами Заходу, Східної Європи та країнами - колишніми республіками СРСР. Діяльність ЄБРР також буде більш детально проаналізована в наступному розділі.

Відмінною рисою інституціональної структури ЄС є створення системи структурних та інших цільових міжнародних фондів. До структурних фондів належать: Європейський фонд орієнтації і гарантування сільського господарства, Європейський фонд регіонального розвитку, Європейський соціальний фонд та ін.

Європейський фонд орієнтації і гарантування сільського господарства, створений у 1962 р., функціонує з 1964 р. Має дві секції: секція підтримки і гарантій; секція орієнтації сільського господарства. Перша покликана здійснювати

фінансування заходів щодо реалізації спільної сільськогосподарської політики. Джерелом фінансування є спільний бюджет ЄС. Друга має фінансувати конкретні заходи у сільськогосподарській галузі (наприклад, для регулювання цін і підтримки рівня доходів фермерів). Ці програми фінансуються за рахунок асигнувань структурних фондів ЄС.

Європейський фонд регіонального розвитку (1975 р.) здійснює фінансову підтримку у проведенні регіональної політики з метою зниження диспропорцій у розвитку окремих неблагополучних (периферійних і депресивних регіонах) країн ЄС. При розподілі ресурсів пріоритет віддається спільним програмам регіональної політики декількох країн.

Європейський соціальний фонд (1960 р.) надає фінансову підтримку реалізації соціальної політики ЄС, допомагаючи представникам певних професій, галузей, районів адаптуватися до умов структурної перебудови промисловості. Особлива увага приділяється фінансуванню програми щодо зниження безробіття, гармонізації професійного та сімейного життя. Важливе місце в діяльності фонду займають фінансування професійного навчання та створення інформаційної системи про наявність вакансій робочих місць.

Крім структурних фондів ЄС, функціонують такі цільові фонди [48]:

1. Європейський фонд об'єднання (1993 р.) Бере участь у фінансуванні проектів з охорони навколишнього середовища в рамках спільної екологічної політики ЄС. На цю мету виділяється приблизно 50% коштів фонду. Інший напрям його діяльності – співфінансування проектів розвитку транспорту (транс'європейських мереж) у Греції, Ірландії, Іспанії, Португалії, які мають ВВП на душу населення нижче 90% середнього рівня ЄС.

2. Фонд сприяння рибальству фінансує заходи, спрямовані на підвищення конкурентоспроможності риболовної промисловості країн ЄС.

Досвід ЄС свідчить про важливу роль міжнародних структурних і цільових фондів як фінансових інструментів політики консолідації інтересів країн-членів, подолання їх суперечностей і поглиблення регіональної економічної інтеграції.

Регіональні банки розвитку займають проміжне місце між групою СБ і національними банками розвитку. Це дає можливість розвиненим країнам здійснювати свою політику, у тому числі, зовнішньоекономічну, відносно країн, що розвиваються. Разом з тим, регіональні банки сприяють розвитку національної економіки, економічного співробітництва та інтеграції країн, що розвиваються [31].

Характеристика окремих основних регіональних банків представлена в табл. 1.2.:

Таблиця 1.2

Основні регіональні банки розвитку

Назва банку	Рік створення	Загальна кількість країн-членів	Кількість країн-членів регіону	Штаб-квартира
МБР	1959	48	26	Вашингтон, США
АфБР	1964	80	55	Абіджан, Кот-д'Івуар
АБР	1965	67	48	Маніла, Філіппіни
ЄБРР	1990	61	29	Лондон, Великобританія

Примітка. Складено автором за даними офіційних сайтів МБР, АфБР, АБР та ЄБРР.

Особливе місце серед міжнародних валютно-кредитних і фінансових організацій займає Банк міжнародних розрахунків (БМР) – міжнародна фінансова організація, яка консультує, а також здійснює фінансові операції між центральними банками різних країн.

Банк міжнародних розрахунків (БМР) був створений у 1930 р. на основі міжурядової Гаазької угоди шести держав: Бельгії, Великобританії, Німеччини, Італії, Франції, Японії й Конвенції цих держав зі Швейцарією, на території якої функціонує Банк. Організація БМР здійснювалася за планом американського фінансиста Оуена Д. Юнга. Цей план був розроблений з метою збору та розподілу ренти, що мала бути сплачена в якості репарацій Німеччиною після Першої світової війни за Версальським договором. Створений Банк повинен був узяти на себе функції, які виконувало раніше агентство стосовно відшкодування збитку у Берліні. Назва банку є похідною від первинної його ролі. У 1931-1932 роках до БМР приєдналося ще 19 центральних банків країн Європи. Питання про відшкодування

швидко вщухли й Банк зосередив свою діяльність на співпраці між центральними банками й іншими кредитними установами з метою забезпечення грошово-кредитної та фінансової стабільності.

Правовий статус БМР затверджений його угодою зі Швейцарською Федеральною радою 10 лютого 1987 р. При цьому БМР не є підвладним швейцарському банківському законодавству.

В даний час членами БМР є всі центральні банки ЄС, й, крім того, банки розвинених держав та країн, що розвиваються. За Річним фінансовим звітом 2010/11 років, кількість членів БМР представлена 57 країнами світу.

БМР проводить фінансування на підтримку міжнародної валютної системи, якщо у цьому виникає необхідність. Наприклад, у 1931-33 рр. унаслідок фінансової кризи Банк організував підтримку кредитів для Австрійського та Німецького центральних банків. У 1968 р. встановив спеціальні кредити на підтримку французького франку. У контексті діяльності МВФ БМР профінансував стабілізаційні програми у Мексиці (1982 р.), Бразилії (1998 р.).

У загальних рисах місія БМР полягає в наступному [60]:

- сприянні розвитку співробітництва між центральними банками;
- підтримці діалогу з іншими органами, що відповідають за фінансову стабільність у країні;
- проведенні досліджень з питань кредитно-фінансової політики, що мають вирішуватися центральними банками та наглядовими органами; здійсненні агентських послуг з приводу проведення фінансових операцій.

БМР реалізує такі функції [60]:

- надання допомоги у співробітництві між центральними банками і забезпечення сприятливих умов для проведення міжнародних фінансових операцій;
- виконання ролі довіреної особи в здійсненні міжнародних розрахунків.

БМР – банк центральних банків. На нього за Статутом покладені дві основні функції:

- сприяння взаємодії між центральними банками, забезпечуючи умови для проведення міжнародних фінансових операцій;

- проведення діяльності в якості банку-агента або банку-депозитарію при реалізації міжнародних кредитних та інших операцій своїх членів.

Відповідно до статуту, операції банку повинні узгоджуватися з грошово-кредитною політикою центральних банків країн-членів, однак Банку не дозволено відкривати поточні рахунки і надавати кредити урядам.

Таким чином, еволюція світових фінансово-кредитних відносин привела до того, що з плином часу БМР перетворився із західноєвропейської валютно-кредитної організації в міжнародну як за складом учасників, так й за характером діяльності.

Отже можна зробити висновок, що загалом до МФО може бути віднесена досить велика група різних організацій. Серед всіх них особливо виділяють такі, як Міжнародний Валютний Фонд (МВФ), Світовий Банк (до складу якого входять Міжнародний банк реконструкції та розвитку МБРР, міжнародна асоціація розвитку МАР, Міжнародна фінансова корпорація МФК, Багатостороннє агенство з інвестиційних гарантій БАГІ, Міжнародний центр про врегулюванню інвестиційних суперечок), різні регіональні банки реконструкції та розвитку, зокрема Європейський, Азійський., Банк міжнародних розрахунків й інші МФО.

1.3. Механізми діяльності МФО

МФО створюються шляхом об'єднання фінансових ресурсів держав-учасниць для вирішення певних задач в області розвитку світової економіки. Такими задачами можуть бути [60]:

- проведення операцій на міжнародному валютному та фондовому ринку задля забезпечення стабілізації та регулювання світової економіки, підтримка та стимулювання міжнародної торгівлі;

- міждержавні позики – позики на реалізацію державних проектів і фінансування бюджетного дефіциту;

- інвестиційна діяльність надання кредитів в сфері міжнародних проектів (проектів, що зачіпають інтереси декількох держав, що приймають участь в проекті як напряму, так і з залученням комерційних організацій-резидентів);

- інвестиційна діяльність надання кредитів в сфері «внутрішніх проектів» (проектів, безпосередньо що зачіпають інтереси однієї держави або комерційної фірми-резидента), реалізація яких здатна здійснити позитивний вплив на міжнародний бізнес;

- добродійна діяльність (фінансування програм міжнародної допомоги) і фінансування фундаментальних наукових досліджень.

Кожна з МФО використовує власні форми та механізми взаємодії, які можна класифікувати за групами залежно від певних ознак. Є такі організаційно-економічні форми співробітництва, через які проходить кожна держава, що вступає до МФО та які віддзеркалюють процедуру стосунків країни з МФО та класифікуються в залежності від етапу взаємодії:

- консультації на рівні експертів з обох сторін, коли проводяться переговори з конкретного питання;

- обговорення питань стосунків із залученням зацікавлених установ;

- фінансова участь держави в акціонерному капіталі МФО;

- участь представників держави в періодичних зборах акціонерів МФО, на яких приймаються рішення про стратегічні завдання і політику, яку провадить організація;

- участь держави в оперативному керуванні МФО за допомогою постійних представників;

- участь у розробці та реалізації проектів і програм;

- підписання угод, меморандумів між урядом держави і МФО;

- надання звітних даних та іншої інформації в межах виконання проектів чи при підготовці до них тощо;

- консультаційна підтримка проектів з боку МФО;

- здійснення грантового фінансування в межах програм технічної допомоги навчання фахівців;

- здійснення макроекономічних і галузевих досліджень;
- розробка рекомендацій МФО відносно в підвищення ефективності макроекономічних і внутрішньогалузевих трансформацій у державі-реципієнті;
- створення спеціалізованих центрів тощо.

Форми співпраці можна умовно поділити на фінансові та нефінансові.

У багатьох випадках різні МФО активно співпрацюють у межах реалізації спільних інвестиційних програм і проектів у державах-реципієнтах.

Форми взаємодії держав та МФО представлені в табл. 1.3.:

Таблиця 1.3

Форми взаємодії держав та МФО

Фінансова допомога	Технічна допомога
<p>Спільне фінансування - механізм, відповідно до якого витрати за попередньою домовленістю розподіляються між партнерами у певній пропорції</p> <p>Паралельне фінансування проектів, згідно з яким МФО разом з партнерами самостійно фінансують різні, попередньо погоджені компоненти проекту, а форми кредитів партнерів мають пов'язаний характер і їх спрямовують для закупівлі конкретних товарів і послуг;</p> <p>Залучення фінансових організацій до кредитування на основі підготовлених МФО документів на умовах, подібних до тих, на яких готова здійснювати кредитування сама МФО.</p>	<p>Надання майна, потрібного для забезпечення виконання завдань проектів</p> <p>Надання технологій</p> <p>Надання робіт і послуг</p> <p>Надання прав інтелектуальної власності</p> <p>Надання фінансових ресурсів (грантів) у національній чи іноземній валюті</p> <p>Надання додаткового кваліфікованого персоналу</p> <p>Проведення навчальних курсів і тренінгів</p> <p>Надання стипендій для навчання за кордоном</p> <p>Надання інших ресурсів, не заборонених законодавством.</p>

Примітка: Складено автором за даними офіційних сайтів Міжнародних фінансових організацій

Кожна з організацій використовує власні механізми діяльності, однак переважним видом діяльності вказаних організацій є кредитування. Вказані механізми можна розглянути на прикладі кредитування МВФ.

Операції МВФ поділяються на два види [35]:

- угода (transaction) – надання валютних засобів країнам з ресурсів Фонду;
- операція (operation) – надання посередницьких фінансових і технічних послуг за рахунок запозичених коштів.

Фінансові операції МВФ проводяться виключно з офіційними органами держав-учасниць – казначействами, центральними банками, валютними стабілізаційними фондами.

У відповідності від цільового спрямування та умов кредитування, МВФ використовує різноманітні кредитні механізми. У межах кожного з таких механізмів застосовуються ліміти, що обмежують суму виданих кредитів відносно розміру квоти країни у МВФ. Допуск держав до фінансових ресурсів у рамках відповідних лімітів визначається в кожному конкретному випадку залежно від конкретних обставин.

Кредитні механізми поділяються на такі види: звичайні; спеціальні компенсаційні; надзвичайну допомогу; механізми допомоги країнам з низьким рівнем доходів.

Звичайні механізми включають: механізм резервних часток; механізм кредитних часток; кредити; механізм розширеного фінансування; механізм додаткового фінансування.

Механізм резервних часток передбачає автоматичне отримання (за першою вимогою) країною коштів у МВФ у межах її резервної позиції, яку складають резервна частка та кредитна позиція. Для купівлі таких коштів не потрібна попередня згода Фонду. Використання резервної позиції розглядається не як кредитна операція, а як вилучення країною іноземної валюти, що внесена нею до Фонду в рахунок підписки. Від країни не вимагається сплата комісійних і відсоткових платежів та повернення отриманих валютних ресурсів.

Механізм кредитних часток є головним каналом використання загальних коштів МВФ. Фінансові ресурси в іноземній валюті, які складають 100 % величини квоти, що можуть бути придбані держави-учасницею понад величину резервної частки, поділяються на чотири кредитні частки – транші. Держава, яка витрачає свої кредитні частки у МВФ, може при цьому використати повністю або частково також і резервну частку чи зберегти її. Гранична величина іноземної валюти, яку держава може придбати у МВФ у результаті повного використання резервної та кредитної

часток, становить 125 % розміру її квоти. Відповідні угоди практикуються з 1952 року.

Угоди про резервні кредити або угоди «стенд-бай», а також угоди про розширені кредити передбачають отримання державою гарантії того, що вона зможе автоматично одержувати іноземну валюту від МВФ в обмін на національну валюту у визначеному розміру в будь-який час упродовж терміну дії угоди за умови дотримання держави вимог, передбачених угодою [35].

Вказана практика надання кредитів ідентична відкриттю кредитної лінії. В сучасних умовах головним призначенням кредитів «стенд-бай» є кредитування макроекономічних стабілізаційних програм, що проводяться державами-учасницями. За цими угодами кредити, як правило, надаються на термін від 12 до 24 місяців. Загалом частка резервних позик досягає близько половини всіх кредитних операцій МВФ.

Механізм розширеного фінансування доповнює відзначені вище механізми резервних і кредитних часток і передбачає надання кредиту на основі середньострокових програм розширеного фінансування на термін до трьох років з метою подолання труднощів із платіжним балансом, що обумовлені макроекономічними проблемами у сфері виробництва, торгівлі, ціноутворення, які перешкоджають реалізації політики. Повернення використаних фінансових ресурсів повинно здійснюватися дванадцятьма рівними внесками упродовж терміну від 4,5 до 10 років з дня кожної купівлі валюти.

Механізм додаткового фінансування запроваджений з 1977 року, передбачає застосування МВФ позикових ресурсів для додаткового фінансування. Додаткове фінансування надавалося державам із постійним дефіцитом платіжного балансу і вичерпаними лімітами отримання звичайних кредитів за рахунок звичайних позикових ресурсів. Держави-учасниці могли використовувати додаткове фінансування виключно у вигляді резервних позик, що передбачають використання верхніх кредитних часток, або розширених кредитів. Ці позики видавалися на умовах, близьких до ринкових; їх тривалість перевищувала 12 місяців, а інколи досягала трьох років.

Спеціальні компенсаційні механізми включають такі види фінансування [35]:

1. Механізм компенсаційного фінансування і фінансування у випадку непередбачених обставин використовується задля компенсації втрат від експортної виручки, для покриття витрат на послуги; відшкодування збитків, пов'язаних з підвищенням цін на імпортоване зерно, якщо збитки мають тимчасовий характер, обумовлені зовнішніми обставинами, що не залежать від держав-членів. До переліку послуг, що підлягають компенсаційному фінансуванню, відносять: надходження від експлуатації нафтопроводів; плата за транзит суден через канали; доходи від судноплавства; транспортні перевезення; будівництво; страхування.

2. Фінансування системного реформування провадиться з Фонду системної трансформації з 1993 року як тимчасовий механізм з метою надання країнам-учасникам фінансової допомоги для врегулювання проблем платіжного балансу, обумовлених переходом від торгівлі, заснованої на неринкових засадах, до багатосторонньої торгівлі на ринкових. Україна власні перші два позики (у 1994 і 1995 роках) отримала саме за цим механізмом, наступні – за механізмом «стенд-бай». У жовтні 1998 року МВФ почав надавати позики за механізмом розширеного фінансування.

3. Фінансування буферних запасів проводиться з Фонду буферних запасів з 1969 року задля надання допомоги державам-учасникам у фінансуванні ними своєї участі у створенні міжнародних буферних запасів сировинних товарів відповідно до товарних угод у тих випадках, коли держава зазнає труднощів із платіжними балансами через несприятливу кон'юнктуру на світових товарних ринках. Позики надаються на термін до 3-5 років у розмірі еквівалентному 45 % величини квоти. Відповідні позики надавались на створення буферних запасів олова, какао, каучуку, цукру.

4. Надзвичайна допомога надається у формі закупівель товарів з метою надання допомоги державам-учасникам у вирішенні проблем платіжного балансу у випадку непередбачених стихійних лих.

Механізм допомоги державам з низьким рівнем доходів передбачає надання фінансових ресурсів з Фонду структурної перебудови і з розширеного фонду

структурної перебудови. Вказані фінансові ресурси призначені для надання кредитів, для допомоги бідним державам з постійним дефіцитом платіжних балансів у проведенні ними короткострокових програм макроекономічної і структурної перебудови. Ці Фонди різняться за рівнем доступу держав-членів до фінансових засобів, за масштабами і темпами реалізації структурної перебудови в країні-позичальниці; процедурами моніторингу та джерелами фінансування.

Кредити МВФ надає виключно з дотриманням певних економічних і політичних вимог у формі програми стабілізації економіки. Держави-члени зобов'язані надавати МВФ дані про офіційні запаси золота і валютні резерви, стан економіки, платіжний баланс, іноземні інвестиції та грошовий обіг тощо.

МБРР як спеціалізований інститут ООН виконує такі функції [65]:

- здійснює фінансову допомогудержавам, що розвиваються;
- виступає в ролі консультанта у розробці програм соціально-економічного розвитку держав, що розвиваються;
- координує дії промислово розвинених держав та міжнародних організацій відносно надання технічної допомоги державам, що розвиваються.

МБРР надає позики на виконання затверджених ним проектів, причому отримання цих кредитів обумовлюється виконанням позичальником низки рекомендацій Банку щодо запровадження певних заходів як в економічній, так й соціальній сфері. Такий підхід є виправданим, оскільки МБРР надає кредити виключно на високорентабельні проекти. Проте одержувачами позик МБРР можуть бути не тільки уряди, але й приватні фірми і організації.

Обов'язковою умовою для отримання позики є гарантія центрального банку або уряду тієї держави, резидентом якої є боржник.

Позики МБРР є зазвичай довгостроковими. Вони, зазвичай, надаються на строк від 15 до 20 років та мають пільговий період 3-5 років (grace period). Найбільша частина кредитів МБРР призначається на розвиток інфраструктури, підтримку сільського господарства і рибальства. На розвиток промисловості спрямовується близько 15% всіх кредитних ресурсів Банку [65].

Ставка процентів установлюється, як правило, LIBOR1 плюс сукупний спред LIBOR2.

Якщо до 1980 р. МБРР надавав цільові кредити тільки на конкретні об'єкти виробничого характеру, то в даний час МБРР став виділяти кошти на здійснення програм структурної перебудови й на вирішення валютно-фінансових проблем у державах, що розвиваються.

Особливістю кредитування МАР на відміну від МБРР, який залучає капітали на фінансовому ринку, є те, що кредити надаються терміном на 35 або 40 років, а погашення кредиту починається після закінчення 10 років пільгового періоду. При цьому не нараховується відсоток за кредит. Держави позичальники сплачують тільки комісію на покриття адміністративних витрат у розмірі 0,75%. Проекти, що мають фінансуватися за рахунок ресурсів МАР, піддаються політико-економічній експертизі задля максимально можливого економічного ефекту від використання кредиту.

Позики надаються в національній валюті країни-позичальника.

Основні напрями і завдання діяльності БМР передбачають проведення операцій за дорученням центральних банків-акціонерів відповідно до Статуту. Такими операціями є [60]:

- купівля, продаж, обмін і зберігання золота як за власні кошти, так і за кошти центральних банків, а також одержання позик від них;
- купівля, продаж векселів та інших короткотермінових зобов'язань;
- продаж і купівля іноземної валюти та цінних паперів, крім акцій, як за власні кошти, так і за кошти центральних банків;
- прийом від центральних банків коштів на поточні рахунки, а також вкладів;
- короткотермінове фінансування центральних банків.

Банкові забороняється [60]:

- випускати банкноти з оплатою за пред'явленням;
- акцептувати переказні векселі;
- надавати позики урядам, за винятком купівлі державних облігацій;

- володіти нерухомістю, яка переходить до Банку в результаті погашення зобов'язань перед ним протягом тривалішого терміну, ніж потребує вигідна реалізація цього майна.

Технічний апарат і досвід роботи Банку застосовуються в процесі укладання міжнародних фінансових угод, виконання функцій агента і довіреної особи в процесі реалізації міжнародних кредитних угод, а також операцій, пов'язаних з функціонуванням Європейської валютної системи, здійсненням фінансових операцій, пов'язаних з кредитами та позиками Європейського Союзу.

Загалом БМР виконує роль форуму для міжнародного валютного співробітництва, здійснює контроль за банківською діяльністю, проводить реалізацію функцій Базельського комітету з банківського нагляду: обговорення проблем нагляду; координації розподілу наглядових повноважень між національними відомствами відносно іноземних філій банків задля забезпечення ефективного контролю діяльності банків у світі, зміцнення надійності та стабільності міжнародної банківської системи, виконує роль центру економічних досліджень з метою кращого розуміння питань функціонування міжнародних фінансових регіонів, сприяння узгодженню валютної політики держав шляхом збору і публікації даних про стан міжнародної банківської справи, про систему управління в центральних банках, формування інформаційної бази даних [59].

З 1982 року Банк міжнародних розрахунків здійснює надання проміжних позик за гарантією центрального банку державам, які очікують надання кредиту МВФ, задля уникнення кризи їх міжнародної валютної ліквідності. Такі кредити отримали Угорщина, Мексика, Бразилія, Аргентина, Югославія.

Таким чином, Банк міжнародних розрахунків слід розглядати, як міжнародний банк центральних банків, агента і розпорядника в міжнародних розрахункових і фінансових операціях, Центр економічних досліджень і форум міжнародного валютно-кредитного співробітництва.

Окремі механізми діяльності інших МФО будуть розглянуті далі в процесі аналізу їх діяльності.

Отже, можна зробити висновки, що в процесі своєї діяльності МФО використовують досить різноманітні механізми. Всі їх можна поділити на фінансові та нефінансові. До перших, наприклад, відноситься кредитування, а до других – консультативна чи технічна допомога. Вид механізми залежить переважно від конкретної МФО.

Висновки до розділу 1

1. Міжнародні валютно-фінансові організації – це різноманітні об'єднання держав чи установ, які виконують функції регулювання міжнародних валютних, фінансових і кредитних відносин, здійснюють дослідження з проблем валютно-кредитної і фінансової сфер світового господарства, виробляють рекомендації і пропозиції. Виникли такі організації в ХХ столітті. В даний час кількість таких організації досягла декількох сотень. Основними цілями МФО слід вважати сприяння стійкому розвитку світової економіки, прискорення міжнародних економічних інтеграційних процесів, стабілізація міжнародних валютних відносин, надання економічної допомоги різним країнам.

2. До МФО може бути віднесена досить велика група різних організацій. Серед всіх них особливо виділяють такі, як Міжнародний Валютний Фонд (МВФ), Світовий Банк (до складу якого входять Міжнародний банк реконструкції та розвитку МБРР, міжнародна асоціація розвитку МАР, Міжнародна фінансова корпорація МФК, Багатостороннє агенство з інвестиційних гарантій БАГІ, Міжнародний центр про врегулюванню інвестиційних суперечок), різні регіональні банки реконструкції та розвитку, зокрема Європейський, Азійський та ін., Банк міжнародних розрахунків й інші МФО.

3. В процесі своєї діяльності вказані МФО використовують досить різноманітні механізми. Всі їх можна поділити на фінансові та нефінансові. До перших, наприклад, відноситься кредитування, а до других – консультативна чи технічна допомога. Вид механізми залежить переважно від конкретної МФО.

РОЗДІЛ 2

ВПЛИВ МІЖНАРОДНИХ КРЕДИТНО-ФІНАНСОВИХ ОРГАНІЗАЦІЙ НА СВІТОВЕ ГОСПОДАРСТВО

2.1. Основні напрями діяльності МВФ

Однією з головних МФО є Міжнародний Валютний Фонд – МВФ, який є спеціалізованою установою ООН, провідною організацією з міжнародного співробітництва у валютній сфері. У складі МВФ перебувають 189 країн світу. Кожна країна при вступі робить свій внесок, званий квотою. Квота визначається економічним становищем країни, величиною її резервів та фінансовою стабільністю і розраховується у спеціальній розрахунковій одиниці – SDR (Special Drawing Rights або спеціальні права запозичення) на базі корзини чотирьох провідних валют – євро, японська ієна, фунт стерлінгів і долар США.

Внески країн-членів формують ресурсну базу МВФ, розмір якого становить близько \$368 млрд. (приблизно 238 млрд. SDR). Крім того, МВФ може збільшувати свій фонд за рахунок тимчасових запозичень з метою доповнення своїх квотних ресурсів. Механізм розширених нових угод по запозиченнях (НУЗ) забезпечують МВФ надходження додаткових ресурсів у розмірі до 370 млрд. SDR (приблизно 368 млрд. дол. США). У середині 2012 р. країни-члени прийняли зобов'язання збільшити ресурси МВФ на 461 млрд. дол. США за допомогою двосторонньої угоди по запозиченнях.

Для кожної держави-члена МВФ установлюється квота, що заснована на її положенні у світовій економіці. Квоти складають у цілому 477 млрд СДР (приблизно 686 млрд доларів США).

Умови для реалізації підвищень квот, погоджених у рамках Чотирнадцятого загальної перегляду квот, були виконані 26 січня 2016 року. Як результат, квоти кожного з 189 держав-членів МВФ збільшаться з приблизно 238,5 млрд СДР

(приблизно 343 млрд доларів США) до в цілому 477 млрд СДР (приблизно 686 млрд доларів США). За станом на 30 квітня 2018 року 181 з 189 держав-членів внесли внески в рахунок квот, що склало більш 99 відсотків загального збільшення квот, та загальна сума квот склала 475 млрд СДР (приблизно 684 млрд доларів США).

МВФ створений для сприяння розвитку міжнародної торгівлі і валютного співробітництва на основі встановлення норм регулювання валютних курсів та контролю за їх дотриманням, багатосторонньої системи платежів і усунення валютних обмежень, надання кредитних ресурсів своїм членам, пов'язаних з неврівноваженістю платіжних балансів. МВФ також слугує форумом для консультацій та співробітництва в галузі міжнародних валютних відносин.

МВФ займається суто грошово-кредитними проблемами (тобто платіжним балансом), а реабілітація і розвиток економіки країни-боржника не є його прямим завданням. Проблеми зовнішньоекономічних розрахунків і зовнішньої заборгованості різних країн вирішуються неоднаково, оскільки причини їх виникнення і заходи, що вживаються для їх вирішення, індивідуальні для кожної країни. Тому МВФ розробляє рекомендації з економічної політики згідно з внутрішніми особливостями країни [35].

Головною метою діяльності МВФ є створення необхідних умов для фінансової та економічної стабілізації в країнах-членах МВФ, підтримки стабільності їх валют, покращення обміну товарами, послугами та капіталами між країнами-членами, а також їх економічного зростання.

Для досягнення поставленої мети країни співпрацюють як з МВФ, так та між собою. Передусім, країни-члени повинні [73]:

- скеровувати свою економічну та фінансову політику на постійне економічне зростання;
- підтримувати економічну стабілізацію за допомогою впорядкованих економічних та фінансових законів;
- уникати маніпулювань валютним курсом чи використовувати міжнародну валютну систему для необумовленої користі (вигоди) у конкуренції з іншими країнами-членами;

- здійснювати політику валютного курсу відповідно до умов, визначених статутом МВФ.

Цілі МВФ закріплені у статті 1 Статей Угод. Вони полягають в [35]:

- сприянні розвитку міжнародного співробітництва у кредитно-фінансовій сфері в рамках постійної установи, що забезпечує механізм для консультацій та сумісної роботи над міжнародними кредитно-фінансовими проблемами;

- сприянні процесу розширення та збалансованого зростання міжнародної торгівлі та за рахунок цього домагатися досягнення та підтримки високого рівня зайнятості і реальних доходів, а також розвитку виробничих ресурсів усіх держав-членів, розглядаючи ці дії як першочергові завдання економічної політики;

- сприянні стабільності валют, підтримувати упорядкований валютний режим серед держав-членів та уникати використання девальвації валют з метою отримання переваг у конкуренції;

- наданні допомоги щодо створення багатосторонньої системи розрахунків за поточними операціями між державами-членами, а також в усуненні валютних обмежень, що перешкоджають зростанню світової торгівлі;

- створенні в країнах-членах стану впевненості за рахунок тимчасового надання їм загальних ресурсів МВФ при дотриманні адекватних гарантій, забезпечуючи тим самим можливість виправлення диспропорцій у їхніх платіжних балансах без використання заходів, які можуть завдати шкоди добробуту на національному або міжнародному рівні;

- скороченні тривалості порушень рівноваги зовнішніх платіжних балансів держав-членів, а також зменшенні масштабів цих порушень.

Основними функціями МВФ є [73]:

- розробка основних напрямків реформи міжнародної валютної системи;
- функції інформаційного і консультативного характеру;
- урегулювання платіжних балансів.

У системі механізмів МВФ основним засобом є кредитна діяльність.

Сучасні механізми МВФ

Механізми	Характерні ознаки
Кредити і кредитні лінії	МВФ надає кошти рівними кредитними траншами. У межах програми розширеного фінансування членам МВФ може надаватися середньостроковий кредит (зазвичай на 3 роки) для подолання внутрішньо і зовнішньоекономічних перекосів
Фонд системної трансформації (Systemic Transformation Facility)	Надає фінансову допомогу країнам, які зазнають труднощів у торговельній і платіжній системах у зв'язку з переходом до ринкової економіки
Фонд компенсаційного фінансування і фінансування у випадку непередбачуваних обставин (Compensatory and Contingency Financing Facility)	Надає допомогу державам-членам у випадках отримання збитків (експорт, значне зростання цін на імпортоване зерно), якщо вони мають тимчасовий характер і обумовлені зовнішніми причинами, а також у разі необхідності підтримки темпів реформ, які проводяться відповідно до політики і угод МВФ
Система фінансування буферних запасів (Buffer Stock Financing Facility)	МВФ може надавати фінансову допомогу для відновлення запасів сировини
Термінова допомога (Emergency Assistance)	Надається шляхом закупівлі товарів країн, платіжний баланс яких має значне негативне сальдо внаслідок стихійного лиха
Фонд структурної адаптації (Structural Adjustment Facility) і Розширений фонд структурної адаптації (Enhanced Structural Adjustment Facility)	Надає допомогу у проведенні структурних реформ у країнах, що розвиваються, а також для реалізації середньострокових ма-кроекономічних програм
Інститут МВФ, створений у 1964 р. (Вашингтон, США)	Організовує курси і семінари з збільшення кваліфікації державних службовців з країн-членів МВФ

Примітка: Складено автором за даними Міжнародного валютного фонду (МВФ)

МВФ виконує такі групи функцій [73]:

- нагляд за валютною політикою країн-членів;
- кредитно-фінансова діяльність, технічна допомога;
- емісія СДР.

Нагляд являє собою спостереження за політикою країн-членів в галузі встановлення валютних курсів. Кожна країна зобов'язана надати МВФ за його запитом інформацію, необхідну для здійснення нагляду. Це – інформація про реальний грошовий, бюджетний та зовнішній сектор економіки, про структурну політику уряду (приватизація, ринок праці, навколишнє середовище). В процесі нагляду виявляються потенційні дисбаланси, які можуть дестабілізувати валютні курси. За підсумками нагляду МВФ надає урядам відповідні рекомендації.

Нагляд здійснюється в трьох основних формах: консультації, багатосторонній нагляд, поглиблений нагляд.

Консультації являють собою підсумкову діяльність місій МВФ, котрі щороку навідують країну-члена і ведуть переговори з керівниками основних економічних інститутів: з міністрами фінансів, економіки, директорами центральних банків. По результатах переговорів місія складає свою думку про стан економіки країни і розробляє відповідні рекомендації. Ці документи доповідаються на засіданні Виконавчої ради, яка приймає остаточне рішення. Багатосторонній нагляд здійснюється в формі аналізу Виконавчою радою міжнародної економіки в цілому. Аналіз міститься в спеціальній доповіді «Світовий економічний огляд», на основі якого складається прогноз розвитку світової економіки на найближчі 2-3 роки. Прогноз включає визначення темпів росту реального ВВП, інфляції, стану платіжних балансів, розмірів зовнішнього боргу, умов торгівлі, обсягів міжнародних резервів. В процесі аналізу виявляється місце кожної країни-члена в міжнародній економіці і специфіка її проблем [73].

Поглиблений нагляд здійснюється на прохання уряду країни з метою виправлення мікроекономічних дисбалансів. Звичайно він проводиться тоді, коли країна опиняється у важкому фінансовому становищі, має велику зовнішню заборгованість та просить перенести строки платежів по зовнішньому боргу. У таких випадках МВФ здійснює поквартальний аналіз економіки країни. По наслідках аналізу розробляються рекомендації по коригуванню економічної політики, цим рекомендаціям уряд повинен неухильно слідувати.

Кредитно-фінансова діяльність є однією з найважливіших функцій МВФ. Вона полягає у використанні фінансових ресурсів МВФ країнами-членами і кредитування за допомогою залучених ресурсів. Формування ресурсів МВФ.

Структура ресурсів МВФ складається з двох блоків [35]:

- внесок кожної країни в установлений капітал МВФ відповідно з її квотою;
- запозичені кошти: кредитні лінії від урядів та центральних банків його членів.

Внесок кожної країни в капітал МВФ здійснюється на 25% в іноземній твердій валюті (раніше – золотом), а решта – в національній валюті. Розміри квот встановлюються на основі питомої ваги країни в світовій економіці.

Фонд також використовує запозичені кошти. За узгодженням з «Групою десяти» (Г-10) МВФ користується кредитом країн «Десятки» в межах ліміту до 17 млрд. СДР. Крім того, Фонд одержує позики у центральних банків та казначейств Саудівської Аравії та деяких інших держав. Загальна величина запозичених коштів не повинна перевищувати 60% загального обсягу квот.

Кредитно-фінансова діяльність МВФ здійснюється в двох модифікаціях [73]:

- угода або трансакція, яка полягає в наданні країнам коштів із власних ресурсів МВФ;
- операція, яка полягає в наданні посередницьких фінансових та технічних послуг за рахунок запозичених коштів.

Кредитні операції здійснюються тільки з центральними банками та стабілізаційними фондами. Угода або трансакція не є кредитуванням у повному розумінні цього слова. Це фінансова допомога, яка являє собою обмін національної валюти на відповідну суму іноземної валюти. Коли країна бере кредит МВФ, вона здійснює купівлю іноземної валюти за власну; коли сплачує борг – здійснює зворотну операцію: викупає власну валюту за іноземну. Країни – члени можуть використати ресурси МВФ відповідно з їх квотами.

Квота поділяється на 4 частини, які називаються траншами. Перший кредитний транш – до 25% квоти. Ця частина квоти називається першою часткою квоти; вона може бути використана автоматично за першою вимогою. Перша частка квоти називається також резервною часткою. Сума позик, що надається МВФ понад резервну частку країни, називається її кредитною позицією [73].

Резервна частка та кредитна позиція вкупі утворюють резервну позицію країни. Якщо ж країна бажає одержати кошти, що перевищують її резервну позицію, то МВФ виставляє більш жорсткі вимоги для її отримання.

Особливо вони зростають при наданні третього та четвертого траншів. Умови, які при цьому висуває МВФ, стосуються проведення урядом країни певної

економічної політики. Вона повинна бути спрямована на зниження дефіциту національного бюджету до визначеного відсотка від ВВП, поліпшення торговельного балансу, обмеження номінальної заробітної плати до певного рівня.

Стабілізаційні програми МВФ включають також скорочення державних витрат на освіту, охорону здоров'я, пенсійне забезпечення. Вони містять часто вимоги збільшення податків, особливо непрямих, скасування субсидій на продовольчі товари. Іноді однією з вимог є девальвація національної валюти.

У зв'язку з цим виконання жорстких програм МВФ в країнах з дефіцитом платіжного балансу часто призводить (принаймні, на деякий час) до обмеження життєвого рівня населення.

Фінансові ресурси МВФ надаються в формі трьох модифікацій, які називаються «фінансовими можливостями»: регулярні, концесійні та спеціальні [73].

1. Регулярне фінансування, в свою чергу, поділяється на короткострокове і подовжене. Короткострокове або «стенд-бай» здійснюється в межах резервних угод строком на 12-18 місяців. Це фінансування для виправлення короткострокових макроекономічних дисбалансів. Надається траншами в 25% від квоти. Купівля валюти здійснюється на умовах 2-7% щорічних. Крім того, надаючи кредит, МВФ стягує одноразовий комісійний збір в розмірі 0,5% від суми угоди. Викуп валюти має відбутися через 5 років. Подовжені угоди укладаються строком на три роки. Вони спрямовані на підтримку економічних реформ в країнах-членах. Викуп валюти має відбутися не пізніше, ніж через 10 років.

2. Концесійне фінансування призначене для найменш розвинутих країн, чий дохід на душу населення не перевищує 825 доларів. Цей вид фінансування надається на пільгових умовах під 0,5% щорічних з виплатою боргу через 10 років.

3. Спеціальне фінансування надається у зв'язку з надзвичайними обставинами. До них належать стихійне лихо, соціальні заворушення, різке падіння цін на експортні товари або збільшення їх –на імпорتنі. Спеціальне фінансування здійснюється також з урахуванням труднощів перехідного періоду, що відноситься, зокрема, до країн Центральної і Східної Європи.

Для такого виду фінансування створено спеціальні фонди [35]:

1. Фонд компенсаційного і непередбаченого фінансування надає можливість давати допомогу державам-членам в разі збитків від стихійного лиха і інших зовнішніх причин;
2. Фонд фінансування буферних запасів призначено для відновлення запасів сировини або накопичення його резервів;
3. Фонд системної трансформації надає фінансову допомогу країнам, що відчувають труднощі в торговельній і платіжній системах у зв'язку з переходом до ринкової економіки;
4. Фонд структурної адаптації призначено для надання допомоги в проведенні структурних економічних реформ в країнах, що розвиваються і мають низький дохід, а також для реалізації середньострокових макроекономічних програм. Цей фонд обслуговує також країни з перехідною економікою.

Кошти, одержані зі спеціальних фондів, є доповненням до кредитних часток країн-членів; вони дозволяють збільшити в МВФ запас їх національної валюти понад встановлені межі. В рамках регулярного фінансування країна може одержати коштів до 300% своєї квоти; за концесійною угодою – до 50%; спеціальне фінансування здійснюється в розмірі до 30% квоти. Попри фінансові операції Фонд здійснює і чисто кредитні

До середини 70-х років кредити надавалися переважно розвинутим країнам; потім ситуація різко змінилася, та практично всі кредити йдуть в країни, що розвиваються, та в країни з перехідною економікою. МВФ часто укладає угоду з країною-членом із зобов'язанням надати певну суму кредиту в момент її звернення до МВФ. В такому разі країна одержує не готівку, а домовляється про позику на означену суму. Країна може використати цю суму на передбачених угодою умовах. Такі кредити можуть бути подовжені на строк, що перевищує започаткований. Найменш розвинутим країнам кредити надаються на пільгових умовах.

Кредити МВФ, окрім прямого призначення, відіграють роль гаранта для одержання країною коштів від інших кредиторів. Якщо МВФ надав кредит, то це – вираження довіри до країни відносно її платоспроможності [35].

Країни-члени МВФ можуть отримувати кошти від МВФ також з інших джерел [73]:

1. Резервні кредити («стенд-бай» – Stand-byArrangement) для потреб, погоджених з МВФ. У рамках Угоди «стенд-бай» країна може користуватись кредитами МВФ при умові виконання критеріїв та умов, визначених при підписанні угоди про надання МВФ кредиту «стенд-бай». Термін повернення цих кредитів становить від 12 до 18 місяців, але може бути продовжений до 3 років. Ці кредити виділяються в рамках траншів частинами під час дії угоди. МВФ при виділенні чергової частки кредиту стенд-бай вивчає умови виконання угоди. Умови виконання охоплюють такі сфери, як кредитна політика та податкова система. Країна-член МВФ щорічно може отримувати кредити «стенд-бай» у розмірі 68 % квоти, а загальна сума кредитів може становити 300 % квоти.

2. Додаткові кошти МВФ (ExtendedFundFacility) – запроваджено у 1974 році. Країна, яка намагається отримати ці кошти, повинна представити МВФ програму оздоровлення економіки на той період часу, на який буде надано кредит, а також детальний план діяльності на найближчі 12 місяців. Ці кошти надаються протягом 3-х років, але їх надання може бути продовжене до 4-х років. Термін їх повернення настає через 4,5-10 років. Такі кредити можна отримувати в сумі 140 % квоти.

3. Система тривалого розширеного кредитування (Enlarged Access Policy), яку було впроваджено у 1981 р. для країн, де мають місце порушення платіжних балансів структурного характеру. Така політика дає можливість отримувати доходи з власних та позичених МВФ джерел у випадку, коли кредитні потреби країни-члена більші ніж загальна сума 4-х кредитів-траншів і кредитів з додаткових коштів МВФ (тобто, коли коштів, згаданих у пунктах 1 та 2, недостатньо) та використовується для реалізації економічної програми, яка має на меті досягнення рівноваги в бюджеті країни. Країна, яка намагається отримати цей кредит, повинна представити МВФ програму оздоровлення економіки. У кінці 1992 року МВФ прийняв рішення про ліквідацію такого типу кредитів.

4. Компенсаційні та допоміжні кошти (Compensatory and Contingency Financing Facility), призначені для покриття дефіциту платіжного балансу, який пов'язаний із зниженням цін на сировинні товари. Фінансування в рамках цих коштів включають у себе вартісну компенсацію зниження рівня експорту, а також кошти на імпорт нафти. Ці кошти складаються з двох частин:

- компенсаційні кошти, які країна може отримати на покриття витрат, пов'язаних з вирівнюванням обсягів імпорту і експорту (але сума такої компенсації не може перевищувати 30 % квоти країни в МВФ). З 1979 року сюди також включено збитки від міжнародного туризму (свої громадяни їдуть відпочивати за кордон) і від грошових переказів емігрантів (коли люди з інших держав працюють в країні та вивозять зароблені гроші);

- допоміжні кошти можна отримати на покриття частини витрат через зміну експортних та імпортних цін (на які держава не має впливу).

У рамках компенсаційних та допоміжних коштів можна отримати кредит величиною 95 % квоти країни в МВФ.

5. Фінансові кошти буферних запасів (Butter Finance Facility) діють з 1969 року. Умовою отримання кредитів з цих коштів є документальне підтвердження, що нагромадження запасів експортних товарів відбувається через міжнародну діяльність ООН. Кошти ці не можуть перевищувати 45 % квоти. У квітні 1990 року МВФ прийняв рішення, що кредити із цього положення можна отримати з грошових коштів Міжнародної каучукової угоди (прийнята в 1987 році).

6. Кошти для структурних змін (Structural Adjustment Facility, SAF) діють з 1986 року та надаються 61 найбільш біднішим країнам на пільгових умовах для покриття негативного торгівельного сальдо. Ці кредити виділяються з Довірчого МВФ МВФ створеного у 1976 році (на його рахунок знаходиться 2,7 млрд. СПЗ чи 3,8 млрд. дол. США, які отримано з різниці між офіційною та ринковою ціною на золото, що МВФ продавав на спеціальних торгах у 1976 – 1980 рр.). Кредити від МВФ виділяються на підтримку реалізації середньострокових макроекономічних та структурно-галузевих програм. Метою таких програм є утворення умов для економічного росту, зміцнення фінансового стану. Кредити від МВФ виділяються

трьома щорічними траншами: 1 рік – 15 % квоти, 2 рік – 20 % квоти, 3 рік – 15 % квоти (всього 50 % квоти країни в МВФ). Ці кредити низькопроцентні – 0,5 % у рік. Час повернення настає через 5,5 року та триває 4,5 роки.

7. Зміцнені кошти для структурних змін (Enhanced Structural Adjustment Facility, ESAF) діють з 1987 року. Кредити в рамках своєї програми виділяються з джерел SAF(пункт 6) із пожертвувань найбагатших держав. Ними також користується 61 найбідніша країна. Різниця між SAF та ESAF полягає в різному рівні «сили програми» та термінів її реалізації.

Програми «стенд-бай» (Stand –By Arrangements, SBA) запроваджені МВФ у 1952 році, відтоді вони є основним інструментом кредитування як за обсягами, так та за частотою використання. Ці програми забезпечують швидкий доступ країн - членів до ресурсів МВФ для сприяння реалізації економічних реформ та забезпечення сталого економічного зростання. Фінансова допомога МВФ за цими програмами мала важливе значення для подолання наслідків фінансових криз 1990-х та 2000-х років.

Загалом обсяг наданих кредитів МВФ із 1985 р. зростає, про що свідчать дані з рис. 2.1.:

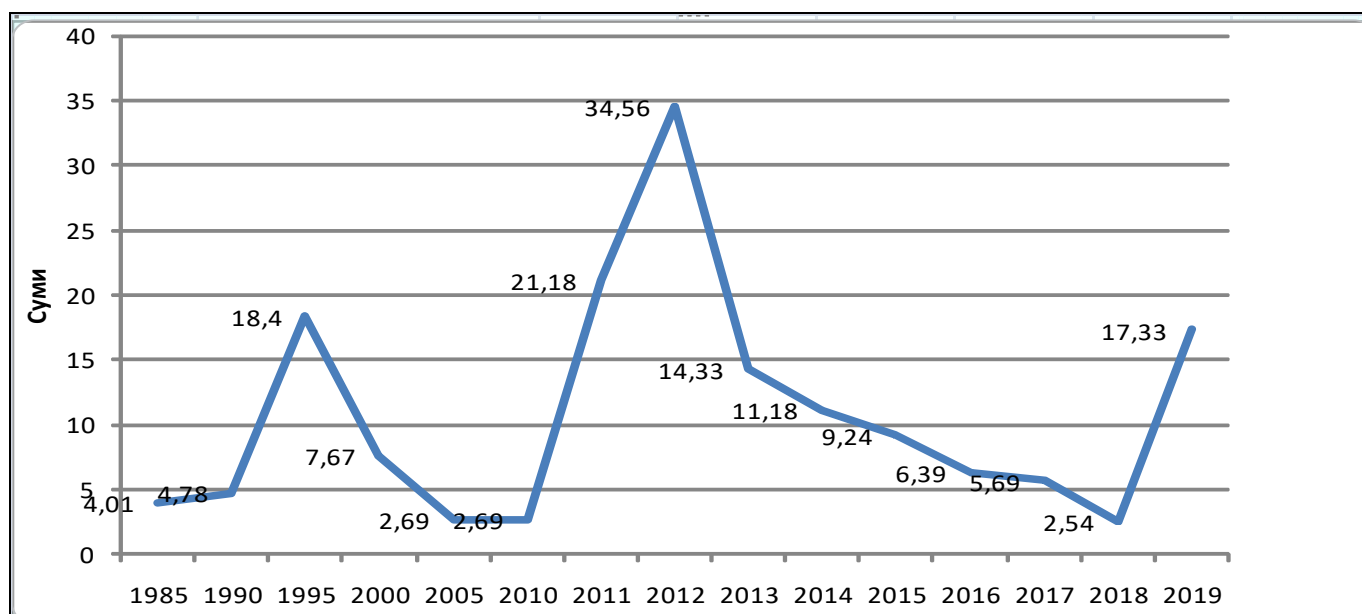

Рис. 2.1. Динаміка змін обсягів кредитування МВФ, в 1985-2019 рр. (млрд.СПЗ)

Примітка: Побудовано автором за даними Міжнародного валютного фонду (МВФ)

Максимальні кредитні суми були надані в період гострих світових фінансових криз: 1998 р., 2008 р. і 2010 р.

Станом на 31 січня 2017 р. країнами, які найбільше одержали кредитів від МВФ, є: Греція – 9 515 975 тис. СДР (21% загальної суми наданих кредитів), Україна – 8 522 096 тис. СДР (19%), Португалія – 4 570 568 тис.СДР (10%) (рис. 2.2.):

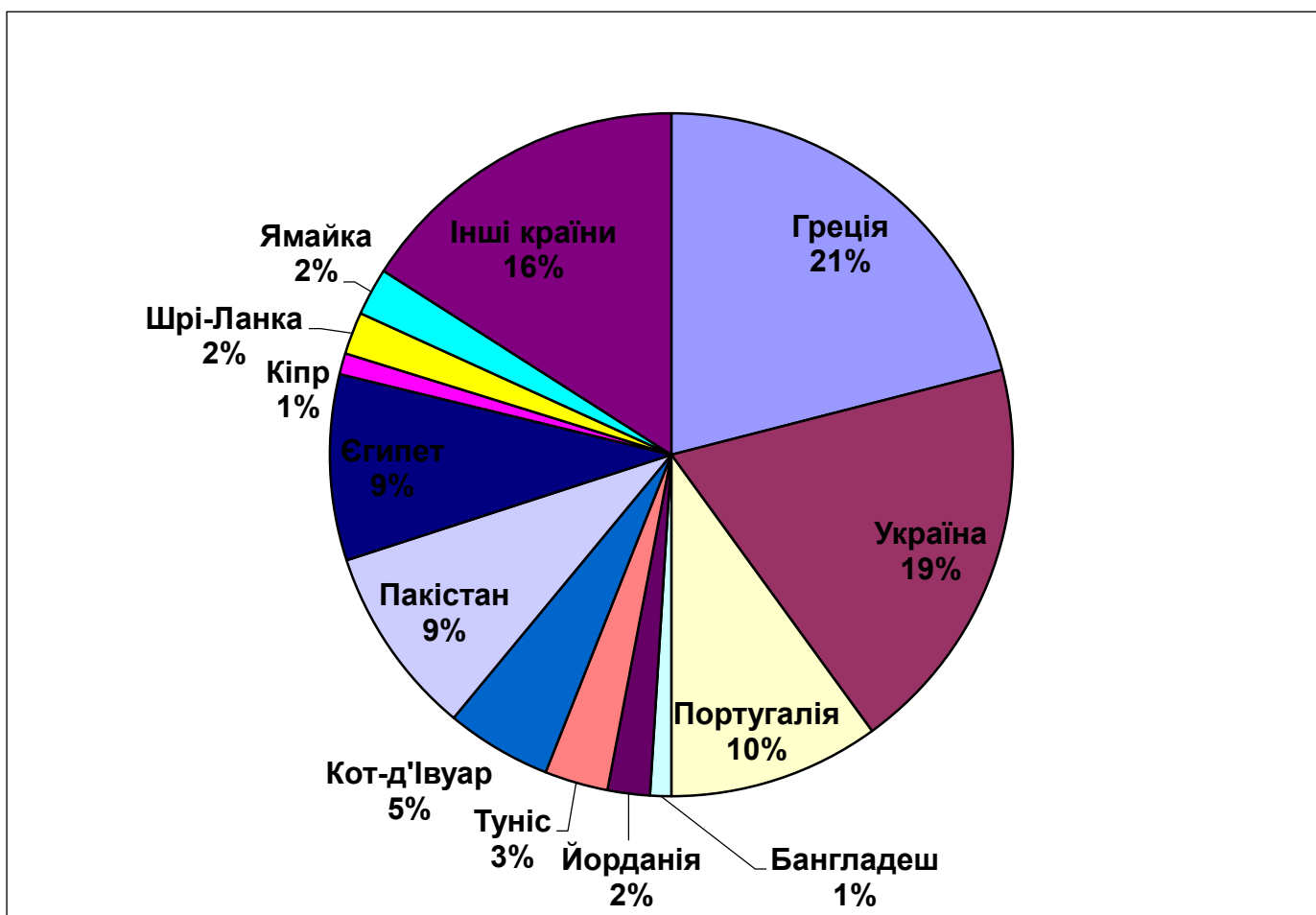

Рис. 2.2. Кредити, надані МВФ, станом на 31.12.2017, у розрізі країн,
% від загальної суми (%)

Примітка: Побудовано автором за даними Міжнародного валютного фонду (МВФ)

У 2018 фінансовому році Виконавча рада МВФ затвердила 15 домовленостей у рамках механізмів непільгового фінансування МВФ на загальну суму 98,2 млрд. СДР (134,7 млрд. дол. США за обмінним курсом на 28 квітня 2017 р. 0,729382 СПЗ за 1 долар). На превентивні домовленості в рамках гнучкої кредитної лінії з трьома

державами-членами – Мексикою (62,4 млрд. СДР), Колумбією (8,2 млрд. СДР) та Польщею (6,5 млрд. СДР) – припало 78% таких зобов'язань. Усі три домовленості в рамках гнучкої кредитної лінії замінили собою попередні домовленості, які минули або були скасовані. Частина суми, що залишилася, була спрямована на домовленості в рамках Механізму розширеного кредитування з Єгиптом (8,6 млрд. СДР), Тунісом (2,1 млрд. СДР), Шрі-Ланкою (1,1 млрд. СДР) і ін. і на домовленості про кредит «стенд-бай» – з Іраком (3,8 млрд. СДР), Ямайкою (1,2 млрд. СДР) та Суринамом (0,3 млрд. СДР). На наступну домовленість по Лінії превентивної підтримки та ліквідності з Марокко на 2,5 млрд. СДР припало решта –3% загальної суми [73].

Технічна допомога МВФ полягає в сприянні країнам-членам у здійсненні ними грошової, валютної політики, банківського нагляду, бюджетної та податкової політики, упорядкуванні статистики, в розробці фінансового і економічного законодавства. Технічна допомога здійснюється шляхом направлення місій МВФ в центральні банки і міністерства фінансів країни. Така допомога надається за проханням країни. Експерти місії працюють в країні звичайно 2-3 роки.

Для підготовки кадрів в рамках технічної допомоги у Вашингтоні утворено інститут МВФ. Він організує курси та семінари по підвищенню кваліфікації державних службовців із країн-членів МВФ.

Випуск СДР є специфічною функцією МВФ для поповнення міжнародних валютних резервів. СДР (СПЗ) – спеціальні права запозичення – це міжнародний валютний актив. Вони призначені для поповнення офіційних валютних резервів, погашення дефіциту платіжного балансу країни і розрахунків її з МВФ. СДР поділяються між країнами-членами пропорційно їх квотам. Країни, що мають свій рахунок в СДР, можуть придбати в інших країнах-членах їх валюту на відповідну суму.

За зберігання СДР понад розподілених лімітів МВФ сплачує їх власникам відсоткові ставки, які коливалися в межах від 1 до 14%. Частка СДР в світових валютних резервах становить 2% . В таблиці 2.2 наведені дані стосовно діючих на 2019-й рік угод МВФ з окремими країнами.

Домовленості, затверджені в рамках Рахунка загальних ресурсів у 2019 фінансовому році (у мільйонах СДР)

Держава-член	Вид домовленості	Дата вступу в силу	Затверджена сума
НОВІ ДОМОВЛЕНОСТІ			
Колумбія	Гнучка кредитна лінія на 24 місяця	25 травня 2018 р.	7848,0
Аргентина	Домовленість про кредит «стэнд-бай» на 36 місяців	20 червня 2018 р.	35379,0
Барбадос	Розширена домовленість на 48 місяців	1 жовтня 2018 р.	208,0
Ангола	Розширена домовленість на 36 місяців	7 грудня 2018 р.	2673,0
Марокко	Лінія превентивної підтримки і ліквідності на 24 місяця	17 грудня 2018 р.	2150,8
Україна	Домовленість про кредит «стэнд-бай» на 14 місяців	18 грудня 2018 р.	2800,0
Еквадор	Розширена домовленість на 36 місяців	11 березня 2019 р.	3035,0
Всього			54093,8
ПІДВИЩЕННЯ/ЗНИЖЕННЯ ДОСТУПУ В РАМКАХ ІСНУЮЧИХ ДОМОВЛЕНОСТЕЙ			
Аргентина	Підвищення доступу в рамках Домовленості про кредит «стэнд-бай» на 36 місяців	26 жовтня 2018 р.	5335,0
Мексика	Зниження доступу в рамках Гнучкої кредитної лінії на 24 місяця	26 листопада 2018 р.	8912,7
Усього			3577,7
Разом			50516,1

Примітка: Складено автором за даними Міжнародного валютного фонду (МВФ)

Отже, МВФ виконує широке коло різноманітних функцій. Чи не найголовнішою з них є кредитування країн-членів. Також на МВФ покладені функції нагляду за валютною діяльністю країн-членів, а також надання різних видів технічної допомоги і випуск СДР. В цілому виконання таких функцій є досить успішним, про що свідчать показники динаміки кредитів і інших видів допомоги від МВФ.

Таким чином можна зробити висновок, що фактично найважливішою міжнародною фінансовою організацією в сучасних умовах слід вважати Міжнародний Валютний Фонд – МВФ. Його членами в даний час є 189 країн, кожна з яких має свою певну квоту голосів, яка залежить від рівня розвитку держави.

МВФ здійснює досить різні види допомоги країнам-членам. Переважно така допомога має фінансовий характер в вигляді різних видів кредитування. Також МВФ надає державам певну технічну допомогу. Крім того, в процесі своєї діяльності МВФ здійснює й нагляд за діяльністю країн-членів для визначення відповідності дій країн рекомендаціям МВФ.

2.2. Особливості діяльності Світового банку

Група Світового Банку включає в себе декілька організацій, зокрема МБРР, МАР, МФК та ін.

Загальні показники діяльності Світового банку представлені в табл. 2.3.:

Таблиця 2.3.

Показники діяльності Світового Банку

Показник	2015	2016	2017	2018	2019
ГРУПА СВІТОВОГО БАНКУ					
Зарезервовані засоби ³	59 776	64 185	61 783	66 868	62 341
Надані засоби ¹³	44 582	49 039	43 853	45 724	49 395
МБРР					
Зарезервовані засоби	23 528	29 729	22 611	23 002	23 191
Надані засоби	19 012	22 532	17 861	17 389	20 182
МАР					
Зарезервовані засоби	18 966	16 171	19 513	24 010 ^d	21 932
Надані засоби	12 905	13 191	12 718	14 383	17 549
МФК					
Зарезервовані засоби ³	10 539	11 117	11 854	11 629	8 920
Надані засоби	9 264	9 953	10 355	11 149	9 074
БАГІ					
Загальний обсяг страхового покриття	2 828	4 258	4 842	5 251	5 548
ТРАСТ-ФОНДИ					
Зарезервовані засоби 3 914 2 910	2 962	2 976	2 749		
Надані засоби	3 401	3 363	2 919	2 803	2 590

Примітка: Складено за даними офіційного сайту Світового Банку (СБ).

До основних цілей МБРР слід віднести [65]:

- сприяння реконструкції і розвитку країн-членів шляхом заохочення капіталовкладень для виробничих цілей;

- заохочення приватних іноземних капіталовкладень, надання позик на розширення виробництва;

- сприяння довгостроковому збалансованому зростанню міжнародної торгівлі та підтримка рівноваги платіжних балансів шляхом заохочення міжнародних капіталовкладень для розвитку виробничих ресурсів країн-членів Банку.

До головних напрямів діяльності МБРР належать [65]:

1. Надання довгострокових позик країнам, що розвиваються, які не в змозі виплачувати процентні ставки, близькі до ринкових, з метою:

- реалізації конкретних проектів у сфері сільського господарства, енергетики, інфраструктури, освіти, охорони здоров'я;

- гарантування погашення заборгованості відповідним урядам.

2. Надання довгострокових позик країнам - членам МБРР, у тому числі приватним фірмам під гарантії уряду; при цьому Банк має впевнитися, що необхідні кошти неможливо отримати з інших джерел на прийнятних умовах.

3. Надання країнам, що розвиваються, зокрема і країнам, що перебувають за межею бідності, технічної допомоги, яка буває трьох видів:

- технічна допомога, що фінансується як складова позик і кредитів; безстрокові позики і кредити на технічну допомогу; технічна допомога, що фінансується через Фонд підготовки проектів;

- технічна допомога, що надається, але не фінансується Банком, який у цьому випадку є адміністративним органом;

- технічна допомога, що надається за рахунок державного бюджету.

4. Підготовка і реалізація проектів, які фінансує Банк.

5. Проведення досліджень з економічної та науково-технічної проблематики, з питань розробки і здійснення конкретних програм, з питань кредитної політики, інвестування;

6. Сприяння політичному діалогу між Банком і бідними країнами-членами у зв'язку з фінансуванням галузевих і загальноекономічних планів розвитку в особливих умовах.

7. Діяльність як члена консультативного органу, створеного Канадою, Францією, Нідерландами і США для координації діяльності країн-кредиторів, які здійснюють систематичне фінансування програм у країнах, що розвиваються.

8. Надання інформації про проекти у країнах-членах.

Основними цілями МБРР є [65]:

- надання допомоги у реконструкції та розвитку територій держав-членів шляхом сприяння інвестиціям у капітал для виробничих цілей;
- заохочення приватних іноземних інвестицій за допомогою гарантій або участі у кредитах та інших інвестиціях, здійснюваних приватними інвесторами;
- сприяння довготривалій збалансованості зростання міжнародної торгівлі і підтримання рівноваги платіжних балансів шляхом стимулювання міжнародних інвестицій;
- організація позик або гарантій за його участю таким чином, щоб більш корисні і термінові проекти реалізовувалися в першу чергу;
- проведення своїх операцій з належним врахуванням ефекту від міжнародних інвестицій на умови ведення бізнесу на території держав-членів.

Таким чином, МБРР перш за все покликаний фінансувати «проекти» розвитку. Тільки за «особливих обставин» передбачається виділення коштів на не пов'язані з проектом, політичні цілі.

Цілі МАР доповнюють цілі МБРР . Вони полягають у сприянні економічному розвитку, підвищенні продуктивності і, отже, підвищенні рівня життя в найбільш бідніших країнах-членах шляхом надання фінансування для задоволення їх вимог розвитку на умовах, які є більш гнучкими, мають менше впливу на платіжний баланс, ніж звичайні кредити [65].

Цікавим є те, що кредитні угоди МБРР і МАР з державами-членами регулюються міжнародним правом. Зокрема, їх угоди передбачають, що права і зобов'язання банку в рамках таких угод будуть мати силу і підлягати виконанню відповідно до їх внутрішніх умов, незважаючи на законодавство будь-якої держави або політичного підрозділу в ній. Угоди також передбачають арбітражу разі спорів.

МБРР є одним із найбільших міжнародних позичальників у світі і водночас організацією, котра найчастіше випускає свої боргові фінансові інструменти. Щороку Банк здійснює майже 100 таких операцій. Перші цінні папери МБРР випустив у 1947 р. З 1959 р. провідні рейтингові агентства виставляють їм найвищий можливий рейтинг - АЛЛ, котрий залишається незмінним і донині.

Обсяг коштів, які запозичує Банк, визначається обсягом його кредитної діяльності у країнах, що розвиваються. Оскільки програма кредитування Світового банку з часом змінюється, так само змін зазнає і щорічна програма запозичень. Більшу частину своїх фінансових коштів МБРР отримує від продажу облігацій на міжнародних фінансових ринках. У 2010 фінансовому році МБРР залучив позикові кошти із середніми та тривалими строками погашення на суму 34 млрд. дол. США.

Боргові цінні папери з різною структурою і строками погашення були випущені в 28 валютах.

Високий рейтинг кредитоспроможності МБРР (АЛЛ) дає змогу Банкові на вигідних умовах залучати кошти на тривалий строк погашення. Банк здійснює запозичення в усіх регіонах світу на різних ринках і в різних валютах.

Такий високий рейтинг кредитоспроможності пояснюється шістьма основними причинами: борг Світового банку підтримують 187 суверенних акціонерів – уряди країн, які є його членами; Банк проводить чітку і виважену фінансову політику: на один долар його капіталу може припадати максимум один «позиковий» долар; наразі на 1 долар загального капіталу припадає близько 50 центів позик; за останні 16 років чистий дохід перевищив 1 млрд. дол. США; свої активи Світовий банк тримає у ліквідній формі, що забезпечує гнучкість стосовно випуску нових боргових зобов'язань; Банк здійснює досить жорстку політику запозичень, є ліміти концентрації кредитів, що забезпечує високу якість портфеля позик Світового банку; кредити Світового банку видають під реалізацію тих проектів, які або співфінансують уряди країн, або мають державні гарантії. Провідні рейтингові агенції звертають увагу на винятковий кредитний статус Банку, який має справу не з приватними позичальниками, а з державами, рівень спроможності котрих виконати свої зобов'язання є високим.

Банк надає середньо- та довгострокові позики урядам країн, які до нього входять, а також приватним організаціям під гарантію уряду та контролює їхнє використання. Позичальники повинні дотримуватися рекомендацій Банку і надавати йому звіти щодо використання коштів.

Загальний обсяг кредитування, що був наданий МБРР з часу його заснування, становить 523,6 млрд. дол. США.

Спочатку МБРР мав за допомогою акумульованих бюджетних коштів промислово розвинутих країн і залучених капіталів інвесторів стимулювати приватні інвестиції в країнах Західної Європи, економіка яких значно постраждала під час Другої світової війни. З середини 50-х років, коли господарство країн Західної Європи стабілізувалося, діяльність МБРР в усе більшій мірі стала орієнтуватися на країни Азії, Африки і Латинській Америці.

За класифікацією МБРР, усі пропоновані ним кредити поділяються на дві великі групи - інвестиційні і системні. До інвестиційних кредитів належать [65]:

- спеціальні інвестиційні;
- розвитку галузі (сектору);
- фінансовим посередникам;
- надзвичайні постконфліктні;
- технічної допомоги;
- адаптаційні програмні;
- на навчання та новації.

Серед системних кредитів на структурну перебудову вирізняють [65]: структурного регулювання; структурної перебудови сектору; на відбудову; на скорочення заборгованості.

Деякі показники діяльності МБРР представлені в табл. 2.4-2.7.

Показники, що характеризують обсяги зареєстрованих засобів по окремих регіонах, запропоновані в табл. 2.4.:

Таблиця 2.4

Зарезервовані засоби МБРР у розбивці по регіонах,
2015-2019 фінансові роки (млн. дол.)

РЕГІОН	2015	2016	2017	2018	2019
Африка	1 209	669	1 163	1 120	820
Східна Азія і Тихоокеанський регіон	4 539	5 176	4 404	3 981	4 030
Європа і Центральна Азія	6 679	7 039	4 569	3 550	3 749
Латинська Америка і Карибський басейн	5 709	8 035	5 373	3 898	5 709
Близький Схід і Північна Африка	3 294	5 170	4 869	5 945	4 872
Південна Азія	2 098	3 640	2 233	4 508	4 011
Усього	23 528	29 729	22 611	23 002	23 191

Примітка: Складено автором за даними офіційного сайту Світового Банку (СБ).

У відповідності до наведених даних можна зробити висновок, що загалом в структурі відповідних засобів найбільшій обсяги належать Європі та Центральній Азії Східні Азії та Тихоокеанському регіону, Латинській Америці та Карибському басейну, Близькому Сходу та Північній Африці. При цьому протягом досліджуваного періоду відзначаються певні коливання обсягів зарезервованих засобів. Для одних регіонів наявне підвищення відповідних засобів, для інших – зниження.

Показники наданих засобів МБРР у розбивці по регіонах запропоновані в табл. 2.5.:

Таблиця 2.5

Надані засоби МБРР у розбивці по регіонах,
2015-2019 фінансові роки(млн. дол.)

РЕГІОН	2015	2016	2017	2018	2019
Африка	816	874	427	734	690
Східна Азія і Тихоокеанський регіон	3 596	5 205	3 961	3 476	5 048
Європа і Центральна Азія	5 829	5 167	2 799	4 134	2 209
Латинська Америка і Карибський басейн	5 726	5 236	3 885	4 066	4 847
Близький Схід і Північна Африка	1 779	4 427	5 335	3 281	4 790
Південна Азія	1 266	1 623	1 454	1 698	2 598
Усього	19 012	22 532	17 861	17 389	20 182

Примітка: Складено автором за даними офіційного сайту Світового Банку (СБ).

Як і у випадку з зарезервованими засобами МБРР, для наданих засобів також наявна відповідна група регіонів-лідерів. Так, найбільші кошти за досліджуваний період надавалися таким регіонам, як Східна Азія та Тихоокеанський регіон, Європа та Центральна Азія, Латинська Америка, Близький Схід та Північна Африка. При цьому також, як і у випадку зарезервованих коштів, для різних регіонів відзначаються коливання обсягів відповідних засобів в ту чи іншу сторону.

Показники зарезервованих засобів по секторах економіки представлені в табл. 2.6.:

Таблиця 2.6.

Зарезервовані засоби МБРР у розбивці по секторах,
2015-2019 фінансові роки (млн. дол.)

СЕКТОР	2015	2016	2017	2018	2019
Сільське господарство, рибальство і лісове господарство	843	561	754	2 561	1 025
Освіта	1 496	1 788	1 074	1 685	1 875
Енергетика і гірничодобувна промисловість	3 361	4 599	4 434	3 084	2 847
Фінансовий сектор	3 433	2 657	1 879	764	2 299
Охорона здоров'я	893	1 181	1 189	2 204	1 674
Промисловість, торгівля і послуги	1 684	3 348	2 694	3 416	2 361
Інформаційно-комунікаційні технології	90	194	503	324	611
Державне керування	3 175	5 111	4 754	2 189	5 327
Соціальний захист	2 687	1 393	778	2 091	2 115
Транспорт	3202,00	4569,00	2551,00	2 074	1 485
Водопостачання, каналізація й утилізація відходів	2664,00	4192,00	2000,00	2 610	1 571
Усього	23 528	29 729	22 611	23 002	23 191

Примітка: Складено автором за даними офіційного сайту Світового Банку (СБ)

З наведеного можна відзначити, що найбільшу увагу в фінансуванні проектів, МБРР відводить таким секторам, як водопостачання та каналізація, транспорт, соціальний захист, державне керування, енергетика і гірничо-видобувна промисловість та фінансовий сектор. При цьому потрібно відзначити певні коливання в структурі надаваних засобів по різним рокам.

Показники зареєстрованих засобів в розбивці по тематичних напрямках запропоновані в табл. 2.7.:

Зарезервовані засоби мбрр у розбивці по тематичних напрямках,
2018-2019 фінансові роки (млн. дол. США)

ТЕМАТИЧНИЙ НАПРЯМОК	2018	2019
Економічна політика	1 124	1 363
Охорона навколишнього середовища і раціональне використання природних ресурсів	10 409	8 514
Фінанси	2 501	3 546
Розвиток людських ресурсів і гендерна рівноправність	6 641	7 227
Розвиток приватного сектора	4 945	4 438
Керування державним сектором	1 353	2 912
Соціальний розвиток і соціальний захист	2 844	2 453
Розвиток міст і сільських районів	8 593	6 511

Примітка: Складено автором за даними офіційного сайту Світового Банку (СБ).

Серед тематичних напрямків фінансування проектів Міжнародним Банком реконструкції та розвитку особливо виділяються такі напрямки, як охорона навколишнього середовища і раціональне використання природних ресурсів, розвиток людських ресурсів і гендерна рівноправність, розвиток приватного сектора, розвиток міст і сільських районів.

Традиційно МБРР надає позики для фінансування конкретних проектів двома шляхами [65]:

- безпосередньо проектній компанії, отримуючи в такому разі гарантію відповідної держави відносно платіжних зобов'язань компанії. Ця схема охоплює два елементи: кредитну угоду між МБРР та проектною компанією; гарантійну угоду між МБРР та державою. Гарантійна угода покриває повернення позики, а у випадку, коли компанія підконтрольна державі, гарантія забезпечує виконання.

- безпосередньо державі, яка в свою чергу надає цю позику проектній компанії. У такому разі платіжне зобов'язання покладається на державу, а не на проектну компанію. Ця схема включає такі основні елементи: кредитну угоду між МБРР та державою; субсидіарну кредитну угоду між державою та проектною

компанією; проектну угоду між МБРР та проектною компанією, що містить певні зобов'язання останньої відносно реалізації проекту.

МБРР застосовує обидві схеми для підтримки широкомасштабних інфраструктурних та інших промислових проектів, однак віддає перевагу позичанню безпосередньо проектній компанії, яка відповідає за проектне будівництво та проектну діяльність, а також проектам з урядовими гарантіями.

Третина кредитів МБРР надається у формі спільного фінансування, за якого інвестори одержують низку вигід, наприклад, експертизу проекту і гарантію повернення кредиту забезпечує МБРР. Крім того, МБРР надає гарантії за довгостроковими кредитами інших банків. При цьому він вимагає обов'язкового надання йому інформації про фінансове становище країни-позичальника, об'єкта, що кредитується, і зміст місії банку, який обстежує ці об'єкти.

Усі позики МБРР мають спільні риси. Кредити, надані Банком, є суверенними зобов'язаннями. Це означає, що повернення основної суми, виплата процентів і здійснення інших платежів є обов'язком країни-члена (або її центрального банку чи аналогічної агенції країни-члена), що є прийнятним для Банку і гарантується ним.

Для всіх кредитів МБРР встановлено кінцевий строк погашення і пільгові періоди, плату за зобов'язання і можливість відміни її певної частини, а також контрактну кредитну маржу, за якою припускається зниження процентних платежів [69].

Усі кредити МБРР є довгостроковими, а надання коштів здійснюється у межах проектів чи програм, що реалізуються. Кредити Банку надаються, як правило, на період від 15 до 20 років. До цього строку включається і п'ятирічний пільговий період, протягом якого отримувач кредиту сплачує лише проценти на поточну суму заборгованості з кредиту, а погашення основної суми не здійснюється.

МБРР надає позики під суверенні гарантії держав, у яких реалізуються проекти. В такому випадку банк знімає з себе всі ризики, наявність яких для кредитора є важливою ознакою. Можна тільки говорити про опосередкований вплив на проектне фінансування. Так, спеціалісти та експерти МБРР зробили та роблять значний внесок у розробку методів і методик проектного аналізу, які на сьогодні

широко використовують під час підготовки та оцінювання проектів, що фінансують різні кредитори та інвестиційні інститути. Важливою є й та обставина, що кошти позик МБРР, які розподіляються у межах окремих держав-отримувачів через механізми перекредитування (у вигляді субпозик), перекредитуючими структурами (наприклад, національними комерційними банками) можуть використовуватися для фінансування конкретних інвестиційних проектів на принципах проектного фінансування.

Хоча надання кредитів і є головним завданням Банку, але цим його функції не вичерпуються. Країни-позичальниці також розглядають МБРР як джерело надання технічної допомоги. Фінансову і технічну допомогу зацікавленим країнам Банк в основному здійснює у вигляді підтримки конкретних проектів.

Під час виконання програми допомоги фахівці МБРР зосереджують свою увагу на чотирьох основних елементах [69]:

- підтримці системних реформ, що мають сприяти переходу республік до ринкової економіки та їхній інтеграції до світової економічної системи;
- підтримці конкретних реформ у сферах сільського господарства, економіки, транспорту та інших галузях;
- створенні системи соціального захисту для найменш захищених груп населення в період переходу до ринкової економіки і вдосконалення якості основних соціальних послуг;
- підготовці кадрів та інституційних реформ.

Ще однією функцією МБРР є надання гарантій. Згідно зі Статутом МБРР, при наданні власних гарантій Міжнародний банк реконструкції та розвитку має отримати зустрічну гарантію від країни, що отримує гарантований Банком кредит.

МБРР розширив підтримку гарантій для інвесторів, що виявляється у двох аспектах: по-перше, МБРР надає гарантії безпосередньо кредитору проекту; по-друге, він фінансує гарантійне покриття, надане державою (чи іншою стороною на запит держави), через позики державі. У першому – пряма гарантія, у другому – непряме фінансування гарантії. Комбінація двох типів гарантій дає змогу МБРР

надавати гарантійне покриття учасникам проектного фінансування різними шляхами [70].

Також МБРР здійснює спільне фінансування. Цей термін можна використовувати до кожної операції, за умовами якої кошти Банку поєднуються з будь-якими зовнішніми для країни-отримувача асигнуваннями з метою реалізації конкретних підтримуваних Банком проектів чи програм.

Спільне фінансування є одним із найважливіших напрямів діяльності Банку за Статутом МБРР. Його ресурси завжди доповнювали інвестиції з інших джерел у процесах підтримки реалізації широкого кола програм на рівні країни, певного регіону чи в глобальних масштабах. Беручи участь у спільному фінансуванні проектів, МБРР має на меті [70]:

- мобілізацію ресурсів для здійснення конкретних проектів за участю Банку;
- координацію фінансової підтримки програм країн - членів Банку і вибір пріоритетів інвестування на рівні проекту чи галузі;
- допомогу донорам у підвищенні ефективності їхньої взаємодії між собою, з Банком та клієнтами.

Міжнародна асоціація розвитку (МАР) заснована у 1960 р. Мета діяльності цієї організації полягає у сприянні економічному розвитку та у підвищенні рівня життя в країнах-членах МБРР.

Головну частину фінансових ресурсів МАР утворюють три джерела [44]: відрахування від прибутку МБРР; акціонерний капітал, передплатниками якого є країни-члени; внески держави-донорів, яким є розвинені держави-члени МАР, зокрема низку держав, які мають середній рівень доходів на душу населення (надходження фінансових ресурсів відбувається, як правило, кожні 3 роки).

Позики МАР призначаються для бідних держав, які є неплатоспроможними.

При визначенні кредиту використовуються наступні критерії [44]: річний прибуток на душу населення; ефективність економічних реформ; демократичність уряду тощо.

Міжнародна фінансова корпорація (МФК) – це міжнародний фінансовий інститут, створений у 1956 р. Передумовою заснування МФК стало зниження обсягів інвестування після Другої Світової війни. Цим обумовлена й мета діяльності цієї фінансової установи, а саме: забезпечення стабільного притоку приватних інвестицій в країни, що розвиваються.

Переважні види діяльності МФК [69]:

- здійснення фінансування проектів приватного сектора економіки держав, що розвиваються завдяки надання кредитів або прямих фінансових вкладень;
- підтримка приватних компаній держав, що розвиваються, в мобілізації фінансових ресурсів на глобальних фінансових ринках;
- забезпечення технічної допомоги, дорадчих та консультаційних послуг урядам і підприємцям держав-членів.

Багатостороннє агентство з гарантування інвестицій (БАГІ) утворене в 1988 році, є дочірньою організацією МБРР. Членство в Агентстві отримали 175 країн світу.

Основні цілі (див. Табл. 2.8.) та функції відповідних МФО:

- МАР здійснення кредитування проектів у найбільш бідних та державах з малим рівнем кредитоспроможності для їх економічного розвитку; реалізація експертизи проектів фінансування для оцінювання результативності використання фінансової допомоги; сприяння державам-членам у реформуванні економіки, збіднінню населення, боротьбі з екологічними проблемами
- МФК сприяння росту економіки держав, що розвиваються, надаючи кредиту безпосередньо приватному сектору без урядових гарантій (на період 7-12 років); проведення фінансових вкладень у промисловість, сільське господарство, комунальні підприємства, туризм; залучення приватних фінансових ресурсів для інвестування в проекти розвитку інфраструктури, охорони довкілля;
- забезпечення сприяння розвитку малого підприємництва завдяки кредитуванню створення спільних підприємств за участю іноземних партнерів, здійснення допомоги технічного та консультативного характеру; сприяння

приватним підприємствам в набутті сучасними методами управління виробництвом, консультування їх з проблем оподаткування, страхування, реструктуризації; підготовку й оцінку проектів виробничих об'єктів; встановлення потреби в капітальних вкладеннях; пошук і відбір приватних інвесторів; надання технічної допомоги в керуванні ризиками, проведенні операцій хеджування, що сполучені зі страхуванням валютних ризиків, коливаннями на ринках цінних паперів; об'єднання залучених з різних джерел фінансових ресурсів для капітальних вкладень у приватні підприємства; надання гарантій капітальним вкладникам і допоміжне фінансування;

- консультування урядів держав-членів з питань розвитку економіки; розробки економічної політики; визначення цілей і стратегій розвитку бізнесу; розробки програм маркетингу; використання технічної допомоги; надання технічної допомоги приватним підприємства з фінансових ресурсів Фонду технічної допомоги, створеного в рамках МФК; надання інформації про нові проекти, ринки для іноземних інвесторів, діяльність МФК.

Таблиця 2.8

Цілі діяльності окремих МФО

МФО		
МАР	МФК	БАГІ
надання довгострокових кредитів найбільш розвиваються; сприяння економічному розвитку, підвищенню рівня життя в найменш розвинених країнах-членах Асоціації; сприяння підвищенню продуктивності праці в країнах з найнижчими річними доходами у розрахунку на одну особу.	сприяння у фінансуванні приватного підприємництва, переважно в країнах, що розвиваються, з метою економічного розвитку; надання технічної допомоги в управлінні підприємствами, які створені за участю іноземного капіталу та місцевих інвесторів; забезпечення стимулювання інвестицій приватного капіталу у виробничу сферу; забезпечення досягнення рівня рентабельності у співробітництві з приватним сектором.	надання гарантій на інвестиції, скеровані на виробничі цілі, переважно в країнах-членах, що розвиваються; страхування і перестраховання від некомерційних ризиків; сприяння розробці проектів і забезпечення їх обґрунтованості з погляду потреб конкретної країни; надання технічної допомоги з метою стимулювання іноземних інвестицій у країни, що розвиваються; інформаційно-консультаційна діяльність.

Примітка: Складено автором за даними офіційних сайтів МБРР, МФК та БАНІ

Деякі показники діяльності МАР за останні роки запропоновані в табл. 2.9-2.12.

Показники, що характеризують обсяги зареєстрованих засобів МАР по окремих регіонах, запропоновані в табл. 2.9.:

Таблиця 2.9

Зарезервовані засоби МАР у розбивці по регіонах,
2015-2019 фінансові роки (млн. дол.)

РЕГІОН	2015	2016	2017	2018	2019
Африка	10 360	8 677	10 679	15 411	14 187
Східна Азія і Тихоокеанський регіон	1 803	2 324	2 703	631	1 272
Європа і Центральна Азія	527	233	739	957	583
Латинська Америка і Карибський басейн	315	183	503	428	430
Близький Схід і Північна Африка	198	31	1 011	430	611
Південна Азія	5 762	4 723	3 828	6 153	4 849
Усього	18 966	16 171	19 463	24 010	21 932

Примітка: Складено автором за даними офіційного сайту Світового Банку (СБ).

З наведених даних можна зробити висновок про те, що МАР в плані зарезервованих коштів більшу увагу приділяє співпраці з іншими, чим у МБРР, регіонами. Для МАР пріоритетними регіонами надання допомоги є Південна Азія та Африка. Інші ж регіони мають значно менші обсяги фінансування.

Показники наданих засобів МАР у розбивці по регіонах запропоновані в табл. 2.10.:

Таблиця 2.10

Надані засоби МАР у розбивці по регіонах,
2015-2019 фінансові роки (млн. дол.)

РЕГІОН	2015	2016	2017	2018	2019
Африка	6 595	6 813	6 623	8 206	10 190
Східна Азія і Тихоокеанський регіон	1 499	1 204	1 145	1 252	1 282
Європа і Центральна Азія	314	365	310	298	931
Латинська Америка і Карибський басейн	383	303	229	223	340
Близький Схід і Північна Африка	194	44	391	569	647
Південна Азія	3 919	4 462	3 970	3 835	4 159
Усього	12 905	13 191	12 668"	14 383	17 549

Примітка: Складено автором за даними офіційного сайту Світового Банку (СБ).

В даному випадку, як і у випадку з зарезервованими засобами, можна відзначити диференціацію спрямування фінансування МАР та МБРР. В розрізі наданих засобів МАР більшу увагу приділяв Африці та Південно-Східній Азії на противагу МБРР. Показники зарезервованих засобів по секторах економіки представлені в табл. 2.11.:

Таблиця 2.11

Зарезервовані засоби МАР у розбивці по секторах,
2015-2019 фінансові роки(млн. дол.)

СЕКТОР	2015	2016	2017	2018	2019
Сільське господарство, рибальство і лісове господарство	2 525	1 849	2 025	1 442	2 796
Освіта	2 124	1 431	1 773	2 836	1 767
Енергетика і гірничодобувна промисловість	1 461	2 814	1 891	4 028	3 468
Фінансовий сектор	661	443	1 227	546	870
Охорона здоров'я	2 197	1 191	1 246	2 062	1 736
Промисловість, торгівля і послуги	687	841	1 541	1 991	1 963
Інформаційно-комунікаційні технології	265	78	519	419	779
Державне керування	2 744	1 500	1 954	5 013	3 109
Соціальний захист	1 928	2 475	1 913	2 112	2 163
Транспорт	2 191	2 277	3 271	1 455	1 709
Водопостачання, каналізація й утилізація відходів	2 183	1 271	2 102	2 105	1 572
Усього	18 966	16 171	19 463	24 010	21 932

Примітка: Складено автором за даними офіційного сайту Світового Банку (СБ).

В плані секторального спрямування допомоги МАР потрібно відзначити, що пріоритетними напрямками надання допомоги від МАР є водопостачання та каналізація, транспорт, соціальний захист, державне керування, охорона здоров'я, освіта та сільське та лісове господарство. Деякі з них аналогічні до тих, на фінансування яких спрямований МБРР, деякі – інші.

Показники зарезервованих засобів в розбивці по тематичним напрямкам запропоновані в табл. 2.12.:

Зарезервовані засоби МАР у розбивці по тематичних напрямках, 2017-2019
фінансові роки (млн. дол.)

ТЕМАТИЧНИЙ НАПРЯМОК	2017	2018	2019
Економічна політика	1 791	468	1 073
Охорона навколишнього середовища і раціональне використання природних ресурсів	5 766	9 491	9 680
Фінанси	1 507	1 642	2 418
Розвиток людських ресурсів і гендерна рівноправність	6 471	7 509	7 860
Розвиток приватного сектора	4 837	4 240	5 145
Керування державним сектором	1 936	3 827	2 513
Соціальний розвиток і соціальний захист	2 544	2 980	2 722
Розвиток міст і сільських районів	8 352	8 654	7 866

Примітка: Складено автором за даними офіційного сайту Світового Банку (СБ).

Стосовно тематичних напрямків фінансування МАР різних проектів слід зробити висновок про спрямування МАР на охорону навколишнього природного середовища і раціональне використання природних ресурсів, розвиток людських ресурсів і гендерну рівноправність, розвиток приватного сектора, розвиток міст і сільських районів. В цілому можна відзначити, що такі тематичні напрямки є практично ідентичними тим, які є типовими й для МБРР.

Отже, можна зробити висновок, що важливу роль у сучасному світовому господарстві відіграє Світовий Банк. Його структурні підрозділи – МБРР та МАР надають дуже істотну допомогу країнам-членам в реконструкції їх економіки. На відміну від МВФ допомога від СБ надходить переважно у вигляді різних проектів, спрямованих на підтримку окремих секторів економіки чи суспільної діяльності.

2.3. Основні напрями співпраці ЄБРР з країнами світу

Ще однією важливою міжнародною фінансовою організацією є Європейський Банк реконструкції і розвитку (ЄБРР). Головною його відмінністю від попередньо досліджених МФО є його регіональний характер.

Ідея створення ЄБРР була висунута президентом Франції Ф. Міттерраном в Європейському парламенті у Страсбурзі 25 жовтня 1989 р. Засновниками нового міжнародного фінансового інституту (ЄБРР) стали країни Європи (крім Албанії), а

також США, Мексика, Венесуела, Марокко, Єгипет, Ізраїль, Японія, Південна Корея, Австралія, Нова Зеландія (всього 40 країн) разом з двома інституціональними членами – Європейським економічним співтовариством і Європейським інвестиційним банком. Угода про створення ЄБРР була підписана 29 травня 1990 року, але функціонувати Банк почав у травні 1991 р. Згодом акції ЄБРР, Чехословаччини і Югославії були розподілені між створеними країнами. На даний час акціонерами Банку є 61 країна [48].

Європейський банк реконструкції і розвитку фінансує проекти в 29 країнах, вкладаючи капітал, насамперед, у ті підприємства приватного сектора, потреби яких не можуть бути повною мірою задоволені за рахунок ринку. Банк сприяє розвитку підприємництва та переходу до відкритої та демократичної ринкової економіки.

Початкова мета діяльності банку – надання кредитів, в тому числі та пільгових, для проведення ринкових реформ у колишніх соціалістичних країнах. Основне завдання банку полягає у створенні сприятливих умов для продуктивних виробничих капіталовкладень шляхом надання власних кредитів на пільгових умовах у разі недостатнього внутрішнього фінансування проектів.

У порівнянні з іншими міжнародними банками і фінансовими установами найголовнішою перевагою Банку, окрім його регіонального спрямування, є те, що він може діяти як у державному, так та в приватному секторах, володіє великим набором гнучких інструментів фінансування.

ЄБРР здійснює проектне фінансування банків, підприємств та компаній шляхом інвестування коштів як у нові виробництва, так та в діючі фірми. Він також працює з державними компаніями з метою підтримки процесів приватизації і їх структурної реорганізації. ЄБРР фінансує конкретні проекти переважно приватного сектора. Основними утримувачами кредитів банку є спільні підприємства за участю іноземних спонсорів. Банк фінансує до 35% витрат за проектом. ЄБРР не надає фінансування підприємствам оборонної, тютюнової промисловості, виробництву засобів, що заборонені міжнародним правом, ігорному бізнесу, а також проектам, які можуть негативно впливати на довкілля.

Відповідно до основних цілей банку, його політика спрямована насамперед на підйом та структурну перебудову країн Центральної та Східної Європи. Діяльність ЄБРР у цьому напрямі досить різноманітна та перспективна. Вона включає [71]: надання кредитів на розвиток виробництва; інвестування в капітал; гарантоване розміщення цінних паперів; надання позик під реконструкцію і розвиток інфраструктури.

Пріоритетними сферами кредитування є фінансовий сектор, енергетика, телекомунікації, транспорт та агробізнес.

ЄБРР використовує широкий спектр інструментів фінансування, з огляду на конкретні проекти, зокрема кредити, інвестиції в акціонерний капітал, а також надання гарантій. Починаючи з 1991 р. по 2011 р., було підписано 3268 проектів загальною вартістю 189,8 млрд. євро.

За допомогою своїх інвестицій ЄБРР сприяє [48]:

- проведенню структурних та галузевих реформ;
- розвитку конкуренції, приватизації і підприємництва;
- зміцненню фінансових організацій та правових систем;
- розвитку інфраструктури для підтримки приватного сектора;
- упровадженню системи корпоративного управління, в тому числі, з метою вирішення природоохоронних проблем.

Країни-члени відповідно до встановлених квот передплачують акції Банку, причому обов'язковій сплаті підлягають 30% акцій, решта 70% являють собою частину гарантійного капіталу, тобто акції, які повинні сплачуватися на вимоги Банку.

Квоти в капіталі ЄБРР розподіляються в таких пропорціях [48]:

- 51 % для країн-членів ЄС і його двох інститутів;
- 13,5 % для країн Центральної і Східної Європи;
- 11,3% для інших європейських країн;
- 24,2% для не європейських країн.

Найбільші частки в капіталі Банку мають США - 10%; Німеччина, Франція, Італія, Великобританія, Японія – по 8,5 %, Росія – 4%. Частка України в статутному капіталі ЄБРР складає 0,8 %.

Сукупні кредитні ресурси ЄБРР представлені звичайними ресурсами і коштами спеціальних фондів. Звичайні ресурси ЄБРР направляються на реалізацію рентабельних проектів розвитку і включають [48]: статутний капітал ЄБРР; позичковий капітал; кошти, отримані за рахунок погашення позик або за гарантіями, а також виручка від реалізації інвестицій в акціонерний капітал; інші кошти та доходи ЄБРР, які не є частиною ресурсів фондів технічного і інвестиційного співробітництва.

Фонди технічного і інвестиційного співробітництва включають кошти, спрямовані у відповідний фонд, та доходи від інвестицій з цих фондів. Всі внески у такі фонди здійснюються донорами на добровільній основі.

Прикладом спеціального фонду є Чорнобильський фонд «Укриття», створений у 1997 р.

У своїй діяльності ЄБРР використовує такі операції [69]:

- надання кредитів (включаючи спільне фінансування) на розвиток виробництва;
- інвестування в акціонерний капітал підприємств;
- гарантоване розміщення цінних паперів;
- полегшення доступу на ринки капіталу шляхом надання гарантій і сприяння в інших формах;
- розміщення ресурсів спеціальних фондів згідно з угодами, що визначають їх використання;
- надання позик (включаючи співфінансування) та надання технічного сприяння реконструкції і розвитку інфраструктури, у тому числі на природоохоронні програми;
- надання гарантій за експортно-імпортними операціями у рамках програми підтримки зовнішньої торгівлі.

В даний час ЄБРР перетворився на значного інвестора в країнах ЦСЄ: на нього припадає 15% усіх прямих капіталовкладень у регіоні; переважна їх більшість йде в приватний сектор [70].

То ж можна зробити висновок, що також дуже важливим сучасним МФО є Європейський банк реконструкції та розвитку. Його відмінністю від двох попередніх МФО є його регіональна спрямованість. Крім того, він має значно більш коротку історію своєї діяльності. Однак при цьому ЄБРР також реалізував велику кількість різних проектів, переважно в країнах Центральної та Східної Європи.

Висновки до розділу 2

1. Найважливішою міжнародною фінансовою організацією в сучасних умовах слід вважати Міжнародний Валютний Фонд. Його членами в даний час є 189 країн, кожна з яких має свою певну квоту голосів, яка залежить від рівня розвитку держави.. МВФ здійснює досить різні види допомоги країнам-членам. Переважно така допомога має фінансовий характер в вигляді різних видів кредитування. Також МВФ надає державам певну технічну допомогу. Крім того, в процесі своєї діяльності МВФ здійснює й нагляд за діяльністю країн-членів для визначення відповідності дій країн рекомендаціям МВФ.

2. Важливою МФО сучасності слід вважати Світовий Банк. Його структурні підрозділи – МБРР та МАР надають дуже істотну допомогу країнам-членам в реконструкції їх економіки. На відміну від МВФ допомога від СБ надходить переважно у вигляді різних проектів, спрямованих на підтримку окремих секторів економіки чи суспільної діяльності.

3. Важливу роль у світовому господарстві відіграє Європейський банк реконструкції та розвитку. Його відмінністю від двох попередніх МФО є його регіональна спрямованість. Крім того, він має значно більш коротку історію своєї діяльності. Однак при цьому ЄБРР також реалізував велику кількість різних проектів, переважно в країнах Центральної та Східної Європи.

РОЗДІЛ 3

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ МІЖНАРОДНИХ КРЕДИТНО-ФІНАНСОВИХ ОРГАНІЗАЦІЙ

3.1. Вплив міжнародних кредитно-фінансових організацій на розвиток країн світу

У сучасних умовах значення і роль МКФО є надзвичайно важливою та постійно зростає, оскільки галузь кредитно-фінансових відносин найбільш вразлива, нестабільна та непередбачувана. Головну роль у галузі валютного регулювання грають щорічні економічні наради ведучих держав світу – «Великої сімки» та всесвітньо відомі фінансово-економічні організації.

МФО стимулюють формування ринкового середовища в різних державах, сприяють інвестуванню в державні організації та приватні підприємства, формують умови для залучення та гарантування іноземних капітальних вкладень в країнах-отримувачах (МБРР, МАР, регіональні банки розвитку, БАГІ, МЦУІС). Необхідність функціонування МФО обумовлена важливістю забезпечення держав, що інтегруються до світового економічного простору позитивними наслідками фінансової глобалізації та усунення передумов та наслідків потенційних ризиків.

Роль МФО обумовлюється забезпеченням у різних державах додаткових стимулів розвитку економіки, значного рівня диверсифікації та інтенсифікації інноваційного розвитку, розвитку фінансових технологій та інструментів. Дуже актуальним є підвищення стандартів держав, глобальних суб'єктів господарювання в керуванні фінансовими потоками, забезпечення оптимального розподілу капіталу у світовому масштабі, а також оптимізації процедури доступу національних підприємств до міжнародних ринків фінансових ресурсів.

МФО грають значну роль у вирішенні проблем заборгованості завдяки забезпеченню істотного зовнішнього фінансування програм реформування. Головна роль міжнародних банків розвитку (зокрема, Світового Банку та

окремих регіональних банків) пов'язана з концесійним та неконцесійним фінансуванням задля забезпечення розвитку. Поруч з глобальними функціонують ще й регіональні та міжурядові банки; Європейський інвестиційний банк, Міжамеригкнський банк розвитку, Азійський банк розвитку, Африканський банк розвитку та ін. [59].

Багато держав спираються на багатосторонні джерела для отримання фінансових ресурсів на розвиток і залучення додаткових фінансових ресурсів. Основними багатосторонніми джерелами надання фінансових ресурсів є МВФ та Світовий банк.

Як глобальні інституції, МВФ та СБ володіють специфічною цільовою функцією. Сутність цієї функції полягає у стимулюванні процесів інтеграції держав і ринків у світове ринкове середовище. Від початку свого створення і протягом функціонування, що продовжується понад 50 років, ці МФО, змінюючи інструменти здійснення своєї головної функції, спрямовано впливали на розвиток глобальної економічної системи. Якщо в першому періоді своєї діяльності МВФ мав стежити за «правилами гри», які були визначені для забезпечення нормального діяльності валютної системи золото-девизного стандарту, а СБ – забезпечити кредитування відбудови західноєвропейської економіки, то з 60-х років минулого сторіччя до головної функції МВФ була додана додаткова функція надання кредитно-фінансової допомоги для забезпечення антиінфляційної політики та вирівнювання платіжних балансів у державах, що розвиваються, а СБ на даному етапі почав диверсифікувати свою діяльність через створення широкої системи фінансових організацій, діяльність яких була спрямована на доповнення функціональної дієздатності МБРР і направлена на збільшення його глобалізаційного впливу.

МФО є за своєю інституціонально-організаційною природою глобальними організаціями, головна функція яких – інтеграція держав і ринків у світову економіку. Роль МФО у розвитку світової економіки виявляється в тому, що вони сприяють економічному прогресу в економічно невисоко слабо розвинених державах настільки, наскільки це відповідає їх ідеології як представників економічно розвинених держав. Через це глобальна економіка під головним

впливом МФО розвивається як асиметрична, що й виявляється у нерівномірному розподілі виграшу від глобалізації між державами та її суб'єктами. Асиметричність є похідною від ідеології економічно розвинених держав, які й визначають головну функцію МФО [69].

Діяльність МФО переважно зосереджена в державах, що розвиваються. Виключенням слід вважати окремі розвинуті держави Євросони, у програмах виходу яких з боргової кризи бере участь МВФ. Загалом така ситуація пояснюється рядом причин [73].

По-перше, це більш низький ступінь отриманих держав, що розвиваються, переваг фінансової глобалізації порівняно з розвинутими державами.

По-друге, держави-отримувачі фінансової допомоги мають низький рівень інвестиційної привабливості. Причинами цього можуть бути соціокультурні, політичні, економічні та інші фактори, однак взаємодія держави з МФО підвищує рівень довіри інвестиційних інвесторів до цих держав. Це крім того допомагає вирішити проблему фінансування державного дефіциту за рахунок доступу держави до світового ринку фінансових ресурсів.

Слід відзначити, що посилення співпраці між державами також посилює їхню вразливість перед потенційним інтенсивним поширенням кризових явищ і потрясінь. На протязі 1975-1997 рр. МВФ було зафіксовано понад 150 валютних і 54 банківських криз у понад 50-ти державах світу. Надзвичайно великий негативний вплив мали Азійська фінансова криза 1997 р., світова фінансова криза 2008, боргова криза держав ЄС, яка почалася в 2010 р. і триває практично й донині. Крім того, негативний вплив фінансової глобалізації відзначаються у хронічній борговій кризі та ризиках банкрутств держав, збільшенні і невідповідності фінансових потоків і зростання ВВП, росту корупції і відмиванні брудних грошей [73].

Потрібно зауважити, що з метою попередження та усунення відзначених наслідків МФО забезпечують формування умов для перетворення валютних систем окремих держав задля мінімізації ризиків держав при інтеграції до глобального фінансового середовища.

Однією з відповідей МФО на негативний вплив фінансової глобалізації можна вважати впровадження концепції «Вашингтонського консенсусу», запропонованої Д. Вільямсоном у 1989 р. як список правил та норм економічної політики для держав, що перебували у кризовому становищі. Даної концепції дотримувались МВФ та СБ при наданні фінансової допомоги державам до 2010 р.

В основі концепції були покладені положення про зменшення граничних ставок податків, податкову дисципліну (мінімальний дефіцит бюджету), лібералізацію фінансових ринків задля забезпечення підтримання реальної ставки за кредитами на не дуже високому, але все ж позитивному рівні, лібералізацію зовнішньої торгівлі (переважно за рахунок зменшення ставок імпорتنих мит), вільний обмінний курс національної валюти, зменшення обмежень для прямих іноземних інвестицій, приватизація, дерегулювання економіки, захист прав власності [57].

Уже в комюніке двадцять першої наради Міжнародного кредитно-фінансового комітету Ради керуючих МВФ, що була проведена 24-го квітня 2010 р., було встановлено необхідність зміцнення фінансового регулювання, нагляду та стабільності фінансової системи. Обґрунтовано потребу виявлення системних ризиків та варіантів їх передачі, встановлення державної підтримки покриття ризиків та врахування ситуації в конкретних країнах .

БМР, наприклад, реалізуються концепції банківського нагляду та регулювання норми банківського капіталу, що встановлено в актах Базельського комітету з банківського нагляду в 1998 р. (Базель I), 2004 р. (Базель II) та 2011 р. (Базель III). Вказані нормативні акти поставили за мету забезпечення стійкості банківської системи, ідентичних однакових конкурентних умов для міжнародно-активних та національних банків. Так, Базелем II було визначено необхідність дотримання відношення банками сукупного капіталу до активів на рівні 8%, встановлені методики стрес-тестування та відкритості звітності банків у розрізі потенційних ризиків банківських установами.

Дуже важливий вплив на світову економіку має функціонування МВФ. В даний час МВФ відіграє дуже важливу роль у забезпеченні глобальної фінансової

стійкості. Задля реалізації даної мети МВФ встановив три основні цілі фінансування:

- мінімізацію цінових шоків та сприяння належному обслуговуванню заборгованості;
- формування позитивних умов для отримання фінансування від інвесторів та донорів;
- раннє запобігання появі та розвитку криз.

Перевага кредитів МВФ – низька відсоткова ставка. Реальна відсоткова ставка за кредитом МВФ зазвичай є більш низькою від середньої ринкової і формується на базі оцінки Офісом незалежної оцінки МВФ.

З метою забезпечення належного рівня прозорості діяльності та підтримки комунікацій МВФ здійснює забезпечення доступу до аналітичних документів, рекомендацій, які надаються завдяки їх розміщенню на сторінках офіційного веб-сайту МВФ. Висновки та рекомендації експертів МВФ, рішення Ради виконавчих директорів МВФ, що були сформовані на базі результатів проведених консультацій відповідно до ст. IV Статей Угоди з МВФ, надаються для загального ознайомлення у періодичних звітах (Article IV Staff Reports).

МВФ накладає на країни-члени певні обов'язки, які мають зазвичай рекомендаційний та, в деяких ситуаціях, обов'язковий характер. Реалізація таких зобов'язань істотно впливають на функціонування системи міжнародних економічних відносин.

Кредити МВФ загалом призначені для забезпечення країнам-членам сприяння у розв'язанні проблем платіжного балансу, забезпечення стабільності економіки та забезпечення стійкого економічного зростання. Дана роль, відносно врегулювання криз відіграє головну роль в кредитуванні МВФ. Однак при цьому час світова фінансова криза засвідчила наявність акценту на потребі функціонування ефективних глобальних систем фінансової безпеки, які б надавали державам допомогу в подоланні несприятливих шоків. В результаті, одна з основних цілей реформ кредитування останній час – це доповнення традиційної ролі МВФ відносно врегулювання криз додатковими інструментами для запобігання криз. У

відмінності від банків розвитку, МВФ не надає кредити на окремі проекти - кредити МВФ призначені для держав, які можуть відчувати дефіцит іноземної валюти, для того щоб забезпечити їм час на коригування власної економічної політики і відновлення зростання без потреби вдаватися до відповідних заходів, може мати шкоду економіці цих країн або економіці інших країн-членів.

У широкому розумінні МВФ здійснює два види кредитування – кредитування із непільговими відсотковими ставками (на загальних умовах) і кредитування бідним державам на пільгових умовах з низькою або навіть в окремих випадках нульовою відсотковою ставкою.

В історії діяльності МВФ можна віднайти приклади позитивного впливу взаємодії МВФ з державами-членами. Наприклад, істотну роль мала фінансова допомога МВФ у запобіганні дефолту Греції у 2010 році. МВФ у взаємодії із 16 державами ЄС розробив пакет фінансової допомоги на загальну суму 110 млрд. євро. Програма «стенд-бай» і розширене надання кредитів на загальну суму понад 50 млрд. ЄС було головною частиною вказаного пакета допомоги. Можна сказати за допомогою цієї програми «стенд-бай» МВФ здійснив розблокування фінансову допомогу ЄС. При цьому слід відзначити, що реалізація програми реформування економіки, яка передбачала жорсткі вимоги в плані скорочення державних видатків, зменшення заробітної плати, підвищення пенсійного віку, збільшення податків, мала негативний соціальний вплив на населення Греції та стала причиною соціального невдоволення, зокрема страйків, акцій протесту і заворушень. Проте у 2014 році МВФ зазначив позитивні результати фінансової підтримки Греції. Перший раз після кризи, у 2014 році, МВФ надав прогноз позитивних темпів зростання ВВП в розмірі 0.6%, профіцит платіжного балансу – в розмірі 0.9%, інфляція – на рівні 0% .

Не лише радикальна програма МВФ, а й національна дала змогу Португалії вже через два роки зменшити дефіцит держбюджету, значно зменшити відсоткові платежі за державними зобов'язаннями, підвищити частку експорту у ВВП, а в економіку здійснити повернення іноземних інвесторів. Як результат – Португалія першою з південних держав ЄС змогла подолати основні економічні проблеми і вже в травні 2014 р. відмовилася від програми міжнародної підтримки [70].

В той же час наслідки надання МВФ фінансової допомоги Аргентині не є такими однозначними. Кредитна історія Аргентини з 1984 року включає вісім програм «стендбай» і дві програми розширеного кредитування загальним розміром 38.6 млрд. СПЗ. Економіка країни зазнала найбільших втрат в процесі кризи, яка розпочалася наприкінці 1990-х й фіксувалася до початку 2000-х років, у 2001 році Аргентина заявила про рекордний дефолт загальною сумою 132 млрд. доларів США. У 2002 році криза завершилася і були відзначені позитивні темпи зростання економіки країни. Причинами вказаної кризи в стали істотні бюджетні витрати, прив'язка курсу національної валюти до долара США та забезпечення преференцій іноземним інвесторам, недосконала фіскальна система, корупція, платіжна криза, популістська соціальна політика, зовнішні чинники, що забезпечили погіршення умов торгівлі.

Критики політики МВФ відзначають, що саме з Аргентиною непослідовна політика МВФ стала причиною дефолту держави з успішною економікою. МВФ вимагав від керівництва держави проведення жорсткої бюджетної політики і здійснював фінансову допомогу для проведення реформ до 1998 року, після чого була зроблена пауза. Фінансування було відновлено лише після дефолту.

Також істотною є роль Фонду в боротьбі з бідністю. Основна роль Фонду в державах з малим рівнем розвитку економіки з низькими доходами – впровадження альтернативних макроекономічних політик і заохочення керівництва до визначення, яким вектором рухатися далі, з врахуванням соціальних, економічних та політичних компромісів по проведенню внутрішніх консультацій. Хоча зростання економіки в багатьох державах з малим рівнем розвитку економіки було стабілізовано після катастрофічного зниження за останні роки, нерівність і бідність підвищилися навіть у випадках сумлінних реалізаторів з історією соціальних проблем, таких як Танзанія. Відповідно до цього МВФ має вибір як у визначенні політики, так і у її застосуванні на рівні окремої країни: МВФ може вибрати варіант вжиття заходів у напрямку зменшення бідності, чи здійснити спробу стати на нейтральну позицію, прийнявши мінімалістичний, технічний підхід до забезпечення росту та

макроекономічної стійкості в малорозвинених державах. Однак, як свідчить досвід діяльності за багато років, не існує такого поняття як «нейтральна політика».

Реалізація напрямку зменшення бідності передбачає приділення уваги вразливості і нерівності як головним чинникам, що визначають потенціал макроекономічної політики. МВФ повинен здійснювати незалежний аналіз своєї роботи з позиції зменшення масштабів бідності та соціальної вразливості. Багато науковців дотримується єдиної позиції, що МВФ повинен прийняти партнерський підхід до власної ролі в даному плані. Це означає прийняття подержавного підходу до аналізу політики, що визначає необхідність проведення дискусій поміж широкого кола зацікавлених сторін на базі збільшення транспарентності, а також передбачає відкритість для проведення аналітичних розвідок на рівні окремих держав. Інституційні ресурси, призначені для окремих держав з малим рівнем розвитку економіки з низькими доходами повинні підвищуватися, що, в свою чергу, передбачає виділення на ці цілі більшої кількості працівників і аналітичного потенціалу і можливості прийняття рішень на місця.

Позитивний вплив діяльності МФО відзначається й різними науковцями. Дослідниця проблеми впливу кредитів МВФ на економічну ситуацію в Україні Іваницька О.М. [82], відзначає, що взаємодія з МВФ допомагає збільшити кредитний рейтинг держави на глобальному фінансовому ринку, забезпечує вдосконалення банківської та грошово-кредитної системи країни, забезпечує корегування поточного платіжного балансу та не допустити дефолту в державі. При цьому вказаний дослідник наводить і критичні аргументи відносно вимог МВФ, які мають негативний вплив на добробут населення в довгостроковій перспективі.

Польський науковець М. Прочек позитивно відгукується про діяльність МВФ, відзначаючи підвищення ефективності економічних реформ в країнах-членах, а також програм розвитку, що здійснюються й є одними з важливих вкладів МФО в стратегію стійкого розвитку світової економіки [70].

А. Халдейн, М. Міллера та Л. Чжанг відзначають, що антикризове кредитування МВФ та наявність кредитних фінансових ресурсів позитивно пов'язані. У відповідності до наведеного після схвалення програми МВФ надані

кошти, сумарні кошти, доступні банкам для підтримки певної висоти надзвичайної ліквідності, збільшаться, що призведе до зменшення вірогідність сформуватися банківських криз, які можуть виникнути внаслідок неліквідних обставин.

Крім того, С. Фішер та К. Рогофф відзначають, що МВФ здійснює непрямим чином каталітичний ефект як на офіційних кредиторів, так і на приватний сектор завдяки поширенню власної репутації та позиції як найбільш ефективного міжнародного кредитора.

Ще одне свідчення позитивного впливу МВФ на фінансову стабільність держав-членів наявне в дослідженні А. Дреєра та С. Уолтера (2010 р.), які відзначають, що наявність програми, підтриманої МВФ за попередній п'ятирічний період, приводить до зменшення ймовірності потенційної валютної кризи. Дослідники провели аналіз 68 держав, що розвиваються, протягом 1975-2002 рр. і відзначили, що саме наявність угоди про кредитування з МВФ було результативним для держав, а не розмір виплаченого кредиту чи ступінь відповідності держави умовам.

В той же час потрібно відзначити, що політика та діяльність МВФ часто критикуються з боку різних науковців. Підстави для даної критики фактично наявні, оскільки часто економічна ситуація держав, що співпрацювали з МВФ, не поліпшувалися, а, навпаки – погіршувалися (мексиканська криза 1994 р., азійська криза 1997 р., кредит в 1989 р. Руанді).

Лауреати Нобелівської премії з економіки Джозеф Стігліц та Мілтон Фрідман (є одними з найбільш критиків) відзначають помилки і негативні наслідки співпраці держав з МВФ. В аспекті даної проблеми Дж. Стігліц у власній доповіді як лауреат Нобелівської премії різко засуджував політику МВФ і СБ, що несла пропаганду рецептів шокової терапії та повної лібералізації економік постсоціалістичних держав. Вчений зауважує, що процентні ставки за кредитами МВФ є досить високими, а монетарна політика, що диктується МВФ державам, що перебувають в кризовій або передкризовій ситуації, не маносить відповідності фінансовій політиці, орієнтованій на економічне зростання, яка прийнята в Великобританії і

Франції. Фінансові ресурси, що виділені на таких умовах, очевидно, послаблять економіку і зроблять, в кінці кінців, більш складнішим повернення грошей.

На погляд Мілтона Фрідмана, МВФ, як і будь-яка бюрократична структура, здійснює функціонування на базі своїх законів і приносить більше шкоди, ніж користі. З врахування логіки лібералізму, науковець не відзначає сенсу у фінансовій допомозі слаборозвиненим державам, що не вирішує проблеми, а, навпаки, поглиблює відсталість. Виступаючи в Гонконзі перед початком річного зібрання МВФ, Мілтон Фрідман зауважив, що ще після падіння Бреттон-Вудської системи в 1971 р. практично зникла потреба в існуванні організацій типу МВФ.

В дослідженні М. Джорра (2012 р.) було проаналізовано 57 держав, що розвиваються, в період між 1975 та 2002 р. і засвідчено, що надання кредитів МВФ істотно підвищує ймовірність майбутнього суверенного дефолту на 1,4%.

Польський економіст Г. Колодко зауважує, що існуюча система міжнародних інститутів більше забезпечує сприяння швидше глобальному хаосу, чим глобальному порядку. Економіці майбутнього світу необхідні організації, котрі б дали змогу скоординувати у глобальному масштабі й політику.

Критичний погляд на наявний в даний фінансовий порядок та на функціонування фінансово-кредитних організацій у рамках цього порядку зауважує й Дж. Стігліц. Вказаний автор переконаний, що МВФ від часу свого заснування не впорався з наявними в нього завданнями сприяння глобальній стабільності. Політика, яку здійснював МВФ, особливо передчасна лібералізація ринку капіталу, дала свій внесок у глобальну нестабільність [83].

У своїх наукових дослідженнях М.А. Султанов виокремлює причини, внаслідок яких реалізація програм МВФ не має очікуваного результату [70]:

1. Політика МФО формується розвиненими державами.
2. Економісти, що працюють в МВФ, володіють гарною освітою і є ознайомленими з проблемами країн, що розвиваються, однак не володіють інформацією про сутність проблеми. Відповідно цим економістам, проблематично розробити ефективний план дій і розробити ефективну політику відносно конкретної країни.

3. Досить часто умовами отримання фінансових ресурсів стають вимоги МВФ відносно швидкого проведення приватизації і лібералізації в державах, що стають на шлях переходу до ринкової економіки.

4. Досить часто залучення іноземних інвестицій було однією з головних цілей в процесі реалізації стабілізаційних програм МВФ.

5. В діяльності МВФ не вистачає прозорості в процесі розробки власних програм і стратегій, рішення часто приймаються за закритими дверима, хоча МВФ та інші організації не є приватними структурами.

Вказаний автор зауважує, що найбільшу частку в загальній сумі квот мають держави «Великої сімки», що й визначають фінансові та організаційні відносини кредитоотримувачів з МВФ. При цьому, керівні посади займають економісти з цих держав, які здійснюють забезпечення розробку та реалізацію проектів МВФ. Однак конкретні положення програми співпраці визначаються безпосередньо державою-позичальником. МВФ здійснює стеження лише за виконанням умов та приймає рішення про кредитування. Можна погодитися з тим, що не можна застосовувати з однаковим успіхом одні й ті самі інструменти в різних державах, навіть одного регіону і приблизно схожого рівня розвитку [70].

Серед негативних наслідків, до яких призводить використання кредитних коштів МФО, науковці відносять: фінансові кризи; підвищення боргу; збільшення економічних диспропорцій; підвищення масштабів бідності; мала ефективність фінансової допомоги; мале економічне зростання тощо.

Велика кількість вчених відзначали, що ті держави, які отримували так звану допомогу надалі фактично були заручниками кризи.

В плані допомоги МВФ економікам Східної Азії М. Фрідман зауважував, що «якби не було б МВФ, не існувало б східноазійської кризи» [69].

Надання кредиту МВФ з позиції морального ризику може підвищити ризик банківської кризи як для приватних позичальників, так і для держави, яка одержує кредит, внаслідок поганого сигналу для інвесторів. Доказ того факту, що залучення МВФ може впливати на банківську кризу, або навіть призводити до неї, є емпіричним питанням, відповіді на яке можуть бути різноманітними і залежати

більшою мірою від джерел або обставин. Для прикладу, воно буде залежати від способів, якими реалізуються механізми здійснення кредитування, інституційної структури держави, різнорідності в частині розміру позик [73].

За деякими поглядами науковців, наявна проблема неадекватності вимог МФО реаліям економічних відносин у різних державах. Переважно дана проблема пов'язана з використанням Фондом шаблонів, які застосовуються і до інших держав світу, в тому числі Латинської Америки. Крім того, в не повній мірі здійснюється врахування зміни у моделі розвитку держав-реципієнтів допомоги МВФ.

Важливим питанням є опосередкований вплив на діяльність поточного уряду держави. Як приклад – очікування грошей від МВФ на макроекономічному рівні знижує відповідальність керівництва держави за власну політику.

Сам факт очікування дешевих кредитів від МВФ призводить до викривлення макроекономічної кон'юнктури, здійснює негативний вплив на ділову активність. В результаті цього формується зменшення активності у банківському секторі, яке призводить за собою уповільнення реального сектору економіки.

Отже, можна зробити висновок про дуже істотний вплив МФО на світову економіку. Цей вплив проявляється в стимулюванні глобалізаційних процесів, в інтеграції регіональних економік та економік окремих країн, подолання світових економічних та фінансових криз, розвитку суспільства, боротьбі з бідністю та ін. В той же час деякі науковці відзначають й певні негативні наслідки впливу МФО на світову економіку загалом та економіку окремих країн, наприклад стимулювання кредитної залежності окремих країн від них, нераціональна розробка та впровадження програм їх допомоги та ін.

3.2. Основні напрями співпраці України з міжнародними кредитно-фінансовими організаціями

Україна також здійснює співпрацю з деякими МФО. На сьогодні вона є членом таких міжнародних фінансових організацій, як Світовий банк, Міжнародний

валютний фонд, Європейський банк реконструкції та розвитку та Чорноморський банк торгівлі та розвитку (ЧБТР).

Членом МВФ Україна стала 3 вересня 1992 р. відповідно до Закону України «Про вступ України до Міжнародного валютного фонду, Міжнародного банку реконструкції та розвитку, Міжнародної фінансової корпорації, Міжнародної асоціації розвитку та Багатостороннього агентства по гарантіях інвестицій» [54].

Етапи взаємодії України з МВФ представлена в наступній таблиці:

Таблиця 3.1

Етапи співпраці та обсяги фінансування МВФ

Етапи	Обсяг фінансування	Характеристика
Перший (1994-1995 рр.)	498,7 млн. СПЗ (0,763 млрд. дол. США)	Метою системної трансформаційної позики була підтримка платіжного балансу України
Другий (1995-1998 рр.)	1318,2 млн. СПЗ (1,935 млрд. дол. США)	Трьохрічна програма Standby, метою цих кредитів була підтримка курсу національної валюти і фінансування дефіциту платіжного балансу України
Третій (1998-2002 рр.)	1193,0 млн. СПЗ (1,591 млрд. дол. США)	Програма розширеного фінансування, у рамках якої виділені кошти були спрямовані на поповнення валютних резервів Національного банку України
Четвертий (2002-2008 рр.) 411,6 млн. СПЗ		Співпраця на безкредитній основі в рамках річної програми «попереджувальний стенд-бай», яка надавала можливість отримати від МВФ зарезервованій кредит у сумі, еквівалентній 30% квоти України. Проте до кінця березня 2005 р. співробітництво стало неможливим у зв'язку з невиконанням умов програми
П'ятий (2008-2013 рр.)	11 млрд. СПЗ (16,4 млрд. дол. США)	Нова дворічна програма співробітництва Standby передбачала кредит загальним обсягом 802% від квоти України в МВФ, та за результатами двох переглядів суму було зменшено до 7млрд. СПЗ
Шостий (2014-2015 рр.)	10,976 млрд. СПЗ (16,5 млрд. дол. США)	Нова позика Standby. У рамках цієї програми Україна отримала два транші, але влітку 2014 р. макроекономічні показники було значно відкореговано через розгортання в Україні масштабної економічної кризи
Сьомий(2015-2016 рр.)	17,5 млрд. дол. США	Стабілізація економічної та фінансової ситуації в Україні, проведення кардинальних реформ

Примітка: Складено автором за даними офіційного сайту Міжнародного валютного фонду (МВФ)

Відповідно до зазначеного нормативного-правового акту КМУ було надано повноваження вирішувати всі питання, що стосуються вступу України до

зазначених вище МФО, шляхом приєднання до їхніх угод та прийняття термінів і умов, що були визначені у резолюціях відповідних Рад директорів про членство України у вказаних організаціях, а також надано право на отримання фінансових ресурсів на будь-яку суму, що має бути сплачена або переведена до України в процесі проведення операцій у відповідності до всіх без винятку статей угод МВФ.

Потрібно зауважити, що співпраця з МВФ є необхідною умовою для вступу до більшості МФО і саме завдяки цій підтримці Україна може здійснити вихід на світові фінансові ринки.

Головними цілями взаємодії з МВФ є стабілізація фінансової системи України, здійснення структурних реформ і створення базису для сталого економічного зростання. МВН надає допомогу Україні поновити власну фінансову спроможність, підказуючи, як найбільш ефективно впроваджувати програму здійснення реформування.

Крім того взаємодія з МВФ на сучасному етапі відкриває можливості для залучення фінансування від інших МФО (МБ, ЄБРР, ЄІБ та інші) та урядів інших держав, в тому числі США, ЄС, Німеччини, Канади, Японії тощо.

Головними завданнями надання МВФ фінансової допомоги в даний час є [54]:

- забезпечення стійкості та довіри у фінансовому секторі завдяки стабілізації банківської системи через виважене надання НБУ під забезпечення заставою і чіткий моніторинг стану ліквідності банків; підвищення ефективності регуляторної і наглядової бази, модернізації і реалізації стратегії врегулювання банків через зменшення розмірів кредитування пов'язаних осіб; рекапіталізації і врегулювання банків; зміцнення системи корпоративного керування і фінансових показників у ФГВФО та державних банках; (покращення наявної системи для вирішення;

- формування ефективної грошово-кредитної політики задля стабілізації гривні, зменшення інфляції, наповнення золотовалютних резервів;

- підвищення рівня стабільності державних фінансів й зменшення державних витрат задля регулювання державного боргу;

- проведення реформи програм соціальної допомоги й забезпечення додаткових фінансових ресурсів для фінансування відповідних програм;
- проведення реформи енергетичного сектора, зокрема реформа «Нафтогазу» задля зниження рівня його дефіциту та запровадження додаткових програм з метою формування достатніх потоків доходів;
- поглиблення структурного реформуванням, орієнтовану на радикальну перебудову в сфері державного керування та протидії корупції, покращення бізнес-клімату і реформу державних підприємств.

Дані, що характеризують обсяги отриманих Україною від МВФ коштів, наведені в табл. 3.2. та для візуального сприйняття на рис. 3.1.:

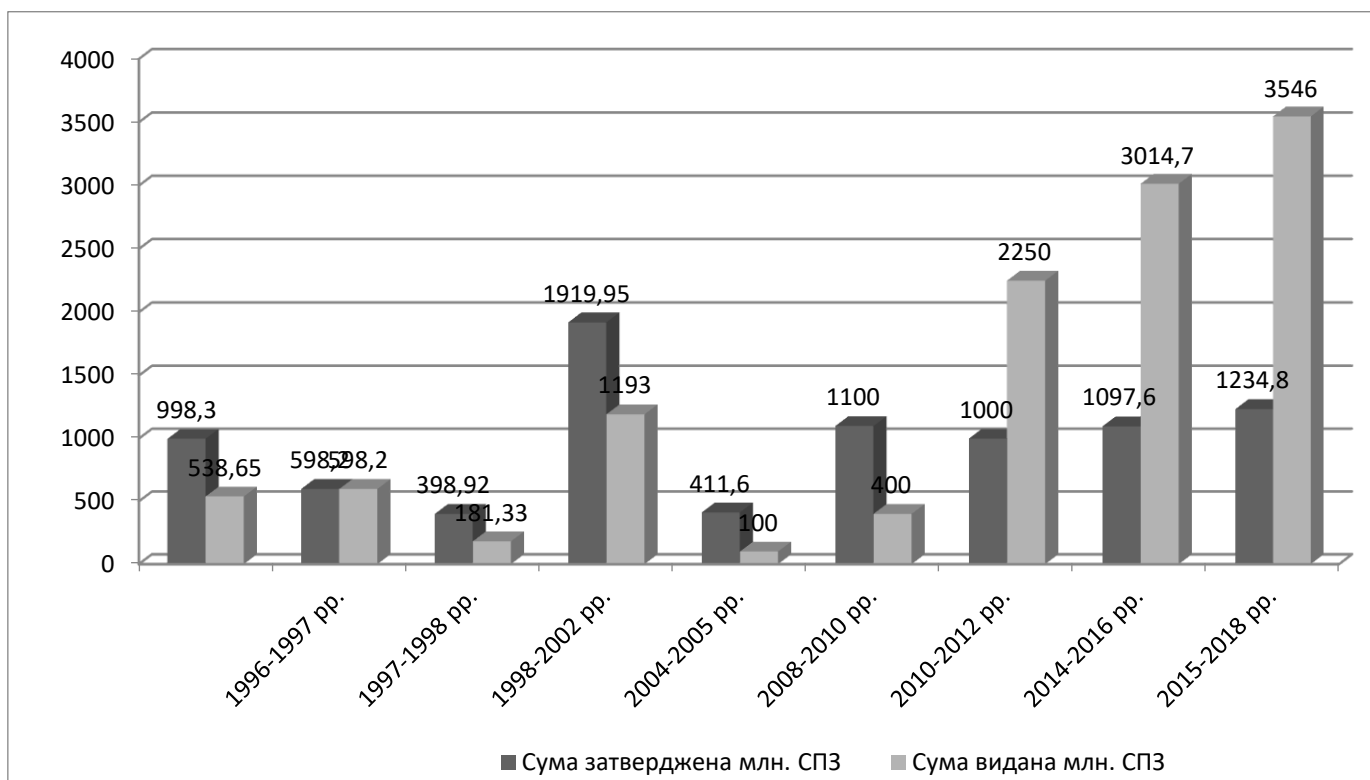

Рис. 3.1. Динаміка кредитування України МВФ (млрд. дол. США)

Примітка: Побудовано автором за даними офіційного сайту Державної служби статистики України.

Як бачимо з наведених даних, Україна поступово нарощує обсяги отриманих від МВФ фінансових ресурсів. При цьому це стосується як окремих траншів, так і загального розміру отриманих коштів.

Обсяги кредитування України Міжнародним валютним фондом

Період	Сума затверджена млн. СПЗ	Сума видана млн. СПЗ
1995-1996 рр.	997,3	538,65
1996-1997 рр.	598,20	598,20
1997-1998 рр.	398,92	181,33
1998-2002 рр.	1919,95	1193,00
2004-2005 рр.	411,60	0,00
2008-2010 рр.	11000,00	4000,00
2010-2012 рр.	10000,00	2250,00
2014-2016 рр.	10976	3014,7
2015-2018 рр.	12348,00	3546

Примітка: Складено автором за даними офіційного сайту Міністерства фінансів України.

Функціонуючий сьогодні механізм розширеного фінансування спрямований на підвищення рівня резервів НБУ, перешкоджанню відтоку капіталу, посилення заходів уряду, що спрямовані на стабілізацію платіжного балансу держави, та допомогти державі подолати структурні проблеми в її економіці через здійснення відповідних реформ.

Зокрема, у рамках програми EFF Україна вже провела ряд істотних змін у галузях енергетики, банківського сектору, незалежності НБУ, оздоровлення державних фінансів, проведення реформ сектору державних підприємств та здійснення протидії корупції, у тому числі прийняття низки законодавчих актів: Закону України «Про розбудову інституційної спроможності НБУ» від 18.06.2015 – 541-VIII, що істотно підсилив незалежність та ефективність НБУ; Закону України «Про ринок природного газу» від 09.04.15 - 329-VIII, який зміцнює захист споживачів, та формує рівні правила для учасників ринку; змін до Закону України «Про запобігання корупції», відповідно до яких держслужбовці зобов'язуються здійснювати подання повної інформації про власні доходи та майно.

Так, отримання даного траншу дало змогу одразу підвищити резерви вдвічі (із близько 5 до майже 10 млрд. дол. США). 1,7 млрд. дол. США другого траншу, що були отримані у серпні 2015 р., всі були використані на поповнення резервів НБУ, що допомогло підвищити стабільність на валютному ринку країни.

В жовтні 2018-го р. МВФ і Україна досягли угоди про нову 14-місячну програму підтримки економічної політики stand-by, що стала заміною для програму розширеного фінансування, яка повинна була завершитися у березні 2019 року.

В грудні Рада директорів МВФ затвердила програму надання допомоги stand-by для України на 14 місяців загальним розміром 3,9 млрд. доларів.

В даний час в зв'язку з певними політичними змінами в нашій країні надання наступних траншів поки ще призупинене. МВФ поки що здійснює нагляд за Україною задля встановлення можливостей та особливостей здійснення подальшого кредитування країни. Відповідна місія МВФ працювала в Україні на початку осені 2019-го року. Однак поки ще відсутні конкретні домовленості між урядом України та МВФ по подальшій співпраці.

Загалом за весь час взаємодії Україна отримала від МВФ близько 27,8 млрд. дол. США [54].

Найбільші надходження фінансових ресурсів припали на 2009 і 2015 рр. Із цих 27,8 млрд. Україна вже здійснила виплату 17,6 млрд. дол. США. При цьому найбільші розміри виплати були відзначені у 2013 р. Однак поки, до повного погашення кредитів МВФ із Фондом ще далеко. Якщо додати виплати за тілом кредиту та виплати за відсотками, поточний борг України перед МВФ знаходиться на розмірі 12,3 млрд. дол. США.

Навіть без урахування всіх майбутніх траншів, виплати за кредитом і відсотками триватимуть щонайменше до 2030 р.

Співробітництво України з МБРР та іншими інституціями СБ також розпочалося у вересні 1992 р., коли вона стала його 167-м членом, провівши підписку на 908 акцій (1315,9 млн. дол. США). Основні завданням групи МБ в Україні можна відзначити надання допомоги у забезпеченні росту економіки, збільшення рівня життя та формуванні сприятливих умов для підприємництва. Уряд України спільно зі СБ проводить роботу над більше ніж 50 проектами: кредитами, грантами та економічними дослідженнями [74].

Відповідно до класифікації СБ, Україна відноситься до категорії країн з рівнем доходу нижчим, ніж середній, тому термін погашення кредитів становить до

20 років з пільговим періодом 5 років. Відсотки за кредит сплачуються за плаваючою ставкою і становлять близько 6,5 % річних.

СБ співпрацює не тільки з урядовими структурами, а й з неурядовими організаціями, багатосторонніми інституціями і донорами. СБ пропонує гнучкі схеми надання кредитів для спільних з урядом проектів. Участь донорів і неурядових організацій у проектах України та СБ є одним з головних факторів для досягнення успіху. Крім того, для розробки проектів в Україні СБ здійснює залучення грантових ресурсів у формі технічної допомоги на безоплатній основі, а також проводить надання допомоги уряду України у розробці та впровадженні реформ економіки завдяки консультуванню, проведенню спільних економічних досліджень і затвердження кредитів для проведення реформ [74].

За весь час взаємодії Світовий банк затвердив для України 50 позик загальним обсягом 10,1 млрд. дол. США, з яких отримано 7,4 млрд. дол. США. Переважна частка цих фінансових ресурсів, була кредитами на структурні перетворення та реформування фінансового сектора і подальший розвиток банківської системи.

В даний час здійснюється реалізація 12 проектів, метою яких є модернізація інфраструктури, зокрема, гідроелектростанцій, передачі електроенергії, розвитку міської інфраструктури, покращення автомобільних доріг та безпеки руху, підвищення енергоефективності, в т.ч. у секторі централізованого теплопостачання, розвитку міської інфраструктури, модернізації системи соціальної підтримки населення України, поліпшення охорони здоров'я.

За 28 років співпраці СБ було запропоновано Україні коштів загальним розміром понад 7,94 млрд. дол. США (з яких вже використано понад 5,5 млрд. дол. США).

Стан реалізації проектів Світового Банку в Україні представлений на рис. 3.3.:

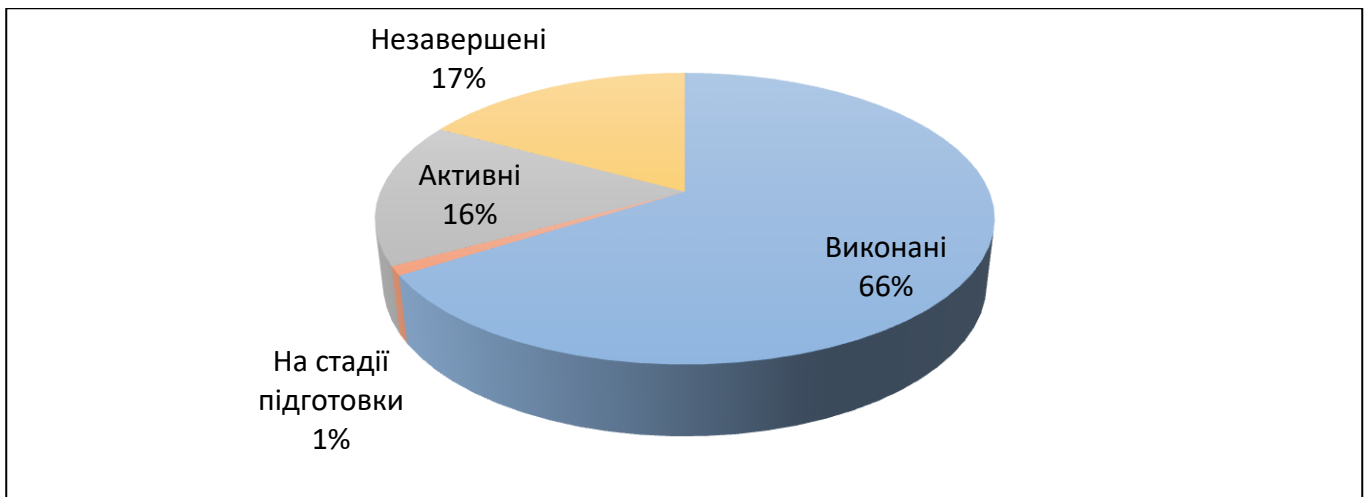

Рис. 3.3. Стан виконання проектів Світового банку в Україні, за всі роки

Примітка. Побудовано автором за даними офіційного сайту Світового банку (СБ).

За останній час взаємодії з СБ в Україні вдалося впровадити ряд позитивних змін, а саме:

- поліпшити структуру та якість портфелю проектів СБ, здійснити переорієнтування на здійснення самоокупних інвестиційних проектів для модернізації транспортної, муніципальної та енергетичної інфраструктури.
- ліквідувати причину затримок з обігом платіжних документів по проектах СБ;
- сформувати систему постійного моніторингу, в тому числі здійснення на постійній основі переглядів проектного портфелю СБ, що покращило виконавську дисципліну з боку відповідальних виконавців та бенефіціарів.

Україна стала членом в МБРР у 1992 році згідно із Законом України від 03.06.92 - 2402-ХІІ «Про вступ до Міжнародного валютного фонду, Міжнародного банку реконструкції та розвитку, Міжнародної фінансової корпорації, Міжнародної асоціації розвитку та Багатостороннього агентства по гарантіях інвестицій».

Станом на 02 жовтня 2017 року загальна кількість голосів України в цій організації становить 14 605 голосів або 0,62% від загальної кількості голосів членів Банку [63].

Взаємодія України з МБРР здійснюється у вигляді [63]:

- отримання інвестиційних та системних кредитів, що обслуговуються державою чи під державні гарантії;
- отримання технічної допомоги у вигляді грантів на розробку проектів і дорадчо-консультативної допомоги.

Концепція партнерства СБ з Україною на 2017-2021 роки, затверджена 20.06.2017 Радою Директорів Світового банку[66].

Мета даної Концепції – сприяння сталому та комплексному відновленню економіки України. Відповідно до Концепції напрямками стратегічного партнерства між Україною та Світовим банком у 2017 - 2021 роках є [74]:

- керування державними фінансами й реформування системи державного управління;
- антикорупційна діяльність;
- управління фіскальними ризиками й поліпшення управління державними інвестиціями;
- зміцнення фінансового сектора;
- покращення інфраструктури;
- формування системи рівноправного партнерства у приватному секторі;
- земельна реформа;
- реформа охорони здоров'я;
- приватизація;
- ефективне, результативне і комплексне надання послуг;
- соціальна допомога;
- цільова допомога постраждалим від конфлікту громадам.

Фінансова підтримка СБ за весь період дії Концепції буде залежати від: прогресу України в реалізації реформ; поліпшення результатів впровадження портфеля проектів МБРР в Україні; та загального кредитного потенціалу СБ і нормативу кредитування для України.

У 2017 році допомога з боку МБРР знаходилась на рівні 10 млн. дол. США, (в порівнянні з 3,24 млн. дол. США у 2016 р.).

В даний час в Україні реалізується 7 проектів технічної допомоги МБРР загальною вартістю близько 11,5 млн. дол. США за такими напрямками (табл. 3.3.):

Таблиця 3.3

Проекти, що реалізуються в даний час МБРР в Україні [63]

Проект	Обсяг фінансування
Аграрний сектор	0,58 млн. дол. США
Відновлення Донбасу та ВПО	3,2 млн. дол. США
Енергетика та енергоефективність	2,7 млн. дол. США
Освіта і наука	0,34 млн. дол. США
Промисловість (прозорість вугільної галузі)	0,78 млн. дол. США
Реформа державного управління та фінансів	3,58 млн. дол. США

Примітка: Складено автором за даними офіційного сайту Державної служби статистики України

Крім того, протягом 2017 року було підписано 4 листи-угоди на загальну суму 5,2 млн. дол. США, так зокрема [63]:

- 30.06.2017 підписано грантову угоду для «Проекту зміцнення управління державними ресурсами» з метою зміцнення спроможності України у забезпеченні ефективного та прозорого управління її ресурсами» на загальну суму 3,03 млн. євро.

- 17.05.2017 підписано Зміни - 1 до Листа-угоди щодо гранту – TF0A1759 для «Проекту підтримки процесу забезпечення реалізації Ініціативи з прозорості видобувних галузей» від 14.01.2016 на загальну суму 0,78 млн. дол. США,

- 04.05.2017 підписано грантову угоду для проекту «Підтримка ГВП в ПАТ «Укртрансгаз» у рамках Цільового фонду II Європейської Комісії та Світового банку з надання консультацій з питань державної політики щодо реформування газової галузі України та інфраструктурної підтримки модернізації газотранспортної системи» на загальну суму - близько 1,05 млн. євро.

- 24.01.2017 підписано Угоду стосовно Гранту – TF0A4096 «Проект зміцнення науково обґрунтованої розробки державної політики на основі освітньої статистики та аналітики» на загальну суму 0.34 млн. дол. США.

Третьою за обсягом співробітництва з Україною є така міжнародна фінансова організація, як Європейський банк реконструкції та розвитку, членом якого Україна стала у серпні 1992 р. після підписання Президентом України Указу «Про членство України в Європейському банку реконструкції та розвитку». У 1993 р. було відкрито представництво банку в м. Києві. У серпні 1999 р. створено окремий департамент ЄБРР по Україні з розміщенням у м. Києві.

Взаємодія України з ЄБРР проводиться за такими важливими напрямками, як розвиток приватного та банківського секторів, енергетика та енергозбереження, муніципальна та транспортна інфраструктура, розвиток малого та середнього бізнесу, агробізнес, машинобудування тощо.

Україна стала членом ж ЄБРР 13 серпня 1992 року. Вона є другою за розмірами країною операцій Банку і його четвертим за розмірами акціонером серед держав операцій.

Частка України у статутному капіталі ЄБРР становить 16 тис. акцій (160 млн євро), при цьому загальні активи банку – 20 млрд. євро. Головними напрямками діяльності ЄБРР в Україні є [63]:

- підтримка приватного сектора завдяки розробки та надання кредитних ліній фінансування малих та середніх фірм, а також прямого фінансування спільних фірм;
- підтримка приватизації завдяки надання фінансових і технічних послуг найбільш перспективним та щойно приватизованим підприємствам;
- зміцнення фінансового сектора;
- стимулювання розвитку приватного інвестування у сільськогосподарському секторі;
- раціоналізація сектора енергетики;
- реформування головних інфраструктурних секторів.

Головні проекти у державному та муніципальному секторах в Україні, які знаходяться в планах для фінансування ЄБРР в даний час [63]:

- побудова Панєвропейського коридору надаваній для «Укравтодор» (з відповідним паралельним фінансуванням за рахунок ЄІБ);

- розширення Програми сприяння торгівлі (Trade Facilitation Programme), що забезпечує можливість українським банкам підтверджувати через ЄБРР відповідні торгівельні документарні інструменти;
- модернізація газокompресорних станцій на трубопроводі Уренгой-Помари-Ужгород (з паралельним наданням фінансів за рахунок ЄІБ);
- ряд проектів у сфері комунального господарства та енергозбереження відповідно до програми Східно-європейського партнерства з енергоефективності на навколишнього середовища («Eastern Europe Energy Efficiency and Environment Partnership – E5P»).

Слід відзначити, що ЄБРР здійснює фінансуванням як державних, так і приватних проектів. Структура портфелю інвестицій за відповідним критерієм представлена на рис. 3.4.:

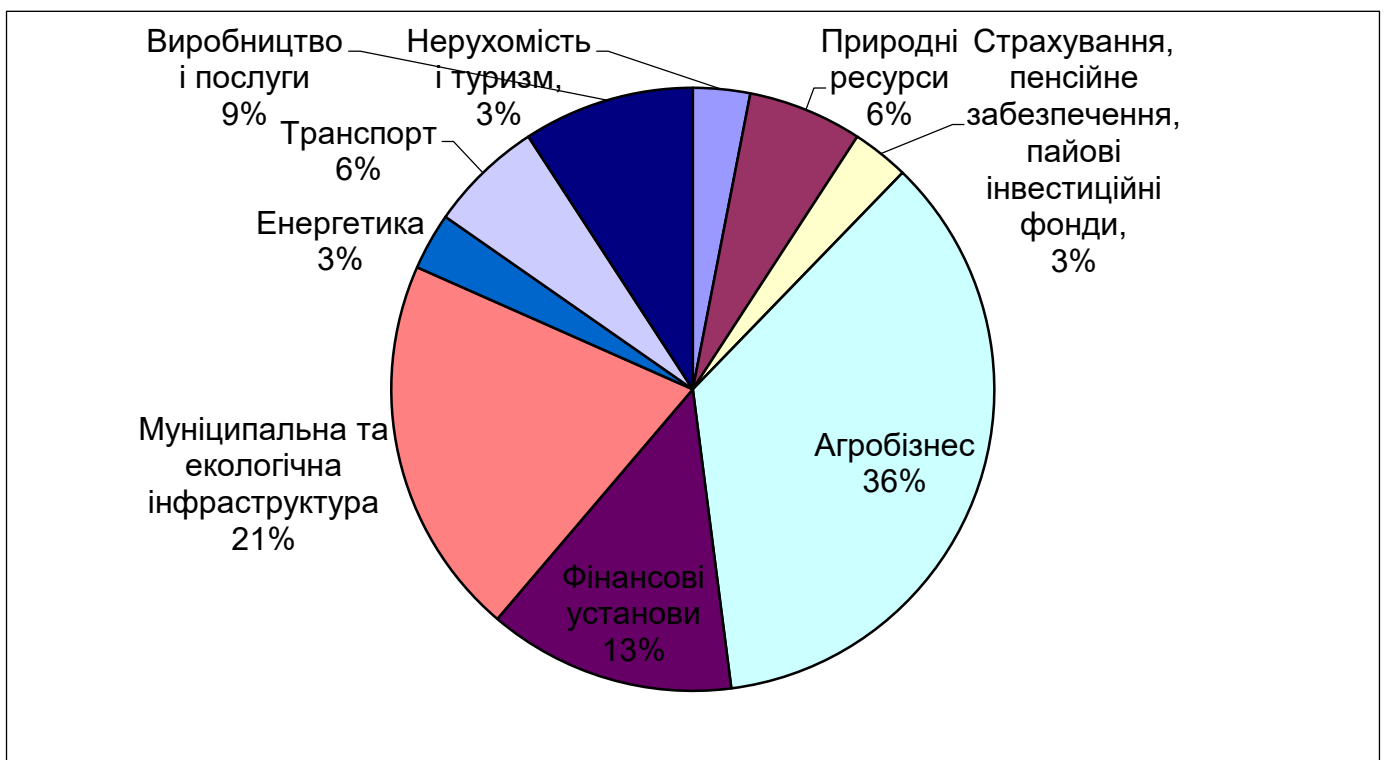

Рис. 3.4. Структура портфелю кредитів ЄБРР в Україні за видами осіб (%)

Примітка: Побудовано автором на основі звітності Міністерства фінансів України

На рис. 3.5. представлена структура кредитів ЄБРР за галузями економіки.

То ж, як бачимо, в процесі співробітництва України з МФО було реалізовано дуже багато різних варіантів проектів як загальнодержавного рівня, так і окремих регіональних проектів чи проектів підтримки окремих виробничих процесів

Загалом усі проекти, що впроваджувалися в Україні з 1991 р., належать до однієї з трьох груп:

- проекти макроекономічної стабілізації економіки та структурних перетворень в окремих секторах (системні проекти);
- інвестиційні проекти;
- проекти міжнародної технічної допомоги.

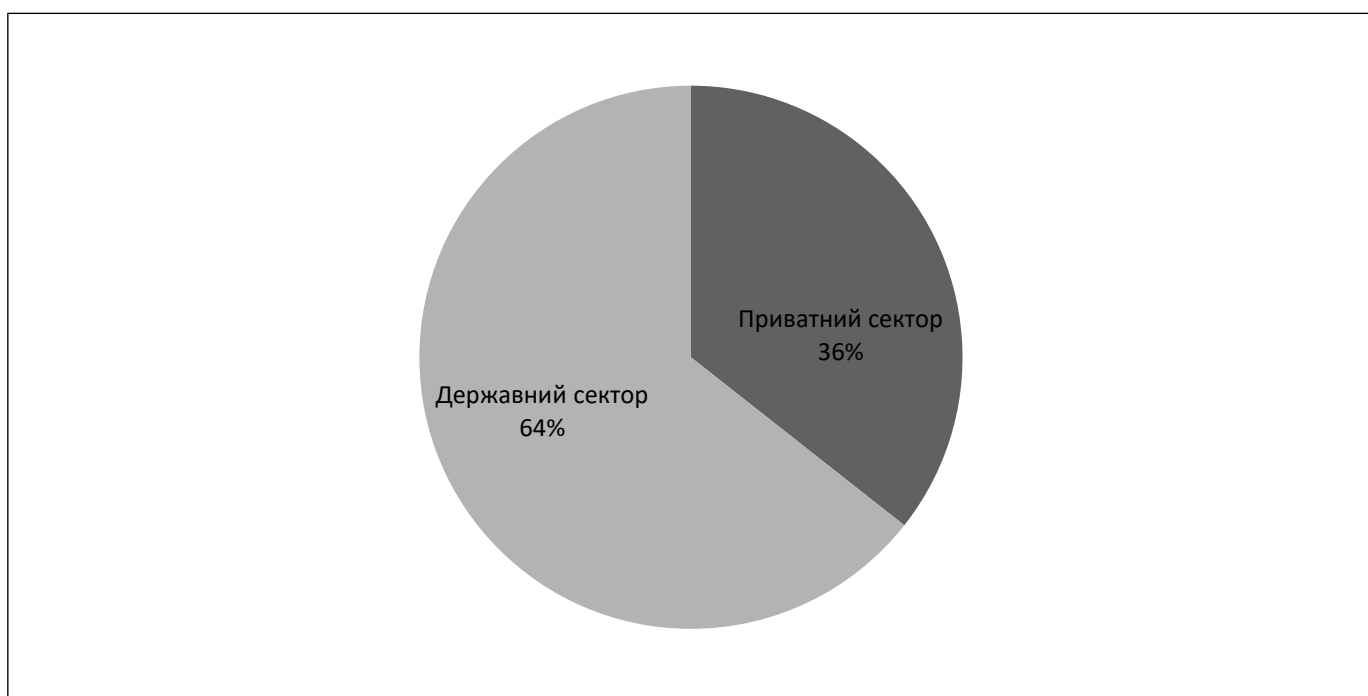

Рис. 3.5. Структура портфелю кредитів ЄБРР в Україні за секторами економіки (%)

Примітка: Побудовано автором за даними офіційного сайту Міністерства фінансів України

Перша група проектів впроваджувалася в Україні за рахунок МВФ і СБ, а інвестиційні проекти та проекти технічної допомоги – за фінансування СБ, ЄБРР.

Системне надання кредитів підтримує держави, що здійснюють запровадження макроекономічних реформ і реформ галузевої політики, і в

комплексі з підтримуваною МВФ стабілізаційною програмою призначене на полегшення переходу економіки до життєздатного росту і мінімізації рівня бідності.

Інвестиційне кредитування здійснюється відповідно до різних цілей і застосовується підприємствами у державному секторі (енергетика, телекомунікації) та приватними фірмами. Даний вид кредитів з кожним роком використовується все більше. МФО, здійснюючи проекти в Україні, досить часто допомагають бенефіціарам проектів знаходити джерела отримання міжнародної технічної допомоги.

Таблиця 3.4

Показники зовнішнього державного боргу України

Показники	2013	2014	2016	2017	2018
Загальна сума державного та гарантованого державою боргу, млрд. грн.	584,8	1 100,80	1 929,80	2 141,70	2 168,60
Загальна сума державного та гарантованого державою боргу, млрд. дол. США	73,16	69,81	70,97	76,31	78,32
Зовнішній борг, млрд. грн.	223,30	486,03	980,19	1 080,31	1 099,40
Зовнішній борг, млрд. дол.	28	31	36	38,49	39,71
1) за позиками, одержаними від міжнародних фінансових організацій	7,74	10,72	13,68	14,52	13,39
2) за позиками, одержаними від органів управління іноземних держав	0,91	1,04	1,68	1,76	1,73
3) за позиками від іноземних комерційних банків, ін. Іноземних фінансових установ	0	0	0	0	0,4
4) за випущеними цінними паперами на зовнішньому ринку	17,38	17,28	19,04	20,47	22,48
5) борг, не віднесений до інших категорій	1,90	1,78	1,65	1,75	1,71
Гарантований державою борг, млрд. грн.	104,6	153,8	278,98	307,98	308,13
Зовнішній борг, млрд. грн.	77,44	125,94	259,89	294,7	297,81
Зовнішній борг, млрд. дол. США	9,69	7,99	9,56	10,5	10,76
1) за позиками, одержаними від міжнародних фінансових організацій	2,03	2,54	7,02	8,18	8,56
2) за позиками, одержаними від органів управління іноземних держав	0,25	0,24	0,15	0,1	0,05
3) за позиками від іноземних комерційних банків, ін. Іноземних фінансових установ	3,88	3,27	2,28	2,1	2,03
4) за випущеними цінними паперами на зовнішньому ринку	3,4	1,81	0	0	0
5) борг, не віднесений до ін. категорій	0,13	0,12	0,11	0,12	0,11

Примітка: Побудовано автором за даними офіційного сайту Державної служби статистики України.

В Україні станом на 31.12.2018 року обсяг державного і гарантованого боргу досяг величини 2 168,6 млрд. грн або 78,32 млрд. дол. США, з якої 85,8% припадало на прямий державний борг, а 14,2% – на борг, гарантований державою. Зовнішній державний борг складав 64,4% у структурі загальної суми боргу, а внутрішній борг 35,6%.

Відзначено наявність широкого співробітництва України з різними МФО. Відповідно така співпраця впливає на обсяги загальних запозичень держави та розміри її зовнішнього державного боргу (див. Табл. 3.4).

Дані про загальні розміри запозичень від МФО в вигляді позик та гарантій під певні проекти представлені в табл. 3.5.:

Таблиця 3.5

Показники обсягів запозичень України від МФО

Показники	2013	2014	2016	2017	2018
Загальні розміри					
Розмір запозичень	7,74	10,72	13,68	14,52	13,39
Розмір гарантій	2,03	2,54	7,02	8,18	8,56
Частка позик в загальному державному борзі, %	10,58	15,36	19,28	19,03	17,10
Частка гарантій в загальному державному борзі, %	2,77	3,64	9,89	10,72	10,93
Частка позик в загальному зовнішньому борзі, %	27,71	34,78	37,95	37,72	33,72
Частка гарантій в загальному зовнішньому борзі, %	7,27	8,24	19,47	21,25	21,56
Темпи росту до початку періоду, %					
Розмір запозичень		138,50	176,74	187,60	173,00
Розмір гарантій		125,12	345,81	402,96	421,67
Частка позик в загальному державному борзі, %		145,15	182,20	179,85	161,60
Частка гарантій в загальному державному борзі, %		131,13	356,48	386,32	393,89
Частка позик в загальному зовнішньому борзі, %		125,51	136,93	136,13	121,68
Частка гарантій в загальному зовнішньому борзі, %		113,39	267,92	292,40	296,58
Темпи росту до попереднього року					
Розмір запозичень		138,50	127,61	106,14	92,22
Розмір гарантій		125,12	276,38	116,52	104,65
Частка позик в загальному державному борзі, %		145,15	125,53	98,71	89,85
Частка гарантій в загальному державному борзі, %		131,13	271,86	108,37	101,96
Частка позик в загальному зовнішньому борзі, %		125,51	109,10	99,41	89,38
Частка гарантій в загальному зовнішньому борзі, %		113,39	236,28	109,14	101,43

Примітка. Складено автором за даними офіційних сайтів Міжнародних фінансових організацій.

Станом на кінець лютого 2019 року обсяг запланованих внутрішніх запозичень на 2019 рік становив 240 млрд грн., що на 94% більше від суми запозичень, передбачених Законом України про Державний бюджет на 2018 рік. Така переорієнтація уряду на внутрішній ринок запозичень:

- посилюватиме ефект витіснення з ринку корпоративних позичальників, що стримуватиме відновлення кредитування;
- у разі переходу НБУ до більш м'якої монетарної політики, Міністерство фінансів, скоріше за все, не зможе швидко і суттєво знизити вартість запозичень.

Візуально вказані дані представлені на рис. 3.6 - 3.8.:

Рис. 3.6. Динаміка зміни загального та зовнішнього боргу України
(млрд. дол. США)

Примітка: Побудовано автором за даними офіційного сайту Міністерства Фінансів України.

На базі представлених даних можна зробити висновки про те, що:

- протягом останніх років в країні відбувалося зростання розмірів запозичень від МФО. При цьому особливо інтенсивно зростали саме позики від

МФО. Рівень зростання гарантій під проекти є меншим в порівнянні з рівнем зростання позик;

Рис. 3.8. Динаміка зміни обсягів залучених інвестицій від МФО за видами (%)

Примітка: Побудовано автором за даними офіційного сайту Міністерства Фінансів України.

- відповідно до цього зростала й частка позик в загальній структурі запозичень України від МФО.

Ризик негативного впливу політики державних запозичень та податкової політики на стан грошово-кредитної сфери України посилюватиметься в разі відтермінування отримання зовнішнього фінансування за існуючою програмою співпраці з МВФ stand-by, продовження недовиконання плану доходів Державного бюджету, недоотримання запланованих надходжень від приватизації, а також можливих труднощів із залученням як зовнішнього, так і внутрішнього фінансування.

Структура загальних інвестицій в Україну від різних видів МФО представлена на рис. 3.9.

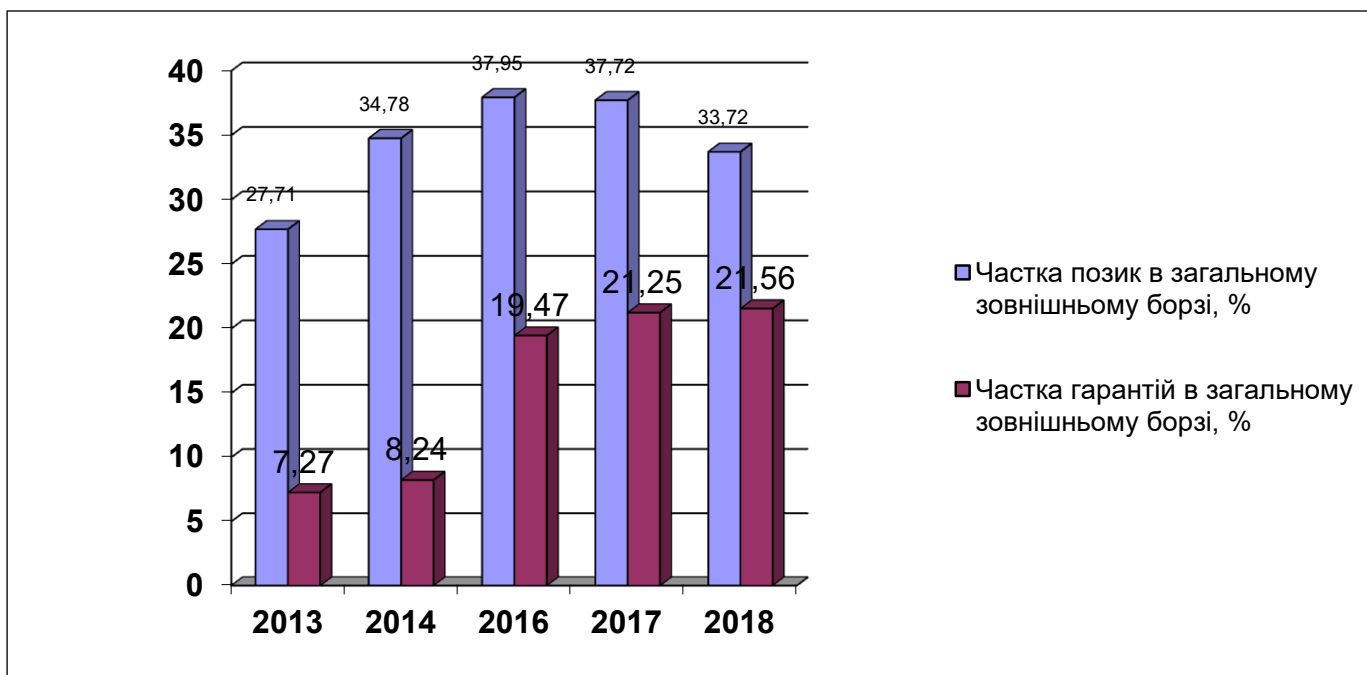

Рис. 3.8. Динаміка зміни обсягів залучених інвестицій від МФО за видами (%)

Примітка: Побудовано автором за даними офіційного сайту Міністерства Фінансів України.

Як видно з наведених даних, протягом досліджуваного періоду відбулося певне зростання частки позик від МФО в структурі загального боргу. Також відзначається й зростання частки позик в загальному борзі. При цьому таке зростання є більшим в порівнянні з зростанням частки позик.. Однак, незважаючи на таке зростання, поки ще частка позик перевищує частку гарантій на більш чим 10 %.

Отже можна зробити висновок, що Україна також тісно співпрацює з окремими МФО, зокрема з МВФ, МБРР та ЄБРР. Така співпраця почалася ще в 1992 році й триває донині. Так, в процесі співробітництва з МВФ Україна протягом 28 років отримала більше 30 млрд. дол. США фінансової допомоги.

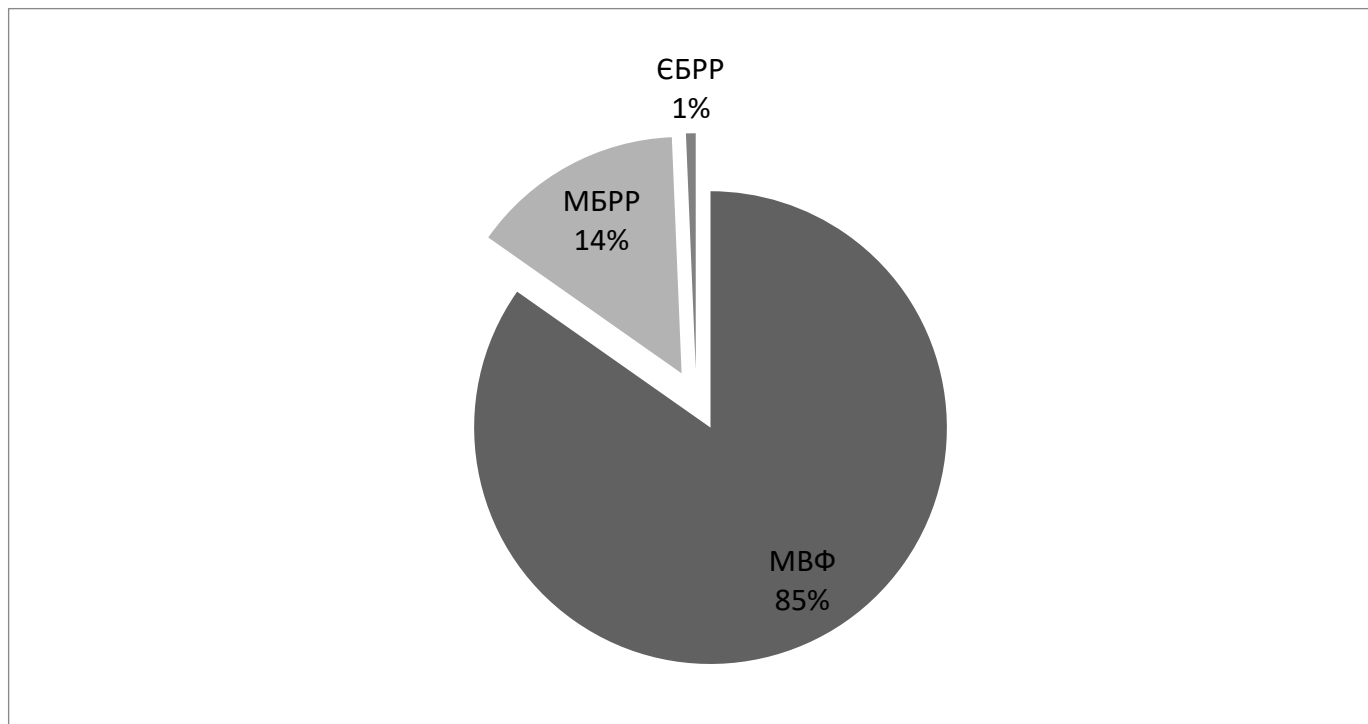

Рис. 3.9. Структура портфелю кредитів України за видами МФО (%)

Примітка: Побудовано автором за даними офіційного сайту Міністерства Фінансів України.

Також у відповідності до рекомендацій МВФ Україна змушена була виконати певні економічні реформи, що в певній мірі сприяли розвитку економіки нашої країни. Також інтенсивно взаємодіє Україна і з МБРР та ЄБРР, які реалізують в Україні певні проекти, наприклад підтримки агросектора, розвитку енергетики та ін. За роки незалежності України було реалізовано близько сотні таких проектів, що також позитивно сприяло розвитку нашої країни.

3.3. Проблеми та перспективи взаємодії України з міжнародними кредитно-фінансовими організаціями

Україна тісно співпрацює з різними МФО. Така співпраця характеризується як позитивними, так і негативними моментами.

Надання кредитів МФО Україні дає істотний позитивний ефект для економіки держави. Такі кредити сприяють збалансуванню платіжного балансу, підтриманню курсу національної валюти, підвищенню рівня валютних резервів, а також стимулюванню та проведенню капітальних вкладень в економіку, збільшенню

конкурентоспроможності підприємств та підвищення суспільного добробуту населення.

Слід відзначити й наявність певних недоліків взаємодії, що формуються в процесі розвитку кредитних відносин. По-перше, це істотне боргове навантаження, по-друге, довготермінова стагнація реального сектора економіки в умовах відсутності дієвих реформ, відтак зменшення можливостей отримувати кредитні ресурси, по-третє, дуже невисокі суверенні кредитні рейтинги, що визначають рівень ризику, а відповідно до цього і умови кредитування. Крім того істотними недоліками, яких потрібно позбавитися є нерівномірний графік погашення позик від МФО, що має істотний вплив на нерівномірне боргове навантаження у різні часові періоди і умови кредитування України від МФО. Крім того, актуальним є недопущення неефективності використання фінансових ресурсів, використання фінансових ресурсів не за призначенням та неможливість здійснення проектів після припинення фінансування.

Кожна з МФО використовує власні форми та механізми співробітництва з Україною.

Україна зацікавлена в наступних формах взаємодії [63]:

- забезпечення національних інтересів країни як рівноправного учасника міжнародного поділу праці, суб'єкта глобальних економічних та фінансових ринків;
- отримання та впровадження нових виробничих технологій, інвестицій та інформаційних технологій;
- отримання фінансової допомоги на умовах пільгового кредитування.

Основні інтереси співробітництва для МФО полягають у [63]:

- розробленні та запровадженні проектів макроекономічної стабілізації, структурних економічних реформ, екологічних проектів та подолання наслідків Чорнобильської катастрофи;
- моніторингу соціально-економічних і політичних процесів в Україні, розробки та контролю за виконанням обов'язкових до виконання рекомендацій;
- здійснення технічної допомоги за умови виконання поставлених по кожному конкретному проекту завдань тощо.

Відповідно до наведеного вище, на сьогодні основними міжнародними організаціями, з якими активно співпрацює Україна, є Міжнародний валютний фонд, Світовий та Європейський банки реконструкції і розвитку. Але цілий ряд причин обумовлює неефективне застосування отриманих кредитних ресурсів в Україні. Серед них [74]:

- дуже невисокий рейтинг інвестиційної привабливості економіки України;
- ризики економічного та політичного характеру, на які іноземні інвестори звертають велику увагу;
- нерозробленість відповідного законодавства;
- невизначеність пріоритетів ринкової перетворень в економіці країни;
- невисокий рівень розвитку валютного ринку;
- досить часта практична відсутність гарантій повернення кредитів;
- невисокий рівень розвитку виробничої і соціальної інфраструктур, інформаційно-комунікаційних систем.

То ж можна сказати, що взаємодія України з міжнародними кредитно-фінансовими організаціями має ряд як негативних, так і позитивних наслідків. Серед позитивних результатів слід виділити такі: формування необхідних валютних резервів для повернення позик із процентами, збільшення рівня конкурентоспроможності економіки України, збільшення кредитного рейтингу держави на глобальному фінансовому ринку, сприяння модернізації банківської та грошово-кредитної систем держави [63].

До недоліків взаємодії слід віднести: розвиток фінансової залежності країни від зовнішніх ресурсів, збільшення зовнішнього боргу країни, створення в країні «споживацького» типу економіки, трансформація проблеми обслуговування кредиту в проблему запозичення, падіння рівня життя населення в довгостроковій перспективі внаслідок підвищення тарифів на комунальні послуги, замороження соціальних виплат та ін. [63].

Взаємодія України з МВФ викликає неоднозначну оцінку як серед науковців, так і політиків. Деякі наголошують на тому, що взаємодія з МВФ позитивно

вплинула на темпи зростання економіки, що забезпечило позитивні загальноекономічні результати, підняла імідж держави і в результаті припинення співпраці може бути гальмування економічних реформ (пенсійної, житлово-комунальної тощо). В той же час інші відзначають, що позики МВФ створюють швидше довгострокову залежність, чим надають допомогу в короткостроковому періоді [54].

Взаємодії України з МВФ має ряд позитивних і негативних наслідків. Позитивними наслідками є [54]:

- запровадження реформ, до цілей яких належать яких є стабілізація економіки України та повернення її на шлях зростання;
- мінімізація дефіциту державного бюджету та поліпшення ситуації із платіжним балансом;
- стабілізація валютно-обмінного курсу гривні і посилення банківської системи, яка дасть можливість економіці розвиватися;
- підвищення золотовалютних резервів НБУ, що дасть змогу суттєво покривати імпорт;
- підвищення міжнародного авторитету України, що сприятиме доступу до коштів інших МФО та приватних інвесторів;
- зменшення тягаря з обслуговування зовнішнього боргу країни;
- реструктуризація частини зовнішнього боргу.

Крім того можна відзначити такі позитивні аспекти співпраці:

- довгострокові і дешеві позики МВФ (передбачають виплату процентів у розмірі близько 2 % річних від загальної суми боргу) значно зменшують проблеми платіжного балансу;
- НБУ має змогу продовження рекапіталізацію проблемних банків за рахунок коштів МВФ;
- завдяки фінансовим коштам від МВФ була послаблена проблема податкового дефіциту, частина фінансових ресурсів МВФ перекрыла видатки на погашення зовнішніх зобов'язань уряду та здійснення розрахунків за енергоносії;
- формування потрібних валютних резервів;

- забезпечення можливості реструктуризації зовнішнього боргу;
- проведення реформ, що є обов'язковою умовою для отримання кредитів від МВФ.

Однак, крім позитивних наслідків співпраці України й МВФ наявні ризики подальшого збільшення й виникнення нових негативних тенденцій, серед яких можна виділити такі:

- МВФ значно обмежує свободу дій в плані проведення економічної політики країн-позичальниць, оскільки надання кредитів здійснюється на умовах які він затверджує, а отже, може напряду впливати на економічний курс будь-якої держави;
- наявний не досить істотний контроль за наданими кредитами як з боку МВФ, так і з боку уряду України, а також неефективне їх використання зменшує стабільність економіки України. В той час, коли розвинуті держави інвестують високотехнологічні сфери, Україна використовує отримані у кредит фінансові ресурси на виплати зарплат, погашення заборгованостей тощо. Державні витрати перевищують бюджетні надходження і велика частина державного боргу йде саме на покриття державного дефіциту який часто виникає внаслідок необдуманих дії, як наприклад: різке збільшення заробітних плат, пенсій, збільшення витрат на обслуговування апарату держслужбовців в умовах економічної кризи та стагнації промислового виробництва;
- подальше зростання державного боргу через систематичне використання кредитів МВФ для покриття дефіциту платіжного балансу, Даний ризик є одним з головних, оскільки без системного реформування економіки урівноважити платіжний баланс в довгостроковій перспективі не можна буде забезпечити, а оцінюючи наявні результати діяльності уряду України загроза потрапити в боргову пастку, коли для погашення отриманих кредитів та процентів по них будуть братись нові, причому в більшому обсязі ;
- через надмірне залученню зовнішніх кредитів виникають ризики для макроекономічної стабільності, наприклад, нові кредити підвищують вразливість національної фінансової системи до зовнішніх шоків, наприклад різких коливань цін

на сировину, сталь чи продукцію АПК (головні статті експорту України), які можуть створити термінову додаткову потребу у валютних ресурсах, тоді як переважна їх частина повинна спрямовуватись на виплати по позиках що були отримані раніше.

Негативними результатами співпраці України з МВФ є те, що [71]:

- фінансові ресурси від МВФ можуть бути використані не на структурні реформи;
- витрачання фінансових ресурсів на фінансування дефіциту Державного бюджету;
- підвищення зовнішнього боргу держави;
- зростання тарифів, які сплачує населення, особливо комунальних платежів..

Серед основних недоліків взаємодії з МБРР науковці перелічують непрозорість системи відбору кредитних проектів (переважно на базі «міністерського лобіювання», а не відкритого тендеру або обговорення) та відсутності реальної оцінки ефективності реалізації проектів [91]. Так, наприклад, в 2011 році Рахункова палата виявила порушення (зловживання) по кожному із проектів, основними з яких стали: неякісна підготовка документації, проблеми організаційного характеру, що несвоєчасно усувалися, недоліки в плануванні та звітуванні про стан впровадження Проекту, а також неналежний рівень контролю за його виконанням на всіх стадіях реалізації.

Увагу вчених привертають до себе вимоги МВФ в плані заходів, котрі повинна здійснити Україна для отримання траншу. До найбільшого резонансу призвели соціальні вимоги: підвищення пенсійного віку для громадян, підвищення ціни на газ для оптимізація, упорядкування пільг тощо. МВФ має право вимагати від країни-позичальника усунення тих чи інших фінансових проблем в економіці[74].

На думку Бугай М. В., у співпраці України з МВФ переважають негативні наслідки. Протягом різних періодів відзначається неповне використання фінансових ресурсів, що були виділені МВФ відповідно до затверджених програм і механізмів кредитування. Це негативно впливає на кредитну історію нашої держави та є вагомим резервним ресурсом відносно фінансування здійснення як економічних, так

і соціальних реформ. Відповідно Україні необхідно звертати більшу увагу на розробку та виконання програм економічних дій, узгоджених з МВФ.

Як відзначає вказаний автор, в сучасних українських умовах можна констатувати, що співпраця з МВФ для України набуває кабального характеру. За досить короткий час такої «співпраці» Україна встигла стати чи не найбільшим його боржником, а рекомендації експертів МВФ веже стали прямими вказівками для влади України, які до того ж безвідмовно виконуються[54].

Фахівці також відзначають, що МВФ, який має статус лише міжнародного кредитодавця, почав диктувати нашій державі, у якому напрямі їй розвивати економіку, якої соціальної політики дотримуватися, на що підвищувати ціни та які реформи проводити. У відмінності від України, розвинені держави не використовують його рекомендацій .

Незважаючи на наявність певних недоліків, співпраця України та МФО буде продовжена й надалі.

Потреба переосмислення перспектив співробітництва з МФО була встановлена розпорядженням Кабінету Міністрів України «Про схвалення Концепції планування, залучення, ефективного використання та моніторингу міжнародної технічної допомоги і співробітництва з міжнародними фінансовими організаціями» від 20 жовтня 2011 року .

Реалізація Україною програм з МВФ є одним з основних факторів формування її інвестиційного клімату, підвищення довіри до макрофінансової стабільності економіки [73]. Україні потрібно підвищити контроль за цільовим використанням ресурсів, сприяти збільшенню інвестиційної привабливості та кредитоспроможності вітчизняних підприємств, диференціювати джерела фінансових ресурсів за рахунок розширення ринкової складової. За використанням такого механізму можливо поглибити участь країни на світових фінансових ринках та мінімізувати залежність економіки України від коштів МВФ [73].

Що ж стосується перспектив співпраці України та МВФ, то потрібно відзначити, що така співпраця є насамперед важливою з огляду на необхідність збереження позитивного іміджу держави, що буде сприяти збільшенню її кредитного

рейтингу на глобальних фінансових ринках, зниженню процентних ставок за позиками, дозволить зберігати привабливість для іноземних інвесторів [57].

Позики МВФ стимулюють зростання споживання, сприяють удосконаленню банківської та грошово-кредитної системи країни, отриманню іноземних інвестицій, сприяють розвиток торгівлі. Питання про взаємодію з МВФ перебуває швидше в політичній площині, і його вплив на економіку України буде мати лише опосередкований характер, як і рішення щодо надання чергового траншу кредиту знаходиться у прямій залежності від політичної волі керівництва держави [35].

МВФ надає Україні довгострокові, відносно дешеві позики, які сприяють вирішенню проблем платіжного балансу, з вимогою виконання певних умов. Але Україна не завжди забезпечує виконання всіх вимог МВФ, що призводить до затримки подальшого отримання кредитних ресурсів. Україна могла б обмежитись консультативною підтримкою фахівців МВФ. Таку практику відносин з МВФ запровадили Польща, Чехія, Угорщина по закінченню фінансових програм, направлених на підтримку переходу національних економік до ринкових відносин. Це, звичайно, не означає виходу цих країн, а потім - і України, з ринків зовнішніх позик. Головними кредиторами України, як видно, будуть залишатися СБ, ЄБРР та приватні інвестори. Однак на той час основними позичальниками з української сторони повинні би стати окремі суб'єкти підприємницької діяльності.

Отже, продовження взаємодії України з МВФ може забезпечити користь економіці країни, але при цьому присутні й деякі ризики. Продовження співпраці з МВФ повинне стати гарантією проведення структурних реформ в українській економіці. Другий позитивний момент - внутрішня і зовнішня стабільність, підтримка курсу, покриття дефіциту бюджету. Разом із тим робота програми МВФ означає можливість появи ризиків, зокрема кошти від МВФ можуть бути витрачені на структурні реформи. Другим ризиком є збільшення державного боргу.

Подальша співпраця України з МВФ є об'єктивно необхідною та доцільною, оскільки [59]:

- кредитні ресурси МВФ в істотній мірі є дешевими, за тих, що залучаються на міжнародних фінансових ринках;

- від особливості взаємовідносин з МВФ залежить інвестиційна привабливість країни для інших світових організацій, що координують свої дії з МВФ;

- взаємодія з МВФ сприяє інтеграції України у глобальну фінансову систему, у якій МВФ належить провідна роль і є кредитором останньої інстанції;

- підвищуються можливості України щодо використання консультативних, експертних та аналітично-прогнозних послуг МВФ, що в умовах глобалізації має пріоритетне значення.

Слід відзначити, що вчені виділяють наступні стратегічні задачі, на вирішенні яких необхідно зосередитись під час розвитку партнерства з МВФ:

1. інтенсивна робота з розробки законодавства для контролю за зовнішніми кредитами;

2. формування спеціальних інститутів, завданнями яких повинні стати:

- аналіз кредитних програм;

- контроль за ефективністю використання отриманих позикових ресурсів;

- розробка стратегії використання зовнішніх позик;

3. підвищення ефективності реформ, що плануються до проведення в Україні, шляхом ґрунтовного вивчення досвіду їх реалізації у державах зі ідентичними економічними та геополітичними параметрами;

4. збільшення міжнародного кредитного рейтингу України з метою формування інвестиційно-привабливого клімату для подальшого забезпечення розвитку стратегічних сфер економіки.

З урахуванням наведених задач, можна відзначити наступні принципи розвитку співробітництва з МВФ:

- альтернативність джерел кредитування;

- розширення застосування можливостей МВФ для забезпечення розвитку країни завдяки проведенню консультацій, вивчення результатів моніторингових досліджень МВФ та інших заходів, які не передбачають надання державних гарантій або фінансових зобов'язань;

- концентрація ресурсів МВФ на стратегічних напрямках реалізації державної політики;

- якісний аналіз проектної документації, що надається для фінансування через можливості МВФ, задля визначення доцільності залучення зазначених кредитних ресурсів.

Стосовно співпраці України з СБ, то можна зауважити, що на сьогодні Україна зможе отримати максимальний соціально-економічний результат від взаємодії з СБ на наступних засадах [74]:

- головним принципом взаємодії повинна бути максимальна відповідність форм та способів надання допомоги СБ потребам економічного та соціального розвитку України;

- співпраця повинна бути спрямована на створення потужної у політичному, економічному та фінансовому плані країни. У відповідності до цього, така взаємодія повинна забезпечувати зростання економіки, що підтверджуватиметься якісними змінами важливих соціально-економічних індикаторів;

- рішення про залучення кредитних ресурсів СБ слід приймати на основі ретельного аналізу порівняльних переваг отримання кредитів у СБ відносно кредитування від інших джерел на основі чітко встановлених критеріїв і виключно за умови неможливості виділення фінансових ресурсів з державного бюджету, комерційного кредитування або надання приватних гарантій;

- залучення фінансових ресурсів СБ може здійснюватися тільки за умови забезпечення їх ефективного і повного застосування та отримання відповідних позитивних економічних ефектів, які будуть реальними джерелами погашення боргів;

- диверсифікація механізмів взаємодії зі СБ як один з головних принципів визначає необхідність урізноманітнення тих механізмів і використання в кожному конкретному випадку максимально оптимального з них, що дасть змогу з найбільшою віддачею використовувати існуючі можливості взаємодії;

- характер, обсяги і форми взаємодії не можуть негативно впливати на національну економічну безпеку, а тому рівень заборгованості повинен бути лімітованим з метою недопущення боргової залежності нашої держави [74].

Необхідним шляхом до збільшення ефективності залучення та використання ресурсів СБ, особливо в нинішніх складних умовах, повинна стати розробка та впровадження дієвої системи підготовки та управління запозиченнями. Базою такої стратегії повинні стати середньо та довгострокові державні програми соціально-економічного розвитку України.

Значний акцент у подальших стосунках зі СБ повинний ґрунтуватися на підвищенні ролі та відповідальності України. Так, потрібно відзначити, що вона повинна брати більш активну участь в ініціюванні проєктів, а не чекати на пропозиції, що надійдуть від СБ. Україні потрібно розвинути й закріпити відповідальність міністерств та інших державних органів, на котрі були покладені функції з підготовки та реалізації того чи іншого проєкту [74].

Отже, співпраця з МФО має велике значення для реформування економіки України. Сучасна складна соціально-економічна ситуація змушує нашу країну звертатися за позиками. Відносно подальшого співробітництва, то партнерство є досить важливим, а відмова в наданні фінансових ресурсів негативно вплине на стабільність української економіки.

Взаємодія України з МФІ сприяє поліпшенню макрофінансових показників, формуванню конкурентного ринкового середовища, стабілізації національної грошової одиниці, активізації інвестиційного процесу та розвитку приватного підприємництва. Необхідно пам'ятати, що залучені додаткові кошти від даних організацій спрямовуються на подолання певних проблем в економіці держави. Україні вкрай необхідно придивитися до власного стану економіки та до ситуації, яка склалася в соціальній сфері [63].

Також доцільно пам'ятати, що доки Україна буде знаходитися в залежності від кредитування МФО, доти існуватимуть загрози фінансовій безпеці держави, істотно збільшуватися державний борг та загроза суверенітету держави. Однак, для забезпечення подальшої взаємодії України з міжнародними інститутами потрібне, в

першу чергу, активне втручання країни в стимулювання, заохочення взаємодії з іноземними партнерами. Незважаючи на прогресивні кроки України на шляху співробітництва з міжнародними фінансовими організаціями, наявні істотні перепони, такі як: недосконалість законодавчої бази та її невідповідність міжнародним нормам, систематичне невиконання Україною взятих на себе зобов'язань по міжнародних програмах взаємодії через припинення фінансування проектів зі свого боку, нецільове застосування наданих коштів. Але незважаючи на те, що наслідки співробітництва з даними організаціями є досить неоднозначними, економічний стан країни змушує її звертатися до фінансових організацій за кредитними коштами.

То ж можна зробити висновки, що взаємодія України з МФО позитивно вплинула на розвиток країни. За сприяння МФО Україні вдалося уникнути фінансових криз, стимулювати розвиток окремих секторів економіки, реалізувати багато надзвичайно соціально важливих проектів. Однак в, при цьому наявні й певні проблеми в співпраці України з МФО, наприклад нераціональне використання коштів, отриманих від МФО, неадекватність вибору варіантів фінансування проектів, формування певної фінансової залежності від МФО, зростання рівня загальнодержавного боргу й ін. Однак, незважаючи на наявні проблеми, Україна й надалі буде взаємодіяти з цими організаціями, оскільки поки що вона дуже потребує в залученні фінансових інвестиційних ресурсів, яких поки що в країні недостатньо. Перспективними й надалі будуть залишатися співпраця з МВФ – як фінансова, так і технічна допомога, а також підтримка від МБРР та ЄБРР різних проектів розвитку окремих секторів економіки нашої країни.

Висновки до розділу 3

1. МФО здійснюють дуже вагомий вплив на світову економіку. Такий вплив, в першу чергу, обумовлений різними програмами надання допомоги МВФ країнам-членам. МВФ сприяє інтеграції світової економіки, забезпечує стабільність функціонування міжнародної валютної системи, допомагає країнам боротися з

бідністю та ін. Однак при цьому деякі науковці відзначають й наявність певних негативних наслідків від діяльності МФО, наприклад формування кредитної залежності країн від цих організацій, нераціональну розробку програм надання допомоги, невисоку ефективність програм надання допомоги, політичний вплив на діяльність суверенних держав та ін.

2. Україна також тісно співпрацює з окремими МФО, зокрема з МВФ, МБРР та ЄБРР. В процесі співробітництва з МВФ Україна отримала більше 30 млрд. дол. США фінансової допомоги. Також у відповідності до рекомендацій МВФ Україна змушена була виконати певні економічні реформи, що в певній мірі сприяли розвитку економіки нашої країни. Також інтенсивно взаємодіє Україна і з МБРР та ЄБРР, які реалізують в Україні певні проекти, наприклад підтримки агросектора, розвитку енергетики та ін. За роки незалежності України було реалізовано близько сотні таких проектів, що також позитивно сприяло розвитку нашої країни.

3. Взаємодія України з МФО позитивно вплинула на розвиток країни. За сприяння МФО Україні вдалося уникнути фінансових криз, стимулювати розвиток окремих секторів економіки, реалізувати багато надзвичайно соціально важливих проектів. Однак в, при цьому наявні й певні проблеми в співпраці України з МФО, наприклад нераціональне використання коштів, отриманих від МФО, неадекватність вибору варіантів фінансування проектів, формування певної фінансової залежності від МФО, зростання рівня загальнодержавного боргу й ін. Однак, незважаючи на наявні проблеми, Україна й надалі буде взаємодіяти з цими організаціями, оскільки поки що вона дуже потребує в залученні фінансових інвестиційних ресурсів, яких поки що в країні недостатньо. Перспективними й надалі будуть залишатися співпраця з МВФ – як фінансова, так і технічна допомога, а також підтримка від МБРР та ЄБРР різних проектів розвитку окремих секторів економіки нашої країни.

ВИСНОВКИ

Дослідження, проведене в магістерській роботі, присвячене аналізу питань впливу міжнародних кредитно-фінансових організацій на світову та українську економіку. Проведене дослідження дає змогу зробити наступні загальні висновки:

1. Міжнародні кредитно-фінансові організації – це різноманітні об'єднання держав чи установ, які виконують функції регулювання міжнародних валютних, фінансових і кредитних відносин, здійснюють дослідження з проблем валютно-кредитної і фінансової сфер світового господарства, виробляють рекомендації і пропозиції. Основними цілями МФО слід вважати сприяння стійкому розвитку світової економіки, прискорення міжнародних економічних інтеграційних процесів, стабілізація міжнародних валютних відносин, надання економічної допомоги різним країнам. Серед всіх МФО особливо виділяють такі, як Міжнародний Валютний Фонд (МВФ), Світовий Банк (до складу якого входять Міжнародний банк реконструкції та розвитку МБРР, міжнародна асоціація розвитку МАР, Міжнародна фінансова корпорація МФК, Багатостороннє Агенство з інвестиційних гарантій БАГІ, Міжнародний центр про врегулюванню інвестиційних суперечок), різні регіональні банки реконструкції та розвитку, зокрема Європейський, Азійський та ін., Банк міжнародних розрахунків й інші МФО.

2. Одним з найважливіших МФО сучасності є Міжнародний Валютний Фонд, який здійснює різні види допомоги країнам-членам, переважна більшість яких має фінансовий характер в вигляді різних видів кредитування. Крім надає державам певну технічну допомогу. Крім того, в процесі своєї діяльності МВФ здійснює й нагляд за діяльністю країн-членів для визначення відповідності дій країн рекомендаціям МВФ. Також дуже важливим МФО сучасності слід вважати Світовий Банк. Його структурні підрозділи – МБРР та МАР надають допомогу країнам-членам в реконструкції їх економіки. На відміну від МВФ допомога від СБ надходить переважно у вигляді різних проектів, спрямованих на підтримку окремих секторів економіки чи суспільної діяльності. Ще одним важливим МФО сучасності

є Європейський банк реконструкції та розвитку. ЄБРР реалізує велику кількість різних проектів, переважно в країнах Центральної та Східної Європи.

3. МФО здійснюють вагомий вплив на світову економіку, який, обумовлений різними програмами надання допомоги МВФ країнам-членам. МВФ сприяє інтеграції світової економіки, забезпечує стабільність функціонування міжнародної валютної системи, допомагає країнам боротися з бідністю та ін. Однак можна зауважити й наявність певного негативного впливу, наприклад формування кредитної залежності країн від МФО, нераціональну розробку програм надання допомоги, невисоку ефективність програм надання допомоги, політичний вплив на діяльність суверенних держав та ін.

Позитивний вплив МФО на світову економіку полягає в забезпеченні її стабільності, особливо стабільності економіки в окремих регіонах світу. Також МФО позитивно впливають на процес розвитку окремих регіонів світу та окремих країн. Крім того, позитивний вплив МФО можна віднайти в забезпеченні подальшої інтеграції країн світу, стабілізації фінансових ринків та ін. В той же час певний негативний вплив МФО може проявлятися в формуванні залежності окремих країн від цих організацій, а також в недосконалості програм забезпечення розвитку окремих країн, які розробляються цими країнами разом з МФО. Відповідно саме на ці аспекти й повинні звертати увагу МФО при розробці подальших стратегій своєї діяльності.

4. Україна тісно співпрацює з окремими МФО, зокрема з МВФ, МБРР та ЄБРР, які реалізують в країні певні проекти, зокрема, підтримки агросектора, розвитку енергетики та ін. За роки незалежності України було реалізовано близько сотні таких проектів, що також позитивно сприяло розвитку нашої країни.

5. Взаємодія України з МФО позитивно вплинула на розвиток країни - за сприяння МФО Україні вдалося уникнути фінансових криз, стимулювати розвиток окремих секторів економіки, реалізувати багато надзвичайно соціально важливих проектів.

Проведене дослідження дало змогу зробити висновки, що в співробітництві України з різними МФО наявні й певні проблеми в співпраці України з ними,

наприклад нераціональне використання коштів, отриманих від МФО, неадекватність вибору варіантів фінансування проектів, формування певної фінансової залежності від МФО, зростання рівня загальнодержавного боргу й ін. Вказані недоліки вимагають розробки та вжиття відповідних заходів, які б дали змогу подолати відповідні недоліки, наприклад більш ґрунтовної розробки нормативно-правової бази й ін.

Співпраця України з МФО буде актуальною й надалі. При цьому перспективними напрямками подальшого співробітництва України з МФО надалі будуть як фінансова, так і технічна допомога МВФ, а також підтримка від МБРР та ЄБРР різних проектів розвитку окремих секторів економіки країни. Однак досягнути максимального позитивного результату можна буде лише в разі вирішення відзначених негативних наслідків та проблем співпраці.

Отже в цілому можна відзначити, що МФО здійснюють надзвичайно вагомий вплив як на світову, так і на українську економіку. І такий вплив буде зберігатися й надалі, та навіть більше поступово він буде зростати, що відзначають багато науковців. Тому наша країна повинна чітко визначити стратегію своєї взаємодії з різними МФО та здійснювати адекватну раціональну політику своєї співпраці з ними.

СПИСОК БІБЛІОГРАФІЧНИХ ПОСИЛАНЬ ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бюджетний кодекс України від 01.01.2018 №2456-VI. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua>.
2. Закон України «Про вступ України до Міжнародного валютного фонду, Міжнародного банку реконструкції та розвитку, Міжнародної фінансової корпорації, Міжнародної асоціації розвитку та Багатостороннього агентства по гарантіях інвестицій : Закон України» від 3 червня 1992 р. - 2402-XII [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua>
3. Про затвердження плану заходів з реалізації Стратегії реформування системи управління державними фінансами на 2017 – 2020 роки : розпорядження КМУ від 24.05.2017 № 415-р. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua>.
4. Про затвердження плану пріоритетних дій Уряду на 2016 рік : розпорядження КМУ від 27.05.2016 № 418-р. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/418-2016-p>.
5. Про порядок підготовки, реалізації, проведення моніторингу та завершення реалізації проектів економічного і соціального розвитку України, що підтримуються МФО : постанова КМУ від 27.01.2016 № 70. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/70-2016-%D0%BF>.
6. Про створення єдиної системи залучення, використання та моніторингу міжнародної технічної допомоги : постанова КМУ від 15.02.2002 № 153. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/153-2002-%D0%BF>.
7. Статті Угоди про створення Міжнародного Банку Реконструкції і Розвитку від 30.01.2009 № 996_028. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua>.
8. Антикризове управління національною економікою : монографія / [І. Малий, І. Радіонова, Л. Ємельяненко та ін.] / за заг. ред. І. Малого. К.: КНЕУ, 2017. – 368 с.

9. Ботон Дж., Брэтфорд К. Глобальное управление: новые участники, новые правила // Финансы и развитие. Вашингтон: МВФ, 2014. – № 44(4) – С.10-14.
10. Васютинська Л.А. Міжнародні фінанси Навчальний посібник /Л.А. Васютинська – Одеса ФОП Бондаренко М.О., 2017. – 310 с.
11. Вонсович В.О. Вплив міжнародного кредитування на стан та перспективи розвитку економіки України : матер. II Всеукр. наук.-практ. заочної конф. «Наука України. Перспективи та потенціал» / В.О. Вонсович, В.Ю. Данилишин. - Д.:ВГО «НоваОсвіта», 2011. – С. 31.
12. Данилишин Б. М. Співробітництво з МВФ: проблеми і перспективи. URL: https://dt.ua/macrolevel/spivrobotnictvo-z-mvf-problemi-i-perspektivi-_html
13. Звіт Рахункової палати України за 2017 рік. К.: 2018. – 316 с.
14. Іванов С. М. Унормування співробітництва з МФО в контексті запобігання дестабілізації національної економіки / С. М. Іванов, К. В. Клименко, М. В. Савостьяненко // Фінанси України, 2018. – № 5. – С. 41-55.
15. Клименко К. В. Зарубіжний досвід співробітництва з Міжнародних банком реконструкції та розвитку і Міжнародною асоціацією розвитку // Наукові роботи НДФІ, 2017. – Вип. 1. – С. 16-40.
16. Кожухова Т. В. Фінансування та трансформація глобальної системи фінансування сталого розвитку: монографія. Кривий Ріг: Видавець ФОП Чернявський Д.О., 2017. – 336 с.
17. Козелецький П. С., Кравченко А. В. Проблеми зовнішнього державного боргу України, його обслуговування та регулювання // Економічний простір. – 2013. – №71. – С.56-65.
18. Колосова В. П. Фінанси міжнародних інституцій в Україні : монографія. К.: КНТЕУ. 2016. – 504 с.
19. Кульбіда М. В. Кредитування МВФ країн, що розвиваються // Інтелект XXI століття: наук. журнал. 2018. – №4. – С. 13-18.
20. Кульбіда М. В. Напрями вдосконалення співробітництва України та МВФ // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія

«Міжнародні економічні відносини та світове господарство»: наук. журнал. 2018. – Вип. 22(2). – С. 50-54.

21. Кульбіда М. В. Основні напрями підвищення ролі міжнародних фінансових організацій у регулюванні міжнародних економічних відносин // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Міжнародні економічні відносини та світове господарство»: наук. журнал. 2016. – Вип. 6(2). – С. 31-36.

22. Кульбіда М. В. Роль міжнародних фінансових інституцій в міжнародній фінансовій архітектурі / Економіка, фінанси та управління: проблеми та сучасні шляхи розвитку: матеріали міжн. наук.-прак. конф. (Львів, 25-26 грудня 2015). 2015. – Ч. 1. – С.17-19.

23. Кульбіда М. В. Роль Світового банку у сучасній світовій економіці // Інтелект ХХІ століття: наук. журнал. 2019. – №3. – С.16-22.

24. Кульбіда М. В. Сучасні проблеми співробітництва України з міжнародними фінансовими організаціями // Сучасні можливості забезпечення соціально-економічного розвитку країн: матеріали доповідей міжн. наук.-практ. конф. (м. Ужгород, 16 вересня 2017 року), 2017. – С. 22-24.

25. Кульбіда М. В. Управління зовнішнім боргом України у контексті співпраці з МФО / Стратегії розвитку України: наук. журнал. 2018. №1. С. 149-155.

26. Стігліц Дж. Глобалізація та її тягар: /Дж. Стігліц пер. з англ. К.: Академія, 2003. – 388 с..

27. Манаєнко І. М. Співпраця України з МВФ. Збірник наук. праць «Сучасні підходи до управління підприємством». 2017. Режим доступу: <http://spu.fmm.kpi.ua/article/view/106885/103611>.

28. Мицюк С., Мегей В. Сучасний стан та перспективи співпраці України з міжнародними фінансовими організаціями // Вісник КНУ. Економіка, 2015. – Вип. 12 (177). – Режим доступу: <http://bulletin-econom.univ.kiev.ua>.

29. Полковниченко С. О. Залучення зовнішніх державних запозичень та їх вплив на розвиток економіки України / Глобальні та національні проблеми

економіки: наук. журнал. Миколаїв: МНУ ім. В. Сухомлинського, 2017. – Вип. 20. – С. 194-199.

30. Сведенцов В. Л. Новые международные региональные банки развития / В. Л. Сведенцов // Мир новой экономики, 2017. – Вып. 1. – С. 55-59.

31. Сіденко В. Р. Глобальні структурні трансформації та тренди економіки України // Економіка і прогнозування, 2018. – № 2. – С. 7-28.

32. Терещенко Г. М. Проблеми та перспективи залучення ресурсів міжнародних фінансових організацій / Г. М. Терещенко, О. І. Капленко, Х. І. Северіна Х. І. // Наукові праці НДФІ. 2017. – № 3 (80). – С. 111-120.

33. Україна та Світовий банк: досвід та перспективи співпраці. Матеріалу круглого столу. Національний інститут стратегічних досліджень при президентові України. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.niss.gov.ua/articles/1584>.

34. Федоров В. А. Управління зовнішнім державним боргом суверенної України / В. А. Федоров // Правові та інституційні механізми забезпечення розвитку держави та права в умовах євроінтеграції : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (20 травня 2016 р., м. Одеса) : у 2 т. Т. 1 / відп. ред. М. В. Афанасьєва. Одеса : Юридична література, 2016. – С. 109-112.

35. Шинкар В. А. Міжнародний валютний фонд та його вплив на глобальну макроекономічну політику / Шинкар В. А., Яцко Л. Б., Яцко Г. В // Науковий вісник УжНУ, 2016. – № 6 (3). – С. 148-151.

36. Collins D. An Introduction to International Investment Law. Cambridge, Cambridge University Press, 2017. 366 p.

37. Filippini F., De la Torre A., Ize A. The Commodity Cycle in Latin America – Mirages and Dilemmas, LAC Semi-annual Report (April), World Bank, Washington, DC, 2016. 64 p.

38. IMF Financial Operations 2018 / Finance Department, International Monetary Fund. Washington, D. C.: IMF, April 2018. – 196 p.

39. Hale T., Held D., Young K. Gridlock: Why Global Cooperation Is Failing When We Need It Most. Cambridge: Policy Press, 2013. – 377 p.

40. Kulbida M. International Monetary Fund and East Asia: Developments, Challenges, and Lessons Learned. *Baltic Journal of Economic Studies*. Riga: Baltija Publishing, 2017. – 3(5). – P. 244-251.
41. WorldBank. Україна - Концепція партнерства з країною на 2017–2021 роки. К.: World Bank Group, 2017. – 96 с.
42. Carrasquilla, A. M. Latin America Economic Integration and the Role of Regional Financial Institutions.
43. *In Building a Latin America Reserve Fund: 35 Years of FLAR* / ed. by G. P. Rubio. Bogota: FLAR, 2015. – 300 p.
44. <https://www.worldbank.org> – офіційний сайт Групи Світового банку.
45. <http://www.ukrstat.gov.ua> – офіційний сайт Державна служба статистики України.
46. <http://www.imf.org> – офіційний сайт Міжнародного валютного фонду.
47. <https://www.minfin.gov.ua> – офіційний сайт Міністерства фінансів України.
48. <https://www.ebrd.com> – офіційний сайт Європейський банк реконструкції та розвитку.
49. Антоненко І. Співробітництво України з міжнародними фінансово – кредитними організаціями – шлях до стабільності та розвитку в період кризи. // [Електронний ресурс] /І. Антоненко – Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/Evu/2009_13/АПопепко.pdf.
50. Бугай М. В., Довгострокові перспективи співпраці України з Міжнародним Валютним Фондом [Електронний ресурс]. /М. В., Бугай – Режим доступу: http://pravoisuspilstvo.org.ua/archive/2017/2_2017/part_2/41.pdf.
51. Годовой отчет МВФ 2015 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.imf.org/external/russian/pubs/ft/ar/2015/pdf/ar15_rus.pdf.
52. Експертний звіт «Аналіз управління державним боргом України». [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://optimacenter.org>.

53. Інформаційно аналітична довідка про стан співробітництва України з Міжнародним банком реконструкції та розвитку (МБРР) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://dialog.me.gov.ua>.
54. Історія співробітництва України та МВФ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.minfin.gov.ua>.
55. Колінець Л.Б. Роль МВФ в антикризовому управлінні [Електронний ресурс]. /Л.Б. Колінець – Режим доступу: <http://bses.in.ua>.
56. Кульбіда М. В. Основні напрями підвищення ролі міжнародних фінансових організацій у регулюванні міжнародних економічних відносин // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Міжнародні економічні відносини та світове господарство»: наук. журнал. 2016. – Вип. 6(2). – С. 31-36.
57. Ксендзук В.В. Аналіз діяльності Міжнародного Валютного Фонду в умовах глобалізаційних економічних процесів [Електронний ресурс]. /В.В. Ксендзук - Режим доступу: <http://www.irbis-nbuv.gov.ua>.
58. Кульбіда М. В. Роль міжнародних фінансових інституцій в міжнародній фінансовій архітектурі / Економіка, фінанси та управління: проблеми та сучасні шляхи розвитку: матеріали міжн. наук.-прак. конф. (Львів, 25-26 грудня 2015). 2015. Ч. 1. С.17-19.
59. Лобас М.Г. Міжнародні фінансові організації та їх значення для економічного розвитку країн. с.1-8. // [Електронний ресурс] /М.Г. Лобас – Режим доступу: <http://www.nbuv.gov.ua>.
60. Міжнародні валютно-кредитні відносини. Навч. Посіб. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://pidruchniki.com>.
61. Петрик О. А., Батковський В. Фінансові програми МВФ для надання фінансової допомоги країнам/ Петрик О., Батковський В.// Вісник НБУ – 2014. – №6.
62. Донських М. С., Костишина О. Я. Роль міжнародних фінансових організацій в сучасній світовій економіці [Електронний ресурс]. /М. С., Донських О. Я. Костишина – Режим доступу: <http://www.rusnauka.com>.

63. Мегей В. Сучасний стан та перспективи співпраці України з міжнародними фінансовими організаціями [Електронний ресурс] /В. Мегей. – Режим доступу: <http://bulletin-econom.univ.kiev.ua>.
64. Міжнародна економіка. Навч. Посіб. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <https://pidruchniki.com>.
65. Міжнародний Банк реконструкції та розвитку. /Міжнародні валютно-кредитні відносини. Навч. Посіб. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <https://pidruchniki.com>.
66. Міжнародний кредит. Навч. Посіб. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: https://www.vuzlib.su/me_kneu/4-4.htm.
67. Міжнародні валютно-кредитні відносини. Навч. Посіб. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <https://pidruchniki.com>.
68. Міжнародні валютно-кредитні відносини. Навч. Посіб. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <https://pidruchniki.com>.
69. Міжнародні валютно-фінансові відносини. Навч. Посіб. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: https://uchebnik-ekonomika.com/ekonomika-stran_725/232-mijnarodni-valyutno-finansovi-27014.html.
70. Міжнародні валютно-фінансові організації. [Електронний ресурс] . - Режим доступу: <https://studopedia.com.ua>.
71. Нестеренко Ж. К. , Шелемех Є. В. Співробітництво України з МВФ: стан та перспективи [Електронний ресурс]. /Ж. К. Нестеренко - Режим доступу: <http://www.economy.nauka.com.ua>.
72. Олійник А. А. Міжнародні фінансові організації як складова фінансової глобалізації [Електронний ресурс]./А.А. Олійник - Режим доступу: <http://www.economy.nauka.com.ua>.
73. Офіційний сайт Міжнародного валютного фонду [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.imf.org>.
74. Партнерство Світовий банк - Україна Огляд програм в країні. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.worldbank.org/content/dam/Worldbank/document/Ukraine-Snapshot-ukr.pdf>.

75. Скоробогатова Н. Є. Ефективність співробітництва України з міжнародними фінансовими організаціями [Електронний ресурс]. /Н. Є. Скоробогатова - Режим доступу: http://skorobogatova.edu.kpi.ua/wp-content/uploads/2017/09/Skorobogatova_statya.pdf.

76. Співробітництво України з міжнародними фінансовими інституціями [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <https://mfa.gov.ua/ua/about-ukraine/economic-cooperation/ifo-projects> Головна / Про Україну / Економічне співробітництво / Співробітництво України з міжнародними фінансовими інституціями.

77. Україна та Світовий банк: досвід та перспективи співпраці. Матеріали круглого столу. Національний інститут стратегічних досліджень при президентові України. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.niss.gov.ua>.

78. Федішин М.П. Петрик Д.С. Співпраця України з Міжнародним Валютним Фондом: проблеми та перспективи [Електронний ресурс]. /М.П. Федішин Д.С. Петрик - Режим доступу: <http://global-national.in.ua>.

79. Цилінська, Я. В Аналіз співробітництва України з МВФ [Електронний ресурс]./Я. В Цилінська, - Режим доступу: [http:// repository.hneu.edu.ua](http://repository.hneu.edu.ua).

80. Шатковська Г.О. Роль міжнародних фінансових організацій в умовах глобалізації світової економіки [Електронний ресурс]. /Шатковська Г.О. - Режим доступу: <http://www.irbis-nbu.gov.ua>.

81. Яникін С.В. Місце та роль міжнародних фінансових організацій на сучасному етапі розвитку світової фінансової системи [Електронний ресурс]./С.В. Яникін – Режим доступу: <http://chtei-knteu.cv.ua>.